

KNJIŽEVNOST I DIJETE

ČASOPIS ZA DJEČJU KNJIŽEVNOST I KNJIŽEVNOST ZA MLADE

Zagreb, godište III.

3

Lipanj – rujan 2014.

Časopis za dječju književnost i književnost za mlade

Godište III, broj 3, 2014.

ISSN 1848-5618

Uredništvo

Božidar Prosenjak, Dubravka Težak, Diana Zalar

Izdavač

Društvo hrvatskih književnika

Trg bana Josipa Jelačića 7/I

HR-10 000 Zagreb

Za izdavača

Božidar Petrač

Logotip, vinjete i ilustracija na naslovnici

Vedran Markulin

Grafička priprema

Vladimira Poljanec

Tisak

GRAFOMARK d.o.o.

Časopis izlazi tromjesečno. Objavljuje književne, znanstvene i stručne radove iz područja dječje književnosti i književnosti za mladež. Radovi se dostavljaju na adresu uredništva: knjizevnostidijete@dhk.hr. Rukopise ne vraćamo.

Tel. 00385 1 4816 931. Faks: 00385 1 4816959. Cijena primjerka 30 kn. Cijena dvobroja 50 kn. Godišnja pretplata 100 kn / 20 EUR. Pretplate se uplaćuju na žiro račun br. HR 5223600001101361393 (Društvo hrvatskih književnika – za *Književnost i dijete*), poziv na broj: 0114-3207714-2014.

Časopis se izdaje uz potporu Ministarstva kulture RH i Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport.

SADRŽAJ

KNJIŽEVNO PERO Neobjavljeni književni radovi

Iva Dužić: Klizalište	6
Đuro Maričić: Pjesme	11
Marina Marušić: Sretan kraj	14
Josip Laća: Suputnici i usputnici	18

STRUČNO PERO Znanstveni i stručni radovi

KNJIŽEVNI PORTRET – MLADEN BJAŽIĆ	
Marina Gabelica: Slike u riječima i riječi u slikama	28

O ČITANJU I PISANJU

Josip Laća: Kako sam postao čitač	55
Sanja Polak: Čitanje na početku školovanja	63
Marija Drobnjak Posavec: Približiti knjigu djetetu	73
Ljiljana Radovečki: O čitanju iz knjižničarskoga kuta	75
Vjekoslava Jurdana: Od valorizacije do afirmacije. Razmišljanja o čitanju na temelju slikovnice <i>Ja se mraka ne bojim</i> Ljubice Kolarić-Dumić	77
Nada Mihoković-Kumrić: Kako pisati za djecu i mladež 21. stoljeća	86

KRITIČKI PROZOR Kritike, prikazi, osvrti

Nada Kujundžić: Magična matematika	92
(Jadranka Klepac: <i>Kako dokazati da postoje vilenjaci i druge čarobmatičke priče</i>)	
Kuražni dečec Zdenko s knjigom z bakine škrinje	95
(Zdenko Bašić: <i>Mjesečeve sjene</i>)	

Martina Jurišić: Ova realnost nisam ja	98
(Ivona Šajatović: <i>Jackpot</i>)	
Ljiljana Varjačić: Krivo je more... i Sanja Polak	102
(Sanja Polak: <i>Morski dnevnik Pauline P.</i>)	
Nada Mihoković-Kumrić: Treća priča o prazajednici u dvanaest godina	106
(Ljubica Balog: <i>Radoznala Šušu</i>)	
Nakon Turbo Limach Showa, Turbo limač priča	110
(Siniša Cmrk: <i>Nulti sat</i>)	
Dubravka Težak: Svevremenost priče i pričanja	115
(Vladimira Velički: <i>Pričanje priča – stvaranje priča</i>)	
Što se sve krije pod plašetom <i>Divljega konja</i>	117
(Božidar Prosenjak: <i>Izabrana djela</i>)	
Izvešće o dodjeli Književne nagrade „Mato Lovrak“ u 2014. godini	121

KRONOLOGIJA

Lipanj – rujan 2014. 126

NOVE KNJIGE

Knjige za djecu mlađe dobi	130
Knjige za djecu	131
Knjige za mladež	132
Stručna literatura za roditelje, odgojitelje i nastavnike	132
SURADNICI U OVOM BROJU	133

KNJIŽEVNO PERO

Neobjavljeni književni radovi

Iva Dužić

KLIZALIŠTE

Trovači. Čula sam mamin glas dok sam kroz prozor svoje sobe zurila u sivoljubičasti suton obojan žarkonarančastom vatrom tvorničkih dimnjaka. Nazivala je i foteljašima one koje je smatrala odgovornima za ispuštanje štetnih plinova u atmosferu našega grada. Možda bih i razgovarala s njom o toj uvijek aktualnoj temi, ali trenutno mi je otrovnije mirisala moja prisilna izolacija. Nema interneta, nema mobitela, televizije pa čak niti telefona. A što je najgore nema niti škole! Započeli su zimski praznici, a moja trojka iz povijesti samo je jedna karika u lancu bijesa mojih roditelja. Zaradila sam je zbog čistog nesporeduma. Moja ambiciozna profesorica lokalpatriotskih pobuda zadala nam je referat za bolju ocjenu na temu povijesti našega grada. Nisam se time zamarala ne shvaćajući da će nepostojanje tog referata donijeti nižu ocjenu koja će utjecati na prosjek dovoljno da razbjesni moju mamu, školsku knjižničarku i istomišljenicu spomenute profe.

– Kako misliš da te ne zanima proučavanje lokalne povijesti? Pa to je tvoja povijest, korijen tvoga postojanja! – urlala je u transu mašući mi pred nosom knjigama i brošurama koje je revno prikupljala i slagala na policu u dnevnoj sobi.

– A što misliš čemu služe ove knjige? Skupljanju prašine! Dekoracija na policama, to su tebi knjige! Kao da te nisam ja odgajala! – itd., itd., znate već kako to zvuči.

Da budem iskrena, nisam uopće namjeravala napisati glupi referat, tako da mi prikupljanje literature nije bilo ni nakraj pameti. Jedva sam čekala da završi polugodište i da mogu cijele dane provoditi na klizalištu. Kakva kobna pogreška!

Nema ni klizališta, mislite si. E, tu je došao do izražaja pregovarački talent moga tate. Shvatio je on da prisilom neće mnogo postići pa je nakon dugog razgovora s mamom (i nakon dugih dana mog potpunog zatočeništva), došao na jednu zanimljivu ideju: moje klizačke sposobnosti (a i komunikacijske, dodala bih) neće ove zime potpuno atrofirati.

Svaki drugi dan (za vikend ću pregovarati kad malo omekšaju) moći ću klizati dva sata pod uvjetom da s mamom svakodnevno po dva i pol sata učim povijest. I, naravno, da napišem taj referat.

Mama je imala i dodatak: učit ćemo u izvornoj stvarnosti i to svi troje, kao obitelj. To će biti kvalitetno provođenje slobodnog vremena. Tata je pokušao nešto reći, ali mama ga je prekinula: Sutra idemo u Gradski muzej. To će biti polazište našeg istraživanja. Nas dvoje smo pognuli glavu i promrmljali *ok*. Tata zbog mira u kući, a ja iz straha da se demokracija ne pretvori u diktaturu. Učenje bez klizališta.

– Lana, pa stigla si! – vrišteći je prema ogradi doklizala jedna od mojih najfrendica, Mia.

– Imam samo dva sata, kakva je situacija? – nestrpljivo sam zapitala jer nisam navikla biti izvan zbivanja.

– Aaa, ništa posebno. Ja vježbam piruete (Mia je klizačica), Nika već četiri kruga kliže sa svojim dragim Lovrom, već su mi dosadili. Ana i Dora su tu negdje, nemam pojma. Brzo, u klize i dođi da ti pokažem što sam naučila!

Mia se izgubila, a ja sam se počela preobuvati. Na gradsko klizalište dolazim otkad znam za sebe. Starci su me vodili još kao malu curicu. Obožavam taj osjećaj smrznutih obraza, tople odjeće, škrgutanja leda pod noževima pri kočenju, glasne muzike i hrpe klizača svih generacija koji koriste nekolicinu hladnih zimskih dana za ovu omiljenu rekreaciju mojih sugrađana. Pitam se, je li i to dio naše povijesti? Reći ću mami da mi produži vrijeme učenja u izvornoj stvarnosti (hi hi). Samo da ne predloži da ide sa mnom. Još bi mi samo to nedostajalo!

Stala sam na led pomalo nesigurno, bilo je to prvi puta ove godine, i pogledom potražila Miju. No nije mi njen nespretan pad pri još jednom pokušaju akrobacije oduzeo dah. Uхватила sam leđa, profil, pokret kojim je primio za ruku onu Melitu iz be razreda. Matej mi je skinuo osmijeh s lica, a tijelo mi je drhtalo od ljubomore, razočaranja, zaljubljenosti. Što on radi s njom?!

Kustos Gradskog muzeja vodio nas je stalnim postavom pokazujući izložke, fotografije, tekstove, film o gradskoj povijesti. Klizeći stepenicama prošlosti od doba Ilira i Kelta, preko rimske Siscije, kršćanskog mučenika Sv. Kvirina, prvih Hrvata na ovom području, slavne Bitke kod Siska koja je zaustavila turski prodor u Europu, do industrijalizacije te Domovinskog rata, uspjeli smo se do sadašnjeg trenutka u kojem sam tatu pitala: – Hoćemo kupiti film? I možda neke naušnice s replikom rimskog novca

za mamu. Mama može? Baš mi je to super! Stvarno je bilo.

Jučer sam nakon šoka nekako uspjela doklizati do Mije, ona je, kad je skužila situaciju, pozvala Anu i Petru na hitni sastanak i dok sam ja njima objašnjavala što se dogodilo, Matej je nestao.

– Sigurno će se vratiti poslije, imaju trening – rekla je Dora.

Ne znam je li se vratio, cure kažu da su i one otišle doma. Ja sam naravno morala kući kad i prvašići, s prvim naznakama mraka. Danas sam, za nagradu zbog zainteresiranosti u muzeju, dobila dodatnih petnaest minuta. Kao da će mi to spasiti ljubavni život!

Mateja još nije bilo, ali su moje frendice bile na broju. Klizanje, padanje, smijanje, čaj. Ugodna promjena u odnosu na dan proveden u sobi bez ikakvih komunikacijskih sredstava. Sutra se obiteljska istraživačka ekspedicija nastavlja u Gradskoj knjižnici, posudit ću neku zanimljivu knjigu da mi brže prođe vrijeme.

Još sam imala pola sata, a on se nije pojavljivao. Cure su mi već počele pokazivati druge dečke jer se i njima činilo da ova ljubav nema budućnosti. Mia se odjednom udaljila od nas i u jednom nevjerojatnom pokretu slučajno srušila neku curu. Da je to bilo daleko od slučajnosti, shvatila sam kad sam vidjela o kome je riječ. Melita, Matejeva cura, brzo je ustala i nastavila klizati mirno, bez žurbe. Razvukla je osmijeh i spotaknuvši se (koja slučajnost!) uklizala ravno u njegov zagrljaj. Pretvorila sam se u ledenu santu i nisam izustila ni riječi kad su proklizali pored nas i pozdravili nas. Ne, nije mu se pogled ni trenutka zadržao na meni.

U knjižnicu smo (ili bolje rečeno su) odlučili poći pješice. Idiličan ugođaj zabijeljenih krošnji i škripanje snijega pod čizmama nisu bili dovoljni omekšivači moje današnje kazne. Zbog cijele one jučerašnje predstave zakasnila sam kući petnaest minuta, a mami se to učinilo kao bezobrazno i prkosno. Nije imala pojma da me boli srce i da bih najradije zaplakala. Nisam joj to mogla reći. Mirno sam prihvatila da danas nema klizanja. Ionako se tamo samo mučim. Šetnja park šumom Viktorovac pa nogostupom Starog mosta, zatim šetnicom pored Velikog kaptola u kojem je odigrana prva predstava na štokavskom narječju *Juran* i *Sofija* ili *Turci pod Siskom*, uz rijeku Kupu čije je čamce sada prekrivao snježni pokrivač, a sivi odsjaj davala joj izmaglica, pored niza kafića čije su terase od prvog do posljednjeg sunčanog dana ispunjene Siščanima koji se druže, ali i odmaraju u ljeskanju zelenog strujanja jedne od naših triju rijeka, nakratko je prekinuta toplom čokoladom u kavani Maloga kaptola, povijesnoj zgradi u kojoj je danas zvučna jazz kulisa grada. Za-

boravila sam na svoje muke pitajući se koliko je Sisak uopće prepoznat kao prekrasno mjesto za življenje.

U Gradskoj knjižnici vidjela sam Zavičajnu zbirku i pomislila kako ću se ondje vratiti ako jednom počnem ozbiljno istraživati prošlost našega kraja. Kad sam to rekla tati, on mi je odgovorio da me takve izjave neće spasiti kazne. No dobro, vrijedilo je pokušati.

Odradila sam je, ipak, bez problema. Čak mi je bilo i zanimljivo. U Dječjem odjelu Knjižnice (koji smo posjetili na povratku kući) posudila sam odličnu knjigu i nisam se od nje odvajala do zadnjeg slova. Stoga me jutrošnja zvonjava na ulaznim vratima jedva izvukla iz kreveta. Čula sam mamu kako objašnjava nekome nešto o mom zatočeništvu, a kad sam se dovukla do hodnika, vidjela sam je kako pušta u stan i poziva na doručak moje frendice. Mora da su bile jako uvjerljive.

– Što se dogodilo? Odakle vi ovdje? – ugodno su me iznenadile. Ugurale su me u moju sobu i tiho objašnjavale upadajući jedna drugoj u riječ.

– Bio je jučer! – rekla je Dora.

– I ona je bila! – dodala je Ana.

– Ali uopće nisu zajedno! – ubacila se Mia i pričekala moju nedefiniranu reakciju.

– Kako to mislite? – gorjela sam od znatiželje.

– Pa tak, rekla mi je jedna frendica iz *be* razreda koja je dobra s njom da su prije bili skupa, a sad su se kao probali pomiriti, zapravo ona je htjela, a njemu se valjda sviđa neka druga cura, a ona je lajkala status onog Frana iz *ce* razreda kad je stavio da je slobodan. Mislim, sigurno bi htjela nešto s njim, nema smisla...

– Koja druga cura? – prekinula sam Dorinu tračersku bujicu.

– Šta koja druga cura? – gledala me blijedo.

– Koja mu se druga cura sviđa pitam te!!!! – sad sam već povisila ton.

– To ne znamo, Lanči – rekla je Ana tužno.

– Ah, nije ni važno. Ja sigurno nisam. Nema veze, idemo doručkovati, a popodne ćemo na klizanje. Moram prije toga sa svojim na ručak.

Restoran gleda na Stari grad, utvrdu trokutastog tlocrta s tri kule, koja je odigrala jednu od ključnih uloga u europskoj povijesti. Danas je ona podsjetnik na herojstvo naših predaka, ali i mjesto ključanja gradskog života uz glazbu, kazališne izvedbe, vjenčanja. To je i mjesto tišine, kojem godišnja doba mijenjaju boju. Čarolija utjecanja rijeka, tih vječnih putnica, jedne u drugu, svjedoči godinama koje na lice moga grada ure-

zuju dobroćudne bore.

Čitanje, učenje, druženje s roditeljima i s prijateljima na klizalištu popunjavali su moje dane do početka drugog polugodišta. Referat je bio spreman za peticu, a moja glava ispunjena novim zaljubljenim mislima. Kažu da su u mojim godinama osjećaji promjenjivi. Možda se to odnosi na dečke, ali ljubav prema Sisku neće me napustiti. Jer povremeni sumporni smrad iščezava, a slika ponosnoga grada na tri rijeke zauvijek je urezana u moj genetski kod.

Đuro Maričić

KOŠUTINA USPAVANKA

Spavaj, spavaj lane moje,
Šuma mir ti nudi,
Nasloni se na majčicu,
Daleko su ljudi.

Spavaj, spavaj dušo draga,
Već spava i rovac,
Spavaj mirno i bezbrižno,
Neće doći lovac!

Spavaj lane, srce moje,
Krzno ti se zlati,
Danas ga je zalizala
Tvoja brižna mati.

Spavaj moje oko malo,
Najljepše na svijetu,
Moja radost i ljepota,
Lijepi šumski cvijetu.

Spavaj moja zvijezdo mala,
Sretno osmjehnuta,
Ti ćeš biti ukras šume,
Najljepša košuta!

ŠEVINA PJESMA OBMANE

Iz trave,
Prije nego mi gnijezdo nađu
I ugroze moje ptiće,
Ja prhnem u visinu,
Kao tane
U plavu nebesku lađu
I prospem pjesmu materinu.
Kap bunila s neba kane,
Pa svako stvorenje,
Živo biće,
Uživa u opojnoj draži
I ne pomišlja na ptiće,
Već okom u nebu mene traži.

Namjernik,
Očaran suncem i nebom
I mojom malom sićušnom točkom,
Pjesmom koja iz nje toči,
Ne okreće se za jastrebovom,
Ne traži moga djetešca siva.
Opijen čarom postojanja,
Ljepotom sreće i života,
Zaboravi da ima oči,
Nesvjesno svoj naum mijenja:
Glad što ga mori i znatiželja
Od opsjene mu sasvim jenja,
On izgubi se i uživa,
A ja sam tad samo
Mati i glas,
Čarobna pjesma,
Ptićima spas!

SLON I MIŠ

Gleda slon u miša:
– Kakav sitni jad,
Mora da te ubogog
Stalno mori glad!

Trebao bi jesti
Dnevno deset tona
Da bi porastao,
Dostigao slona.

A miš na to reče:
– E, moj ludi slone,
Nije prednost biti
Težak dvije tone!

Takvu grdosiju
Teško vidjet nije,
Kako da od škanjca
U zemlju se skrije?

Ako te pojuri
Kakva luda neman,
Jesi li u rupu
Zavući se spreman?

Slon mu odgovori:

Ako si grdosija
I debele kože
Što ti jedna ptičica
Nauditi može?

Škanjac mi na glavi
Samo odmor treba,
Češka me i miluje
Dok na tebe vreba!

Marina Marušić

SRETAN KRAJ

Negdje gdje se odmaraju sve priče ovoga svijeta, princ svih princeva, kojega ja zovem Ren, tužno se potuži čarobnjaku:

REN: Bojim se... Bojim se da će me ispričati do kraja! A ako me ispričaju do kraja, nestat ću.

ČAROBNJAK: Ne budali! Kako bi tebe, molim te itko ispričao do kraja!?! Pa tebe jedva da i spominju, i to na kraju priče, i to kao frajera koji spašava stvar, i to kao početak neke nove, sretnije priče! Nema šanse da te ispričaju do kraja. Trebaš im! Oviše o tebi!

REN: Misliš? Stvarno tako misliš?

ČAROBNJAK: Ne postoji način da te ispričaju do kraja!

REN: Misliš?

ČAROBNJAK: Znam!

REN: Znači, tvrdiš da je to nemoguće?

ČAROBNJAK: Nemoguće!

REN: Znači ti misliš da znaš da je nemoguće da nestanem?

ČAROBNJAK: Znam!

REN: Znači, da bih nestao potrebno je naći način da me ispričaju do kraja?

ČAROBNJAK: Da!

REN: A što ako ga oni nađu?

ČAROBNJAK: Tko oni?

REN: Odrasli!

ČAROBNJAK: Odrasli?! Ma daj, pa nije im u interesu da ga nađu!

REN: Znači, misliš da im nije u interesu?

ČAROBNJAK: Znam da nije!

REN: Znači, misliš da...

ČAROBNJAK: Znam to! Ne mislim! Nikada ne mislim! Ili znam ili ne znam, kužiš?

REN: No dobro, dobro!

I prođe neko vrijeme, strka se smiri, ali evo Ren se ponovno uznemiri. Čarobnjak se počne potajno smijati i samo čeka da princ ponovno počne filozofirati.

REN: Šteta...

ČAROBNJAK: Što je sada šteta?

REN: Pa to sve...

ČAROBNJAK: Što?

REN: Što neće pronaći način!

ČAROBNJAK: Molim? Kako sada to?

REN: Pa ne znam. Možda bi me ipak trebali ispričati do kraja!

ČAROBNJAK: Čovječe! Čuješ li ti sebe?

REN: Pa sad si mislim, možda ako me ne ispričaju do kraja nikada neću znati što je bilo na tom kraju!

ČAROBNJAK: Na kraju čega?

REN: Pa na kraju priče!

ČAROBNJAK: Rennn, kraj priče ne postoji!

REN: Ne postoji? Kako to misliš ne postoji?

ČAROBNJAK: Ren, jesam li ja čarobnjak?

REN: Jesi.

ČAROBNJAK: Jesu li čarobnjaci vladari svega čarobnog?

REN: Jesu.

ČAROBNJAK: Jesu li ili nisu sve priče čarobne?

REN: Jesu.

ČAROBNJAK: Znaju li čarobnjaci bolje od ikoga što postoji, a što ne postoji?

REN: Jesu... ovaj... znaju.

ČAROBNJAK: Onda? Ne vidim razloga za brigu!

REN: Ali, zar ne znači da ako me ikada ispričaju do kraja da tada postajem dio njihovog svijeta?

ČAROBNJAK: Čijeg?

REN: Odraslog?

ČAROBNJAK: Zar se bojiš tog svijeta?

REN: Možda!

ČAROBNJAK: Možda? Bojiš li se ili ne?

REN: Tamo ne postoje sretni krajevi!

ČAROBNJAK: Oooo... zar? Odakle ti to?

REN: Pa oni to govore!

ČAROBNJAK: Tko oni?

REN: Odrasli!

ČAROBNJAK: Ren, oni se boje da ne budu ispričani do kraja kao i ti. Nitko od njih u stvari ne zna i nitko još nikada nije dokazao da on uopće postoji. U svakom slučaju upamti: kraj je ujedno početak nečega novog, neke nove priče.

REN: Ali...

ČAROBNJAK: Nema ali, Ren! Sam biraš hoćeš li u svijetu biti noć ili dan, želiš li sretan ili tužan kraj svojoj priči. Sam biraš, Ren!

REN: Ali oni su rekli!

ČAROBNJAK: Pusti to što kažu. Oni su već odlučili i to je njihova priča.

REN: Znači, misliš da ja imam sretan kraj?

ČAROBNJAK: Samo ako ti tako odlučiš.

REN: Upravo sam odlučio!

ČAROBNJAK: Onda ti mogu odati tajnu...

REN: Tajnu?

ČAROBNJAK: Ti već živiš u njihovom svijetu!

REN: Zaista?

ČAROBNJAK: Zaista! I pogodi što? I u tom svijetu ima sretnih krajeva. Ti si jedan upravo izabrao! Stvar je u izboru!

Ne vjerujte ljudima što kažu „ne postoji sretan kraj!“. Samo su tužni pa važu, a mi smo tu i stvaramo raj. Ne trebate čaroliju da povjerujete u to, poslušajte djecu imaju načina sto!

SVAKA PRIČA MOŽE IMAT SRETAN KRAJ

SVAKA PRIČA MOŽE IMAT SRETAN KRAJ,
VAŽNO JE SAMO IZABRAT NAJ.

TKO KAŽE DA OVAJ SVIJET TAKVOG KRAJA NEMA,
NAUČIO NIJE RIJEŠIT SE PROBLEMA.

OSMIJEH NABACI, NE PRIZIVAJ TUGU!

AKO ZAPLAČEŠ, DOZIVAJ DUGU!

UČINI DRUGOG SRETNIM, RAZLOGA MU DAJ
DA POVJERUJE U TAJ SRETAN KRAJ!

NE VJERUJ LJUDIMA ŠTO KAŽU
„NE POSTOJI SRETAN KRAJ“
SAMO SU TUŽNI PA VAŽU,
A MI STVARAMO RAJ!
NE TREBA NIKAKVA ČAROLIJA
DA POVJERUJEŠ U TO,
POSLUŠAJTE DJECU
IMAJU NAČINA STO!

VJERUJUĆI U SNOVE, VJERUJUĆI U SVE TO,
ODRASTI NIJE JAKO STRAŠNO!

SUPUTNICI I USPUTNICI

Josip Laća

TADIJANOVIĆEV PRSTEN

U proljeće 1975. mučio sam se zajedno s učenicima kako protumačiti Tadijanovićevu pjesmu *Prsten* koja se nalazila u čitanci za četvrti razred gimnazije. U toj naoko jednostavnoj pjesmi krila se očito neka važna simbolika, kao što je i sam prsten bio simbol nečega što smo pokušavali dokučiti. Predavao sam u samo jednom četvrtom razredu i svako moje predavanje u tome odjelu bilo je prvo i jedino, bez mogućnosti popravka. Najviše mi je muke zadala upravo ta pjesma slavnoga pjesnika. Pjesma *Dugo u noć, u zimsku bijelu noć* bila mi je kristalno jasna kao i *Balada o zaklanim ovcima*, koje su također bile u čitankama. Nisu mi puno pomogla ni pitanja metodičara, odnosno autora čitanke. U takvim situacijama obično sam zaduživao bolje učenike da iznesu svoje viđenje književnoga djela, u ovom slučaju Tadijanovićeve pjesme. Padale su riječi: simbol vječnosti i besmrtnosti, ljubavi i vjernosti, umjetničkoga dara i neprolaznosti umjetničkoga djela... U prstenu smo vidjeli i svjedoka povijesti i povijesnih zbivanja. Tako smo nekako, međusobno se dopunjujući, priveli kraju tumačenje Tadijanovićevih stihova, nagađajući što je pjesnik zapravo htio reći. Bio sam posve siguran da učenici nisu bili zadovoljni obavljenim poslom, kao uostalom ni ja sam, jer nismo došli do jasnih i čvrstih zaključaka. Iskusniji i lukaviji profesor od mene, tada mladca, jednostavno bi *Prsten* preskočio i usredotočio se na one dvije spomenute pjesme, i išao dalje. Tadijanovićeve balade o majci sjetim se kad god dođem u pustu rodnu kuću i pritom zamišljam kako bih, kad bih imao za to dara, trebao napisati svoju baladu čiji bi prvi stih glasio: *Rano u jutro, u hladno zimsko jutro, moja mati mijesi kruh ječmeni. Baladu o zaklanim ovcima* nikad i nigdje, ni u kojem vremenu, ni u kojem narodu ni na kojem prostoru ne bi trebalo preskakati, zaobilaziti opjevani događaj, jer narodi koji su to činili, bivali su u turbulentnim povijesnim

vremenima višekratno dovodeni pred iste mesare baš kao ovce.

Toga proljeća 1975. nisam ni slutio da ću samo godinu poslije akademika Dragutina Tadijanovića voziti od Splita do Gospića s kratkim zadržavanjem u Zadru.

Zadaća je bila jasna. Rečeno mi da u splitskoj putničkoj luci dočekam jutarnji trajekt s Hvara, s kojim će doputovati pjesnik koji je bio na Danima hvarskoga kazališta, i da ga povezem do Gospića gdje će ga preuzeti kolegica Zlata koja je za njega organizirala više književnih susreta u ličkim školama. Usputno je bio dogovoren i jedan susret u zadrskoj osnovnoj školi na Voštarnici koja je, kako je poznato čitateljima ovih mojih prisjećanja, izvrsno organizirala susrete i gdje su se najbolje prodavale knjige. Moj auto bio je po tko zna koji put u kvaru, pa sam posudio bratov i pohrlio u Split.

Tadijanovića mi nije bio problem prepoznati, pa sam mu prišao, predstavio se i preuzeo kovčeg, a kad smo sjeli u auto i krenuli, dohvatio se odmah moga prezimena.

– Vi, mladi kolega, ako ikad budete vodili polemike, budite sigurni da će vas protivnici u prvoj rečenici zaskočiti dosjetkom „kad se Laća pera laća“.

Tada ni slutio nisam da će mi se to puno godina kasnije doista dogoditi.

Već u vožnji kroz Split shvatio sam da vozim pravu riznicu svekolikoga znanja. Tadijanović je pričao mirno i staloženo onim svojim ugodnim dubokim glasom o mrtvim i živim splitskim književnicima, a ja sam ga pozorno slušao kao da sam brucš na fakultetu. Kad smo se vozili iznad Kaštela i kroz Trogir, zatim iznad Šibenika, dotaknuo se većine književnika koji su potekli iz tih sredina, ispričavši neke pojedinosti koje dotad nisam imao prigodu ni čuti ni pročitati. Tada sam zažalio, a i sada žalim, što nisam imao neki mali skriveni diktafončić koji bi sve to zabilježio. (Danas ga imam, ali većina velikana je otišla.)

– Vidite, mladiću, ima puno anegdota o književnicima. Neke su istinite, doživljene, upamćene i zabilježene, ali ima i takvih koje su samo dobro smišljene, ali što vrijedi kad nisu istinite. Takva je i ona o Tinu i konfiskaciji imovine.

Načulio sam uši jer mi je ta anegdota bila dobro poznata.

– Godine 1945. partizanski komesari su osnovali Časni sud Društva književnika Hrvatske i njime zaveli strahovladu, prozivajući i kažnjavajući za kolaboraciju književnike koji nisu bili otišli u partizane i koji su djelovali u Zagrebu za vrijeme NDH. Najopasniji, najokrutniji i najgr-

latiji zloduh bio je Zdenko Štambuk koji je nedavno umro u Beogradu, a nije bio jedini. Sazvana je skupština Društva i na njoj su pročitane kazne. Taj i taj dobio je jednu, dvije, pet ili više godina zabrane javnoga djelovanja. Jao onome koga su pročitali. Taj je otad bio kruha gladan. Kako je u to vrijeme kazni strijeljanjem ili robijanjem obično dodavana i rečenica o konfiskaciji imovine, kad je red došao na Tina Ujevića i kad mu je izrečena višegodišnja zabrana javnoga djelovanja, a to znači i objavljivanja od čega je živio, Tin je navodno uzviknuo: „A konfiskacija imovine!“ To je, priča se, izazvalo smijeh, jer je općepoznato da Tin nije imao nikakve imovine. Ali to nije istina. Niti je to Tin rekao niti je komu bilo do smijeha. To je dobro smišljeno, ali nije istinito. Kako ja to znam? Znam jer sam sjedio do Tina i da je on to rekao, ja bih sigurno čuo i upamtio.

Kad smo bili kod Bibinja i kad smo ugledali Arbanase, Tadijanović se sjetio Krunoslava Krstića o kojem ja nisam imao pojma:

- Kad je Krleža odlučio pokrenuti Leksikografski zavod, nastojao je okupiti sve suradnike Hrvatske enciklopedije koju je uređivao glasoviti enciklopedist Mate Ujević. Naravno, neki su suradnici umrli, neki su izginuli u ratu u jednoj ili drugoj vojsci ili su ubijeni poslije rata, neki su promijenili kabanicu ili se prikriili, baveći se običnim poslovima, ako im je i to bilo dopušteno. O Krstiću nije bilo ni traga ni glasa. Krleža ga je osobno potražio u Zadru i našao ga da radi kao skladištar u zadarskoj ispostavi splitskoga Mesoprometa. To je bio jedini posao koji je tada u rodnom gradu mogao dobiti poznati hrvatski jezikoslovac, filozof, prevoditelj, kritičar i enciklopedist. Najveći mu je bio grijeh što je s Petrom Guberinom napisao raspravu *Razlike između hrvatskoga i srpskoga književnog jezika* objavljenu 1940. godine.

(U slobodnoj Hrvatskoj osnovna škola u Arbanasima zasluženo nosi Krstićevo ime.)

Pred školom na Voštarnici dočekalo nas je mnoštvo djece i svi nastavnici. Priredili su pravi špalir dobrodošlice uglednom pjesniku. Prišla je i skupina ljubitelja knjige iz Filipjakova kao kad je gostovao Gustav Krklec. Ja sam Tadijanovića prepustio domaćinima, vratio bratu auto jer mu je hitno trebao i posudio auto u poslovnici rent a cara. Sve sam to morao i uspio obaviti za vrijeme trajanja književnoga susreta.

Poslije priredbe poveo sam pjesnika na objed u jedan ugledni zadarski restoran, a on se uopće nije bunio što sam ga počastio. Poslije smo nastavili vožnju magistralom do Karlobaga i onda uz Velebit do Gospića.

Cijelo vrijeme našega putovanja kopkalo me je pitanje kako bi mi

autor, ako ga upitam, protumačio svoju pjesmu *Prsten*, ali nisam se usudio ništa o tome prozboriti, da ne bih ispao neznalica. To sam pitanje ostavio za naše nove susrete kojih će, vjerovao sam, sigurno biti.

Odlučio sam iz znatiželje pribivati susretu u Gospiću te poslije potražiti kolegu Vinka sa studija u Zadru. Za auto mi je bilo svejedno. Svakako ću morati platiti najam dvadeset četiri sata pa mi je bilo isto vratiti se iste večeri u Zadar ili noćiti u Gospiću. Hotelski račun i tako će platiti Mladost.

Tadijanović je izvrsno recitirao svoje najpoznatije pjesme, učenici i nastavnici su ga pobožno slušali. Najmlađi su najburnije reagirali na pjesmu *Nosim sve torbe a nisam magarac*. Pohvalio se i svojim ličkim korijenima jer Tadijanovići potječu iz Podlapače s ruba Krbavskoga polja.

Poslije susreta, Tadijanovića, moju kolegicu i mene dvije su nastavnice povele na večeru u neku bolju gostionicu. Ozračje je bilo izvrsno kao i domaće jelo. Top tema svih razgovora tih dana u Gospiću bio je jedan tragikomičan događaj koji je uzburkao javnost. Naime, jednoga je starijeg kršnog Ličanina, Gospićanina, dok je bio kod ljubavnice, izdalo junačko srce. Nesretna ljubavnica okretno i brzo se snašla. Odjenula je ljubavnika, skuhalo kavu, servirala mu je, a tek onda pozvala hitnu pomoć. Naravno, cijeli Gospić je brujao o događaju koji je unatoč svojoj tragičnosti, bio zapravo smiješan. I Tadijanović se izvrsno zabavljao. Tada sam shvatio da su i „besmrtni“ akademici samo obični smrtnici.

Zlata i Tadijanović otišli su noćiti u neki pristojni hotel ili motel udaljen od Gospića dvadesetak kilometara, a ja sam krenuo u potragu za prijateljem s kojim sam obišao sve lokale do onoga na kolodvoru koji se najkasnije zatvarao. U gradu je vladala neobična živost jer je sutradan bio pazarni dan. Zbog toga sam višekrevetnu sobu u hotelu, zapravo svratištu, morao dijeliti s nekim nepoznatim gorštacima. I preživio sam.

Ujutro sam se sjetio Kutereva, mjesta poznatog po izvrsnim drvo-rezbarima. Potražio sam na pazaru Kuterevce ili Kuterevljane, ali škip kojim sam htio obradovati majku, izduben u jednom komadu drveta, u kakvom (ali dotrajalom) je mijesila kruh, nisam našao. Ni Kuterevci nisu više bili ono što su nekad bili.

Krajem lipnja te godine susreo sam u Zagrebu jednu znanicu iz Drniša. S njezinim bratom sam prijateljevao, a otac joj je bio moj kolega iz zbornice. Bila je članica meni prijateljske obitelji i zato sam obećao da ću doći na proslavu njezina rođendana u dom na Savi. I ona i ja znali smo da će na rođendan doći lijepa, zgodna i pametna djevojka N. za

koju sam se po Zagrebu raspitivao i koja je, doznao sam, željela mene susresti, ali ja sam u gradu bio samo pet-šest dana mjesečno. O njoj sam znao samo da je ustupila svoje mjesto u domu mojoj znanici i da stanuje kod sestre negdje na periferiji grada. Slučaj je htio da je tih dana navratio Tadijanović u Ilicu 7 i ja sam ga zamolio da napiše rođendansku posvetu slavljenici na svoju knjigu *Poezija* koju sam joj odlučio darovati. Dogovorenoga dana došao sam u dom i - poljubio vrata. Znanica je pala na ispitima i vratila se u Drniš prije kraja rokova. Tako sam propustio sresti djevojku N., a kad sam je toga ljeta u kolovozu sreo, bilo je već kasno. „Njezino“ mjesto zauzela je Ana koju sam u međuvremenu slučajno upoznao. Tako sam se našao između dva plasta sijena kao onaj biblijski magarac, i bilo je vrlo dramatično, ali za to nije ni najmanje bio kriv pjesnik Tadijanović. Ipak, i danas se pitam kakav bi mi bio život da sam one večeri imao kome uručiti njegovu knjigu.

Toga ljeta ili sljedećega, što je pedantni Tadijanović sigurno negdje zabilježio, naš šef Pernar zamolio je nas referente da pomognemo iseliti pjesnikovu knjižnicu iz Ilice 26 u novi veliki stan na početku Gajeve. Završila je bila nastava, nismo bili na terenu i dosađivali smo se besposleni u uredu ili u obližnjim gostionicama čekajući godišnje odmore.

Mladost je Tadijanoviću ustupila kombi i vozača i pet muških referenata. U stanu u Ilici knjige su bile pedantno složene u zatvorene kartonske kutije. Trebalo je kutije utovariti u kombi, dovesti do Gajeve i odnijeti ih u golemi prazni stan. Već na početku posla pjesnik nas je obećao počastiti pivom kad sve obavimo.

Posao se otegao na cijelo prijepodne. Po prirodi stvari moglo se u rukama ponijeti najviše dvije kutije, a njih je bilo na stotine. Kombi se nekoliko puta vraćao u Ilicu. Svaki put je gospođa Jela podsjećala muža da ne zaboravi počastiti dečke pivom. Bez brige, ne će on zaboraviti, odgovarao je Tadijanović. Kad je posao bio napokon gotov, pjesnik nas je poveo niz Gajevu do restorana „Novi Vinodolski“. Išli smo poslušno na pivo kao one njegove ovce na klanje. Bilo nas je milina vidjeti. Cijela ulica je pratila važan događaj. Već pomalo pognuti akademik i šest (s vozačem) uspravnih momaka plijenili su pozornost slučajnih prolaznika. Odzvanjao je ulicom glasoviti pjesnikov bas (ili bariton).

Zauzeli smo veliki stol u hladovini i Tadijanović je dozvao konobara i naručio svima po kriglu piva. Bili smo najkvalificiraniji nosači ili ekipa za selidbe. Tri fakulteta, dvije pedagoške akademije i KV vozač. Izazvali smo pozornost i ostalih gostiju. Svi su se mogli uvjeriti da Tadijanović

zbog nečega važnog časti šestoricu momaka. Htio sam iskoristiti opušteno ozračje i upitati ga nešto o pjesmi *Prsten*, ali se pred kolegama i gostima restorana nisam usudio. Ostavio sam to ponovno za drugu prigodu.

Kad se nakon ispijenih krigla akademik pozdravio s nama i još jednom zahvalio na pomoći, mi smo, čim je zamaknuo za ugao, naručili obilan objed i još po nekoliko tura piva. Naravno, bilo je i smijeha na Tadijanovićev račun.

Tadijanovića nikad nisam pozivao na književne susrete. On bi povremeno otišao na škole s kolegama ako bi se mogao vratiti u istom danu. Kolegica Zlata bila je iznimka. Meni je trebao više dana, a za to on nije mogao naći vremena, a ni ja se nisam previše trsio da ga nagovorim.

Susretao sam ga vrlo često na Trgu, u Ilici, u Gajevoj, u DHK ili na raznim priredbama. Uz pozdrav obično bi dodao ono „kad se Laća pera laća“. Kad sam 1984. postao voditeljem Kluba prijatelja knjige, u opisu moga posla bilo je i pisanje čestitaka piscima s kojima smo surađivali, a ni Tadijanovićev rođendan nikako se nije smjelo zaboraviti. Od njega smo uvijek dobivali zahvalu, vlastoručno napisanu onim lijepim pomalo uglatim krasopisom s dodatkom ponekoga stiha. Na glasovite proslave njegova rođendana u Gajevu nikad nisam išao. Nismo bili dostatno bliski da bih sebi to dopustio iako je Tadijanović svakoga, i zvanog i nepozvanog, srdačno dočekivao.

Premda se to na prvi pogled ne bi reklo, Tadijanović je bio vrlo praktičan čovjek. Kad smo mu selili knjige, nešto je rogoborio protiv SIZ-ova i USIZ-a, kako su se već zvale nekadašnje interesne zajednice za koješta, ali je spretno uredio da od njih dobije veliki stan u Gajevoj i da mu se sufinancira luksuzno izdanje sabranih pjesama u izdanju Mladosti.

Njegovi kolege znali su ga ogovarati da čak slaže tramvajske karte i da na poledini bilježi kamo je i kada putovao. Uz svaku pjesmu za bilježio je mjesto i nadnevak njezina nastanka. Naravno, u ogovaranju Tadijanovića se pretjerivalo, ali evo bilježim jedan događaj koji će reći da to i nije bilo daleko od istine.

Negdje devedesetih godina Tadijanoviću je objavljeno francusko-hrvatsko izdanje izabranih pjesama. Knjiga je predstavljena u novoj NSK, a pjesme su čitala čudesna braća Medvešek, glumci Sven i Rene. Jedan bi pročitao pjesmu na francuskom, a drugi istu pjesmu na hrvatskom. Kod sljedeće pjesme braća bi izmijenila uloge. (Braća Medvešek su me još više iznenadila kad su u obrazovnom programu na televiziji

pokazivala da izvrsno govore i njemački jezik.)

Tadijanović je sve nazočne iznenadio, a ravnatelja NSK oduševio, kad je pokazao člansku iskaznicu NSK zajedno s potvrdom (ili kako se to već zove) o prvoj posudbi knjige u toj knjižnici kad je 1925. došao na studij u Zagreb.

Volio sam Tadijanovića pri susretima na ulici, gdje bi se ako je bio sam obvezno zadržao koji trenutak sa mnom, pohvaliti za sve što je učinio u našoj književnosti. Pohvalio bih ga za sva izabrana djela naših klasika koja je pedantno priredio i uredio.

– Istina je to što kažete, ali znate, godine idu, a ja još nisam sredio svoju korespondenciju. A i toliko toga još moram napraviti.

Kad ju je napokon objavio, začudilo me što je sačuvao sva svoja pisma još od mladenačkih dana. Je li ih već onda pisao preko indiga ili je prepisivao svoja pisma za budućnost? Odgovor vjerojatno znaju priređivači knjige.

Tadijanović je bio veliki egoman, ali tu egomaniju nitko mu nije zamjerao. Imao je rijedak dar za samopromociju i marketing, ali koliko znam to također nikomu nije smetalo. Pomno i pedantno, godinama i desetljećima, gradio je cijeli niz mitova, što je također sa simpatijama prihvaćano. Napravio je mit od rodnoga Rastušja, od ljubavi prema supruzi Jeli, od pjesništva i sebe kao pjesnika što je svima koji se bave poezijom kolateralno koristilo. I kao vrhunac svega, jedino su Tito i on za života imali čast da škole dobiju njihova imena.

Tadijanović je svakako bio zagrebačka i hrvatska znamenitost, njega se često moglo susresti u gradu, a ni u dubokoj starosti nije propuštao skupove u DHK, Matici hrvatskoj i naravno u Akademiji. I kao da su i skupštine i sjednice dobivale na većoj važnosti kad bi u prvom redu sjedio akademik Tadijanović. Dio obveznoga ceremonijala bio je prići časnom starini i pozdraviti ga. Cijelom svojom pojavom, s dugom, rijetkom i bijelom kosom, gdje god bi se pojavio, kao da je htio reći *Ecce poeta!*

Dva puta vidio sam Tadijanovića ljutita. Prvi put je to bilo za vrijeme pogreba Miroslava Krleže. Udaljio se od groba prije kraja samog čina, a kad sam mu prišao i pozdravio ga, jako je negodovao:

– Kakav je ovo cirkus? Krleža na vojničkom lafetu kao da je kakav generalisimus! Jesu li ti ljudi uopće čitali što je taj čovjek sve mislio i pisao o vojsci i vojskama. Ludost, kažem vam! Beskrajna ludost!

Drugi put je bio silno ljutit kad je izbila afera Milles. Aleksandar

Milles iz poznate novinarske obitelji, podmićujući pomoćne radnike u staroj NSK, godinama je krao stare vrijedne knjige i izrezivao skupocjene grafike. To je onda prodavao na ilegalnom europskom tržištu.

Tadijanovića sam susreo u blizini njegova doma u Gajevoj. Bio je bijesan.

– Sotona, kažem vam! Taj mali je sotona paklena! I ako je pravde, završit će u paklu odakle je i došao! – rekao je i nastavio iskazivati neizmjernu ljutnju.

Na Tadijanovićevu primjeru zorno sam vidio kako ljudi stare. Kad sam ga prvi put vidio, bio je dobro držeći sedamdesetogodišnjak, pomalo pognut što je karakteristično za ljude koji su svoj radni vijek proveli za pisaćim stolom, a posljednji put vidio sam ga u Matici hrvatskoj, na nekom radnom sastanku, na koji sam slučajno upao tražeći jednu svoju suradnicu. Bio je star, toliko star da mu je brada gotovo dodirivala remen, ali njegova glasovita memorija nije ga izdala. „Kad se Laća pera laća“, rekao je i nasmijao se.

Kad sam krajem devedesetih u Večernjem listu u kulturnom prilogu Obzor u rubrici „Pogled s obzora“ pola godine objavljivao feljtone, rekao mi je jednom prigodom: „Čitam vas ja, čitam.“ To sam shvatio kao najveći kompliment. I baš jedan od tih priloga, „Potiljkom u zatiljak“, izazvao je kratkotrajnu polemiku. Reagirao je poznati urednik Zlatko Crnković kojega sam u tekstu, ne imenujući ga, pohvalio, ali i zamjerio mu nerazlikovanje riječi potiljak i zatiljak. Napisao sam da sigurno nije služio JNA kad ne zna za onu glasovitu naredbu „U potiljak!“. Odgovorio mi je tekstom naslovljenim *Mušice jezičnoga neznalice*, iz kojega je provalio bijes bez razloga, zavist zbog moga pisanja u Obzoru i meni nerazumljiva mržnja, a s njime sam do tada bio u srdačnom odnosu i potpisao je kao glavni urednik dvije moje knjige. Odgovorio sam tekstom naslovljenim *Obadi jezičnoga sveznalice* i zaključio polemiku, jer mi se usred ljeta, u rodnom mjestu, nje pisalo ništa što nije bilo honorirano. Poslije su mi njegovi znanci rekli da ga je pogodilo ono o JNA jer je zbog tjelesne nesposobnosti nije odslužio. Na moju stranu u tom sporu stao je ugledni prevoditelj Josip Tabak s kojim sam surađivao kao urednik u Mosti.

Naravno, Crnković nije propustio napisati “kad se Laća pera laća”.

Tadijanovića nikad nisam zvao Tadija. Tim imenom nazivali su ga oni koji su mu bili bliski ili su mislili da su bliski. Kako nisam bio ni jedno od toga, za mene je on uvijek bio gospodin Tadijanović.

Možda će poneki od čitatelja ovih mojih prisjećanja reći da sam pri pisanju zaobišao priče i pričice koje nagrízaju neke od Tadijanovićevih mitova. Doista, preskočio sam ih već u startu jer sam se sjetio one anegdote o Tinu i konfiskaciji imovine.

Tijekom godina zaboravio sam svoj kratkotrajni rad u školi i Tadijanovićevu pjesmu *Prsten*. Zaboravio sam i svoju nekadašnju namjeru da ga upitam ponešto o njezinoj simbolici. A kad sam je ovih dana, nakon zamalo četiri desetljeća, ponovno pročitao, i *Prsten* i prsten su mi sjeli na svoje mjesto i nije više bilo nepoznanica.

(Nastavlja se)

STRUČNO PERO

Znanstveni i stručni radovi

KNJIŽEVNI PORTRET – MLADEN BJAŽIĆ

Marina Gabelica**SLIKE U RIJEČIMA I RIJEČI
U SLIKAMA – STVARALAŠTVO
MLADENA BJAŽIĆA**

U današnje vrijeme kada se, više nego ikada prije, govori o intermedijalnosti, prožimanju srodnih i (naoko) različitih medija, zanimljivo je osvrnuti se na činjenicu kako postoje umjetnici čiji je cjelokupni opus zapravo intermedijalan. Mladen Bjažić, pjesnik, pripovjedač, romanopisac, scenarist stripova, radio-drama i mjuzikla, urednik dječjih časopisa i televizijskih emisija, stvorio je pozamašan opus u kojemu se isprepliću tradicionalni i novi mediji. To se okušavanje u medijima ponekad pokazalo i kao revolucionarno – upravo se Bjažićevo djelovanje sredinom dvadesetoga stoljeća smatra katalizatorom koji je otvorio prostor za cvjetanje devete umjetnosti u Hrvatskoj. Dakako, strip je bio tek jedno od područja kojime se Bjažić autorski ili urednički bavio. No zanimljivo je primijetiti kako se spoj slike i riječi svojstven stripu, u Bjažićevu opusu pojavljuje konkretno – u samome stripu ili televizijskim emisijama za koje je pisao scenarije – ali i metaforički. Tako će slike iz mašte oživjeti u znanstveno-fantastičnim romanima, a slike iz djetinjstva i rodnoga kraja pretočiti će se u njegove najljepše stihove.

U tako raznovrsnu opusu teško je odrediti kojim redoslijedom predstaviti stvaralaštvo Mladena Bjažića. Kronološko navođenje činjenica pokazalo bi pravu sliku svestranosti ovoga autora, no pojavila bi se opasnost da se, zbog mnoštva informacija, iz vida izgubi važnost njegovih pojedinih poduhvata. Stoga ćemo ovaj bogati opus predstaviti s obzirom na područje umjetnosti i medija u kojima je stvarao. Pritom, njegov opus možemo promatrati iz dva vida, odnosno kao dva kruga – jedan se tiče

književnosti i možemo ga smatrati *osobnim*, čak kad je riječ o poznatom tandemu sa Zvonimirom Furtingerom. Drugi je vid nešto širi, možemo reći – *društveni*, a uključuje urednički rad kojim je Bjažić zadužio generacije koje dolaze. Jasno je da se *osobni* i *društveni* krug neminovno prožimaju i nadopunjuju – Bjažićeva stvaralačka energija očitovala se i kada je bio u funkciji urednika; televizijske je emisije uređivao, ali i pisao. Uz pojedinačne trijumfe u području koji smo nazvali *osobnim*, možda je ipak najbolje ovoga svestranog autora prvo sagledati kroz njegov rad koji je utjecao na hrvatsku kulturnu scenu od sredine prošloga stoljeća do danas, a zatim zaviriti u njegov intimni književni svijet.

Mladen Bjažić rođen je 26. siječnja 1924. godine u Zlarinu pokraj Šibenika gdje je i završio osnovnoškolsko obrazovanje. Nakon dječaćkih želja da postane pomorcem, na nagovor obitelji završava učiteljsku školu. Dolaskom u Zagreb, Bjažić se opredjeljuje za studij etnologije i književnosti. Kao studentu Filozofskoga fakulteta ni književnost ni novinarstvo nisu mu bili strani. Već je kao mladić bio poznat javnosti jer je u raznim časopisima i novinama povremeno objavljivao svoje tekstove i prozne uratke. Njegova se novinarska karijera ubrzo razvija i u uredničku, što će uvelike utjecati na njegov daljnji profesionalni i životni put. Početkom 1949. dobiva priliku postati urednikom dječjeg časopisa *Pionir*, priliku koja će se ispostaviti kao ključna, ne samo za njegovo osobno stvaralaštvo, već i za hrvatsku kulturu uopće.

Prvi broj kojeg je Bjažić uredio izašao je 15. veljače 1949. godine. Taj dan možemo promatrati kao datum kada započinje njegova urednička karijera koja ga je obilježila kao jednog od najznačajnijih urednika dječjih časopisa, ali i kao važan trenutak u otvaranju kulturne scene jednom od do tada zapostavljenih oblika umjetnosti – stripu. Nemili medij koji se u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata smatrao, prema Bjažićevim riječima, buržoazijskom izmišljotinom koja mlade odvlači od čitanja i zapadnjačkim izumom za ispiranje mozgova (Bjažić, 2011: 8), ipak je nalazio svoje poklonike i autore koji su se u njemu svesrdno iskušavali. Hrabrošću Bjažića i nekolicine autora stripova, deveta će umjetnost vrlo brzo naći svoj put do šire publike. Krulčić (2011: 13) Bjažićevo uredništvo *Pionira*, kao i uopće uredničku karijeru naziva svojevrsnim „ideološkim kulturocidom“ koji će se ispostaviti kao izuzetno plodonosni poduhvat. U jesen 1949. Bjažić postaje urednikom časopisa *Pionirska zastava*, službenoga glasila pionira Hrvatske. Bogato ilustriran i na

velikom novinarskom formatu na četiri stranice, taj je list bio izuzetno primamljiv za medij stripa. Tom izazovu ni Bjažić nije mogao odoljeti: u svakom je broju objavljivao karikature, geg-stripove o djeci, ali su u pitanju bili pravi stripovi što je bio „prvi takav slučaj u hrvatskom novinarstvu nakon 1945. godine“ (Krulčić, 2011: 18).

Sljedeće godine (1950./1951.) *Pionirska zastava* hrabrije objavljuje serijske stripove (braće Neugebauer, Milana Goldschmiedta), a u kasnijim brojevima pojavljuju se i stripovi tada vrlo popularnoga Walta Disneyja, među kojima se svakako ističe *Snježana i sedam patuljaka*. Snjeguljica, u ovome stripu preimenovana u Snježanu, u to je vrijeme bila prikazivana na velikome platnu. No Bjažićevu je pažnju zaokupila lijepo slikana i pisana priča u jednom beogradskom listu te ju je stoga prevodio na hrvatski jezik i tako je približio hrvatskoj publici. Sljedećih godina (1951./1952.), sada ponovno u listu *Pionir*, otvara prostor za brojne nove i neke poznatije autore; debitiraju Josip Parmaković, Žarko Beker, a nova djela objavljuju i Goldschmiedt, Neugebaueri i tandem Čukli-Dovniković. Upravo su stripovi na njegovim stranicama ovaj časopis učinili vrlo zanimljivim mladoj publici, pa uslijed popularnosti, list počinje i češće izlaziti.

Usprkos popularnosti lista, Bjažić i suradnici, kako je i za očekivati, nosili su se s određenim poteškoćama, željama da se list preorijentira, no redakcija je ipak nastavila svoju misiju. Bjažićev je zadnji urednički potez u *Pioniru* bio iniciranje izdavanja dvaju domaćih stripova: *Patuljka Noska* braće Neugebauer, te *Izgubljenog svijeta* tandem Čukli-Dovniković. Izdanja su objavljena u zasebnim svescima što današnji kritičari imenuju prvim sveskama – strip-albumima s domaćim stripovima u poslijeratnom razdoblju, a što se pokazalo ključnim događajem za nacionalni strip (Krulčić, 2011: 28).

Nakon *Pionira*, Bjažić je devet mjeseci uređivao Vjesnikov tjedni zabavnik *Petko*, koristeći se isprobanom i uspješnom uredničkom formulom popularnog *Pionira*. Tom prilikom pokreće suradnju i s drugim autorima (Delačem, Voljevicom i Parmankovićem), ali je bio prvi koji je priliku dao danas značajnim imenima kao što su Ilica Bednjanec i Oto Reisinger. Zahvaljujući suradnji s američkom agencijom *King Features Syndicate*, Bjažić je hrvatskim čitateljima predstavio svjetski poznate stripove kao što su *Princ Valiant*, *Flash Gordon* i drugi. Nakon što je *Petko* prestao izlaziti, Bjažić je i dalje zaposlen u Vjesniku te dobiva zadatak osmisliti koncepciju zabavno-edukativnog tjednika. Godine 1954. tako nastaje *Plavi vjesnik* – od milja zvan *Plavac* – list koji će obilježiti njego-

vu karijeru. Bjažić mjesto urednika koristi da u list dovede neka od najznačajnijih imena hrvatskoga stripa – Maurovića, Neugebauere, Delača, Bekera, Radilovića, Dovnikovića, Grgića, Karabatića i druge. Otvarajući medijski prostor brojnim autorima, Bjažić istovremeno otvara prostor i publici koju poziva da se očituje o svojim htijenjima i mišljenjima o stripu stvarajući tako interaktivnu vezu među autorima i publikom, osobno svjedočeći porastu popularnosti stripa među mladim čitateljima. Zanimljivo je da se književnik koji se do svoje četrdesete godine dičio već trima romanima (u suradnji sa Zvonimirom Furtingerom) i dvama pjesničkim zbirkama, tek šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća okušao kao strip-scenarist. Prvi je poduhvat ovoga tipa objavljen u sarajevskom dječjem tjedniku *Male novine* početkom 1963. godine. Njegove je avanturističke priče o hrvatskim pomorcima s kraja 17. stoljeća u strip serijalu *Mirko Perušina* oslikao Zagrepčanin Željko Drakulić, majstor lutaka i autor lutkarskih filmova.

Drugi strip, koji ga je i obilježio kao strip-scenarista, serijal je od 14 epizoda *Mendo Mendović*, nastao prema popularnoj seriji Televizije Zagreb *Mendo i Slavica*, u suradnji s Borivojem Dovnikovićem Bordom. Mnogi se kritičari slažu da je riječ o izuzetnom, čak najboljem dječjem stripu; Krulčić stoga s pravom zaključuje da je „istinska šteta što se Bjažić nije više bavio strip-scenaristikom“ (2011: 42).

Priča o stripu doista podsjeća na avanturistički roman – hrabrošću nekolicine, od početnih se dana tzv. „crtani roman“ uspio izboriti za svoj umjetnički status i steći zavidno široku publiku. Zahvaljujući Bjažiću, otvara se medijski prostor za galeriju svestranih hrvatskih umjetnika koji su mogli parirati svjetskoj strip-sceni. Bjažićev se doprinos izgradnji ovoga carstva tek odnedavno počeo valorizirati i adekvatno vrednovati. Godine 2009. Bjažićevi su naponi nagrađeni Nagradom „Andrija Maurović“ za životno djelo i izniman doprinos nacionalnome stripu. Osim što je strip objavljivao, pa za njega i pisao scenarije, valja napomenuti kako je Bjažić hrvatsku scenu otvorio i stranome stripu, a svjedočanstva hrvatskih stripaša govore u prilog tome kako je svojim savjetima poticao hrvatske autore da i u svome radu prate svjetska zbivanja i inovacije.

Promatrajući Bjažićevu biografiju, može se zaključiti da je imao izuzetan dar za okupljanje kvalitetnih autora koji su, retrospektivno gledajući, označili cijelu jednu epohu hrvatske kulture i umjetnosti. Ta se činjenica ne očituje samo na području stripa; neko je vrijeme radio

kao suradnik na Televiziji Zagreb, da bi 1960. godine postao urednikom dječjega programa. Jednakom revnošću koju je iskazao kao urednik dječjih časopisa, Bjažić na televiziji pokreće emisije u kojima surađuje s brojnim suvremenicima – književnicima: Milivojem Matošecom, Pajom Kanižajem, Sunčanom Škrinjarić, Zvonimirom Balogom, Mladenom Kušecom, Višnjom Stahuljak, Nikolom Pulićem i dr.

U tome je mediju bio nešto aktivniji kao pisac – za popularnu televizijsku emisiju *Mendin program* napisao je više od osamdesetak scenarija za koje 1964. dobiva prvu nagradu Društva novinara Hrvatske „Otokar Keršovani“. Bjažić je napisao i brojne scenarije za igrane i dokumentarne filmove i televizijske serije. Godine 1975. dobiva Nagradu „Mlado pokoljenje“ za scenarij filma *Djevojčica koja nije znala ni kravu pomusti*; na televizijskom festivalu u Neumu 1990. godine, u kategoriji dramskog programa za mlade, nagrađen je njegov scenarij za dramatizaciju priče Viktora Cara Emina *Starci*.

Slike u poeziji

Usporedno s uspješnom uredničkom karijerom, Bjažić pedesetih godina započinje i književnu. Prvu zbirku pjesama i priča *Šjenica* objavio je 1951. godine pod uredništvom Grigora Viteza. Već sljedeće godine objavljuje zbirku *Pjesmice seki i braci*. Sljedećih godina objavljuje pjesme u zbirkama priča, pjesama i zagonetki *Dok more bjesni* (1956), a 1977. objavljuje zbirku *Pjegica*. Govoreći o Bjažićevim pjesničkim počecima, valja napomenuti kako je riječ o pjesmama koje su nastale u razdoblju kada su se u hrvatskoj dječjoj književnosti ispreplitale težnje k tradicionalnim, a koketiralo se s modernim strujanjima. U ovim se strujanjima Bjažić, kao i mnogi drugi pjesnici toga doba, opredijelio za već uhodanu formu tradicionalnoga obrasca stiha, nastavljajući tako kontinuitet s pjesnicima prije Drugoga svjetskoga rata, čime stvara „zlatnu sredinu između konzervativizma i moderniteta“ (Cvitan, 1975: 16). Kritičari se slažu da Bjažićeve pjesme pisane standardnim jezikom ostaju u „ambijentu tradicionalne poezije i animalističkih motiva“ (Idrizović, 1984: 215). Taj korpus motiva nešto širi u kasnijim zbirkama, a neizbježno je primijetiti i Bjažićev humor kojime spontano otvara put do mladih čitatelja (na primjer *Krezuba slonica* ili *Nadimci*, *Pjegica*, 1977).

Ipak, u trenucima kada Bjažić odustaje od poetike stare škole i okreće

se k autentičnim inspiracijama, nastaju pravi testamenti njegova pjesničkoga umijeća. Istinsku inspiraciju Bjažić pronalazi u slikama – slikama svoga zavičaja, rodnoga Zlarina, slikama iz djetinjstva i osobnim iskustvima, zvučnim slikama Jadranskoga mora... Kada inspiracija proizlazi iz onog dijela pjesnikove intime koji sudjeluje u izgradnji unutarnjega pjesničkog svijeta, i njegove pjesme ožive: „U tim pjesmama i stih mu je postao življi, ritam pokretljiviji, a oblik usklađeniji sa sadržajem i raznovrsniji svojom strukturom“ (Skok, 1979: 21). Danas su svakome školarcu poznati stihovi njegove pjesme *Valovi* (Pjegica 1977) gdje se nabranjem riječi. Bjažić poigrava formom i tvori grafičku pjesmu koja vizualno dočarava valove. *Valovi plove valovito, / oblaci jure maglovito, / jedra se pune vjetrovito, / a vjetar huči silovito – / vratolomno / razigrano / uzneseno / osamljeno...* Na tragu morfoloških igara stvara i pjesmu *Gdje sve ima mora; Bez MORA ne bi mogao biti / Ni zaMORA, / Niti jedan poMORA. / Ali je ipak najljepše / Kad se uz MORE igra MOREška, / Starinska igra viteška.*

Bjažićeva se autentičnost posebno očituje kada pjesme piše svojim dječjim/materinskim jezikom – čakavskim. Kako Stjepan Hranjec dobro primjećuje (1996: 6) – na zavičajnome izvoru nastaju prave poetske vrijednosti. Upravo u tim pjesmama koje nose iskonsku emociju ili poruku možemo vidjeti nepotrebnost distinkcije Bjažićeva opusa na onaj za odrasle ili djecu i mlade. Potonji se primjer možda najbolje može ilustrirati zbirkom *Nevere i bonace: da nan ČA ne uteče* (2007). Riječ je o zbirci koja doista svjedoči o pjesnikovoj ljubavi prema svome rodnome zavičaju i čakavskome narječju. Divna oda materinskome jeziku, kao i svojevrсна opomena o važnosti njegova očuvanja, svakako je prva pjesma u zbirci, *Ča. Prvo ča san čuja / bilo je ČA / ča mi je zazvonilo u uhu / i ostalo za vazda vikun. / (...) / A njih je, ove mlaje, / sada sran / govoriti ovin lipin / starin jazikun, / starijin od Zlarna / i Matrikule bratovščine / Gospe od Rašelj. / Jazikun Marulića, / Gervaisa, Črnje / i najdražega / i najbližega nama / jazikun Mate Balote.*

Pravi iskaz ljubavi prema rodnome kraju možda nisu samo pjesme koje govore o njegovim ljepotama, već one koje nastaju inspirirane ljudima koji u tome kraju žive i koji ga stvaraju. Tako Bjažić nekoliko pjesama posvećuje svojim sumještanima i voljenima (*Meštar Ive, Slikar, Pustite ga, Progljedajmo*).

No najdojmljivije su svakako intimne pjesme poput *Moja mati* ili *Oče* u kojima, povremeno s ironijom, ali s istinskom nostalgijom i tužom – koja se ne čita već osjeća između redaka – progovara o osamlje-

nosti prouzrokovanoj odrastanjem bez oca. Iz perspektive djeteta, ali s razumijevanjem odrasloga čovjeka, stihovima opisuje majku koja „*je bila puno srićna žena*“ jer „*nika je muž nije tuka / ni mu je tribala gaće prati / bi budante / ni košulje sumprešavati*“. Pripovijedanje o majci prerasta u čas nostalgичnu čas ironičnu pjesmu o ostavljenoj majci koja je trideset godina „*u praznoj postelji / čekala oca da se vrati*“. Poruka ocu izrečena u pjesmi *Moja mati*: „*Dragi i mili moj oče!*“ / *čoviku koga nika nisan vidiya / nika mu glasa čuja, / čoviku ki me nika nije udrija, / ni pomilova, / koga nika nisan zva „ćaćo!“*“ nastavlja u pjesmi *Oče* koja nadrasta priču o osobnom gubitku i postaje univerzalnim svjedočanstvom potrebe za očinskom ljubavi. *Ničemu me nisi učija, / nije te bilo uza me / unda kada san te najviše triba, / kai ča te i sada triban.*

Bjažić je zbirku *Nevere i bonace* ispunio snažnim i dirljivim pjesmama, no nastavlja i u slikanju vedrijih tonova i sebi svojstvenim humorom. Drugi dio zbirke Bjažić dijeli na tri dijela (*Ča je i ča je bilo, Mediteranski brevijar* i *Sve više pantin i sićan se*), a riječ je o seriji haiku pjesama, odnosno, kako ih on, tepajući svojemu *ča*, naziva – *čaju*.

Sada već dobrano uhodan u intermedijalnost ili možemo čak reći – u transmedijsko pripovijedanje, Bjažić zbirku obogaćuje *Zlarinskim brevijarom*, rječnikom zlarinskoga dijalekta te CD-om s 24 pjesme koje čita na izvornom govoru. Riječi je objasnio na sebi svojstven način, ponekad dodajući šalu ili dosjetku. Tako, na primjer, riječ *beštija* objašnjava na sljedeći način: „Za svaku zvir se reče da je beštija. I guine su beštije, i bravinci i muhe i papataži, ma i ovce i koze. I čovik more biti beštija, ako nije čeljade.“ (Bjažić, 2007: 106).

Slike u prozi

Bjažić se istaknuo kao scenarist za brojne televizijske emisije i stripove, no govoreći o onome književnome prostoru koji smo nazvali *osobnim*, svakako valja spomenuti njegov neuobičajen, ali vrlo uspješan tandemski rad sa Zvonimirom Furtingerom s kojim je u koautorstvu napisao čak osam znanstveno-fantastičnih romana. Spomenuta slikovitost u Bjažićevu opusu, metaforički gledano, doista se može dobro opisati ovim tandemskim radom. Kako je Bjažić otkrio Stjepanu Hranjecu (1996: 14), on bi dječaćkom inovativnošću smišljao, u mašti slikao, dok bi Furtinger nalazio tehnička rješenja. Furtinger bi sklapao materijalne

činjenice, a Bjažić bi zatim uobličavao tekst u koherentnu priču. Svakako najuspješniji od osam romana jest znanstveno fantastični roman *Zagonetni stroj profesora Kružića* (1960.), poslije dopunjen i doraden te objavljen pod naslovom *Ništa bez Božene* (1971.). Znanstvena fantastika je žanr koji se nije prečesto javljao u dječjoj književnosti, barem ne na našim prostorima, no upravo na primjeru romana *Ništa bez Božene* možemo vidjeti kako znanstvena fantastika može poslužiti za stvaranje uzbudljivih, napetih priča koje djecu potiču na maštanje, ali i na učenje. „Naime autori su čitateljima pružili obilje znanstveno-popularnih podataka iz pedagoške prakse, odgoja, geografije, o moru i vjetrovima, o raznim tehničkim aparatima, posebno elektroničkim, o automobilizmu, o koristima koje donosi učenje, o pticama i psima, o bolesti, sudstvu, kriminalistici, štampi, muzici, filmu i dr.“ (Nazor, 1970: 65). Stjepan Hranjec (1998) navodi kako postoje tri obilježja toga romana. To su znanstveno-fantastična privlačnost (o zagonetnom stroju na tavanu), dinamičnost radnje i humor. Nenametljivo obilje informacija, mnoštvo napetih situacija, dječja družina pod vodstvom djevojčice kao i pedagoški upitan, a djeci zanimljiv lik dječaka Adama, čine ovaj roman inovativnim štivom. Kvaliteta Bjažićeva rada na području javnosti manje poznate, ali izuzetno plodne znanstvene fantastike, biva prepoznata pa 2007. godine dobiva Nagradu SFERA za životno djelo.

Osim spomenutih romana sa Zvonimirom Furtingerom, Bjažić prozna djela objavljuje i u zbirkama (*Sjenica* 1951, *Dok more hjesni* 1956, *Ratni dnevnik kurira Miše* 1956, *Patrolni čamac* 1987, *Sedamnaest malih i jedna velika priča* 2009 i dr.), a za roman *Opasno po život* 1994. dobiva Nagradu Ivana Brlić-Mažuranić.

Upravo je zbirka *Sedamnaest malih i jedna velika priča* objavljena relativno nedavne 2009. godine, zanimljiv pokazatelj kako se spisateljeve preokupacije u poeziji vješto nastavljaju i u njegovu proznu stvaralaštvu. Naime, u zbirci se nalazi niz priča, pomorskih i ribarskih doživljaja jednoga barbe iz autorova rodnog Zlarina te nekoliko priča u kojima andersenski oživljava neobične predmete i bića ili opisuje dječju ljubav. U deset priča živopisni barba opisuje vjerodostojne dogodovštine koje su mu se dogodile na moru s različitim morskim bićima. Možda iz pedagoških htijenja, ali vrlo nenametljivo, Bjažić pojedine priče započinje barbinim objašnjenjem nekih, sada već manje poznatih činjenica i znanja. Tako će prije priče *Hobotnica* opisati kako se ide u lov pod svijeću, što su to osti i sl. Nakon takovih objašnjenja slijede zanimljive priče o barbinim

dogodovštinama. Na taj način Bjažić stvara priče – ostavštine jednoga zaboravljenog zvanja i života koji mlađim naraštajima, baš kao u znanstveno-fantastičnim romanima, približavaju jedan posve drugi svijet.

U zbirci nailazimo na dinamično ispreplitanje i poigravanje poezijom i prozom. U priči *Valentino*, mladi par Valentina i Tino razgovaraju o ljepoti čakavskoga narječja. Valentina zaključuje da voli mekoću glasa *ć* na čakavskom, ali da joj je drag i njezin *kaj*. Tada recitira prvu kiticu Domjanićeve pjesme *Kaj* (*Vre tičeki spiju / A šume mučiju, / Naj moja popevka zvoni / Po dolu i gaju, / Po dragomu kraju, / Od kojega mi lepšega ni.*), a Tino joj odgovara prvom kiticom Bjažićeve pjesme *Ča* (*U nas tice i ne spu, / Bori nika ne muču, / Cvrčci cvrču po vas dan, / Na oči mi neće san, / Ali sričan san ti ja / Kada čujin dragi ča.*). Riječ je, dakako, o zrcalnim pjesama iz Bjažićeve zbirke *Nevere i bonace* gdje je Bjažić usporedno Domjanićevoj pjesmi *Kaj*, stvorio pjesmu *Ča*, stvarajući tako potpuniju sliku bogatstva hrvatskoga jezika. Također, u priči *Smrt u mirnoj uvali*, započinje citiranjem s Hrvatskog radija u kojem se spominje uređaj profesora Kružića – riječ je o stroju osmišljenom i oživljenom u Bjažić-Furtingerovom romanu *Ništa bez Božene*.

Sedamnaest malih i jedna velika priča zbirka je kratkih priča o ozračju mora, suživotu sa svime što u njemu živi, ali i o predmetima koji djeci bude maštu, kao što su oživljene igračke. Te priče, jednako kao i Bjažićeva poezija, oslikavaju najljepše doba odrastanja, prvih spoznaja i suživota s prirodom.

Energičnim duhom i dječaćkom znatiželjom, koji se osjećaju u svim njegovim djelima njegova širokog *osobnog* i *društvenog* opusa, Bjažić je dotakao mnoga područja umjetnosti i u njima ostavio svoj pečat. A poput pravoga slikara, riječima je, kao kistom, oslikao i time sačuvao jedan prostor i vrijeme svoga rodnoga kraja i jezika. Značaj Mladena Bjažića za hrvatsku umjetnost i kulturu nije ostao nezapažen: 2008. godine nagrađen je Plaketom grada Šibenika za postignuća u književnome radu, a 2009. dobiva Orden Danice hrvatske s likom Marka Marulića za doprinos očuvanju kulturne baštine. U očuvanju blaga svoga kraja Bjažić ustraje i danas – već četrnaest godina svakoga ljeta u rodnome Zlarinu vodi malu školu čakavice *Neka zvoni ČA*.

IZBOR IZ DJELA

VALOVI

Valovi plove valovito,
Oblaci jure maglovito,
Jedra se pune vjetrovito,
A vjetar huči silovito,
Vratolomno,
Razigrano,
Uzneseno,
Osamljeno,
Raspireno,
Uplašeno,
Neprestano,
Zahuktano,
Ucviljeno,
Zaplakano,
Tajnovito,
Šumovito.
Puše vraški
Da se praši,
Puše dnevno po sto puta,
Drži jedra zategnuta.

(iz zbirke *Pjegica*)

PUTUJU LAĐE

Svuda na svijetu
Djeca su ista,
I svugdje svoje brodove grade
Od mekog drva
I od papira
Te u njih slažu sve svoje nade.

I dok im vjetar mrsi kose,
Do mora svoje lađice nose,
I lađe kreću na put novi,
A s njima i mnogi dječji snovi.

Ponesi, vjetre,
Lađicu našu.
Povedi brodić u zemlje strane,
Neka nam lađa
Donese voća.
Naranče slatke i banane.

I dok vjetar lađice nosi,
Pletući prste u dječjoj kosi,
Odlaze lađe na putovanje,
A s njima i mnoge dječje sanje.

(iz zbirke *Tata nema vremena*)

ČA

Prvo ča san čuja
bilo je ČA
ča mi je zazvonilo u uhu
i ostalo za vazda vikun.
A ča je malomu?
A ča?!
Ništa, samo malo hriplje.
A ča ćeš mu dati?
A ča!
Kamomilu iz mlikun
i malo cukra.
A ča nije bolje
ćikaru slaulje?!

I hripa san
i sluša ča
i govoriya ča
i zavolija ča.
A njih je, ove mlaje,
sada sran
govoriti ovin lipin
starin jazikun,
starijin od Zlarna
i Matrikule bratovščine
Gospe od Rašelje.
Jazikun Marulića,
Gervaisa, Črnje
i najdražega
i najbližega nama
– jazikun Mate Balote.

Kai ča je moja mati
bila bidna i nesrićna,
tako je i njegova
na tašće
učinila četiri miljara koraki
i donila mu u grad glas
da je koza krepala.

A nama krepaje,
crkaje,
izdiše,
zajeno iz nama,
naše staro ča,
ča su ga puna justa,
pogotovo ka išćeš čakorde,
pa ti dadu
da imaš ča odniti iz sobun.
I nosiš to čakorde
kai kus čikulate
i čikaš
da ti ki vazme tvoje ča.

More – ako ti i srce,
ča je surgano
i vezano za ča,
činkorde iskopaju iz njidar,
pa će jope,
ča je da je,
ostati tvrdo,
kai na tvrdoj stini,
ono tvoje ča
kin su ti uši i srce
napunile babe
i strina i mati
ka te je rodila
i ka je kuntenta
da baš tebe ima,
pa kakov si
takov si,
ali si uvik materin.
Nego ča!

(2001., iz zbirke *Nevere i bonace*)

MOJA MATI

Moja mati je bila puno srićna žena.
Nika je muž nije tuka,
ni mu je tribala gaće prati,
bi budante,
ni košulje sumprešavati.
Ni mu je tribala ni kuhati
ni krpati ga,
a mogla ga je svake noći
do mile volje sniti,
u praznoj postelji,
zimi i liti,
dokle buganci pucaju
po rukama i nogama,

a ne moreš oka stisniti,
nimaš s kin rič progovoriti,
ne moreš ni pisniti,
jer ti mali sin
krajn tebe,
poslin igre i teple večere,
spi kako kus driva.
Neka ga, neka spi,
neka malo zahrče kroz nosić,
neka zazvižđe kai fić,
jer to je sve ča joj je od muža ostalo:
ovo diteta,
prazna postelja,
jedan stari jaketun,
šuplje postole
i kržetun.

Moja mati je bila puno srićna žena.
Svaku šetemanu,
iz puno ljubavi,
knjigu pisala
u Colon Entre Rios
Republica Argentina,
a bar tri puta na godišće
bi i mene, svoga jedinca,
ćapala i u pero govorila
po četiri pune strane
onih velikih listov
ča su iscrtani kai zadaće za račune.
Govorila bi mi u pero,
a ja san pisa:
“Dragi i mili moj oče!”
čoviku koga nika nisan vidija
nika mu glasa čuja,
čoviku ki me nika nije udrija,
ni pomilova,
koga nika nisan zva “ćaćo!”
Tako bi fureštomu pisa

ča je mati govorila,
a sve ono lipo i teplo
ča bi se našlo u toj knjizi
moga je zafaliti samo
ljubavi moje matere,
nje skrbi i brizi.
Tridese godišć je moja mati,
u praznoj postelji,
čekala oca da se vrati.
Nije ni ćutila, jadna,
kako vrime pasaje
i mladost,
a već je postala baba,
i zanamisto muža, ki nika nije doša,
(tamo su ga zakopali
“con Dios”
u Colon Entre Rios),
unuci su joj bili svo veselje
i sva radost.

Moja mati je bila tako srićna žena
da mi i sada dojdu suze na oči
ka se sitin te sriće,
pa bi moga, kai da san mali,
zabiti glavu u nje meko krilo
i plakati, plakati.

(1969., iz zbirke *Nevere i bonace*)

OČE

Ćaćo moj...
Moj oče!
Ne znan kako bi te zva
da san te zna.
U meni su samo tvoji geni,
ljubav za Zlarin,

za more i brode,
za crnjele oblake
povr Marna i Tijata,
za žene – sve žene
ke su nan bile pronte dati ljubav
i kima smo se davali
punoga srca.

Ničemu me nisi učija,
nije te bilo uza me
unda kada san te najviše triba,
kai ča te i sada triban.

Nije te bilo,
čvrsta i željena,
ka san se kai mladica
povija na vitrima
i bespućima
ditinjstva i mladosti,
kada san zrija,
a nisan moga,
baš zato ča te nije bilo,
nika uzdrijati kako triba.

I danas još ćutin prazninu
bez milovanja tvojih ruk,
bez šibic i trisak
ča san he zasluživa
i kih bi se iz guštun sića,
jer mati nije imala srca
ni kuraja
svoga jedinca prbiti
kako Bog zapovida.

(1990. iz zbirke *Nevere i bonace*)

(Čaiku iz zbirke *Nevere i bonace*)

MIRNOĆA

Tiha i mirna,
Nika glas povisila.
Znala ča hoće.

GUBITAK

Drugi svitski rat
Pobija mlade ljude
I stari govor.

TRAG

U staroj kući
Zauvik će ostati
Njena toplina.

SIESTA

Leći po ručku,
Ubit oko po ure.
Sredozemci smo.

RAKIJA

Šćeta rakija
Za „popraviti“ kafu
I za masažu.

UHOLAŽA

– Otkuda, jutros, ovo čudovište? – začudio se profesor Frane Leut ušavši u laboratorij Oceanografskog instituta.

– Ubili su ga ribari kod Šolte, dok im je otimao ribu iz mreže – obavijesti ga asistentica Nevenka Brodek.

– Mora da im je zadao grdne muke dok su ga savladali – primijeti profesor, promatrajući velikog morskog psa čija je trupina ležala na stolu za seciranje.

– Pokidao im je tri kusa mreže prije nego što su ga dotukli – reče asistentica.

– Ovakvu mrcinu – govorio je profesor Leut, mjereći dužinu modrulja – dugačku pet i pol metara, nismo odavna vidjeli u Jadranu.

– Dobro da su ga ubili – javi se ponovo asistentica – jer je mogao pojesti i nekog neopreznog plivača.

Profesor Leut se nasmiješi, odmahnuvši rukom, pa reče:

– Mnogo je priča koje govore o opasnostima od Prionace glauca, odnosno psa modrulja, draga moja Nevenko, pretjerano. Ljudi su uvijek skloni pretjerivanju. Tu više radi mašta negoli stvarnost. Istina je da modrulj ponekad i napadne čovjeka, pa i pojede, ali su mu ipak srdele, skuše, pa i tunj, milija hrana. Ljudi ga više mrze zato što je pravi razbojnik. Eto, i ovaj im je otimao ribu iz mreže. No, sad je dosta priče, dajte mi skalpel da vidimo što je ovaj proždrljivac progutao!

Asistentica pruži profesoru oštar nož i on vještim potezom raspori trbuh morskog psa.

– Lijep primjerak – govorio je, prodirući do želuca morskog psa. – Kad se preparira, moći će poslužiti kao izložak u nekoj školi ili zoološkom muzeju. Želudac psine otvorio se poput napuhana mjehura pod oštricom noža.

Profesor se nagne i počne promatrati sadržaj želuca, u kojemu se isticala modrosiva i po trbuhu srebrnasta, gotovo neoštećena, velika bugva. Oštri nož u profesorovoj ruci, sasvim automatski, prereza i bugvu kojoj iz trbuha ispadne nekakva smeđa masa. Profesor se još više prigne da pogleda što li je to bugva bila progutala prije nego što se našla u trbuhu morskog psa.

– Čudno – mrmljao je – zaista čudno! – Dohvati veliko povećalo i počne još pažljivije proučavati smeđkastu masu. – Gdje su, kažete – obrati se svojoj asistentici – ribari ubili ovog modrulja?

(ulomak iz ZF priče *Forficula auricularia* – [1979]. Monolith 003, Zagrebačka naklada, 2000.)

MENDO MENDOVIĆ (epizoda 2: Osveta), tekst: Mladen Bjažić

RAZGOVOR S MLADENOM BJAŽIĆEM

Vašoj obitelji književnost nije bila strana. Što je prema Vašem mišljenju imalo najviše utjecaja na Vaš odabir da i sami postanete književnik? Je li to Vaš djed koji Vam je nedjeljom redovito čitao, ljubav Vaše majke prema knjizi ili činjenica da ste imali bogatu kućnu biblioteku i književnika u obitelji...?

Činjenica da me mati naučila čitati i pisati kad sam imao pet godina. Volio sam čitati, a nisam ja odabrao pisanje, već me ono usmjerilo književnosti.

Koja je literatura iz Vašeg djetinjstva i mladosti ponajviše utjecala na Vaš književni rad?

Pustolovna i povijesna. Od Novaka, Šenoe, Kumičića i Nazora, pa do Zane Graya, Jacka Londona, Waltera Scotta, Marka Twainea i pisaca svih narodnosti i podrijetla.

U Vašemu bogatom književnom opusu nalazi se veliki broj djela namijenjenih djeci i mladima. Iako je ponekad doista teško (i nepotrebno) činiti distinkciju između tih djela i onih za odrasle, jeste li tijekom stvaranja imali na umu konkretnu publiku kojoj ste djelo namijenili? Je li Vam u oblikovanju tih sadržaja pomoglo Vaše pedagoško/učiteljsko obrazovanje?

Mnoge sam pjesme i priče za djecu napisao jer se to tražilo od mene. Za *Đaka veseljaka*, *Univerzijadu*, *Djeda Mraza*, *Mendu*, *Bistrooke* i druge u nizu od 30 godina, koliko sam radio na i za TV, kao i za redateljice Zvezdanu Ladika i Đurđi-Devčić, uz ostale. Druge sam tekstove pisao za čitatelje časopisa i knjiga, moglo bi se reći: za djecu i roditelje.

Iskreno priznajem – pomoglo mi je moje obrazovanje i puno čitanja.

Suradivali ste s izuzetno velikim brojem umjetnika. Ipak, upravo ste sa Zvonimirom Furtingerom imali blisku i plodnu suradnju – zajednički ste stvarali romane, pisali za radio i televiziju. Kako je došlo do toga da ste upravo s njime stvorili popularni tandem?

Bio sam sretan kad sam upoznao autora *Doktora Omege* i objavio nekoliko njegovih priča u *Plavom vjesniku*. Od djetinjstva sam volio fantastiku. Osim Julesa Vernea oduševio me SF roman u tjednim sveskama o pustolovinama Toma Huntera.

Našli smo se, pričali i počeli zajednički pisati. Velika potražnja navela nas je da u roku od pet godina napišemo osam romana. Odlična suradnja i prijateljstvo. Bogatstvo ideja. Hvala Zvonku.

Možete li ukratko objasniti zašto ste i kako došli na ideju da roman *Zagonetni stroj profesora Kružića* doradite i preimenujete u *Ništa bez Božene*?

Nisam bio zadovoljan zahvatima urednice Jelke Belan. Napisali smo atraktivne naslove poglavlja, a ona ih je skratila. Napisao sam i dvadeseto poglavlje, ali ga nismo uvrstili. Odustali smo od njega, jer je govorilo o tome što je poslije bilo s djecom. Prepustili smo čitateljima da sami to riješe.

Urednica Ana Kulušić u *Mladosti* prihvatila je naš roman pod novim naslovom koji sam mu dao, jer je relativno malo romana bilo u kojima su glavni likovi djevojčice. Morate priznati da je Božena uistinu posebna. Takve smo kćeri željeli i Zvonko i ja. I još su bolje.

U kojem je mediju prvotno oživljen lik Mende Mendovića i u kojem se mediju, prema Vašem mišljenju, najbolje ostvario?

Mendo je, kao lički medvjedić Bože Milačića, započeo život na Radio Zagrebu, a kao Mendo zamijenio je Disneyjeva Švrću i uspješno zabavljao gledateljstvo punih pet godina. Najbolji je, apsolutno, bio kao živ na TV-u, ali je i u stripu postigao velik uspjeh.

S obzirom na poslijeratnu zabranu stripa koji se onomad promatrao s velikim nepovjerenjem, pedesetih godina dvadesetoga stoljeća upravo ste Vi otvorili prostor za devetu umjetnost u dječjim časopisima. Što Vas je ohrabrilo za takav poduhvat?

Ljubav za strip. Lijepo oslikane priče. Stari su pedagozi tvrdili da strip odvlači od čitanja. Što li bi danas rekli?! Bolje čitati strip nego ništa. Lijepo je čitati i zamišljati likove, ali ih je lijepo i vidjeti. Ohrabрили su me i potakli naši najbolji crtači stripa, Maurović i Neugebauer.

Vaše je djelovanje pomoglo u promjeni položaja stripa u hrvatskoj kulturi i društvu. Je li strip u Hrvatskoj danas zastupljen u mjeri koju zaslužuje? Kako vidite njegovu budućnost?

Tempora mutantur... a s njima se mijenjamo i mi, dok običaji nestaju. Malo je stripa. Možda jednom, kad se mladi zasite novih tehnologija, posegnu opet za knjigom i stripom. I crtići su oživljeni stripovi.

U kojem ste uredničkom poslu osjećali da imate više slobode i prostora za izražavanje – kao urednik dječjih časopisa ili dječjih televizijskih programa?

I jedan i drugi medij pružaju mnoge mogućnosti. Ipak sam više slobode imao na televiziji jer je bila novost, a u pisanju su se okušavali i pokušavali reći svoje mnogi, pa i polupismeni.

Kao urednik dječjih časopisa izuzetno bogate karijere, imate li kakvu poruku ili mišljenje koje biste voljeli podijeliti sa suvremenim urednicima takvoga štiva?

Molim urednike da ne odustanu od pisane riječi. Neki umjesto teksta nude plakate. Pjesme i priče, stare i nove, uvijek imaju i imat će svoju publiku.

Čitajući Vašu biografiju, primjećuje se da ste tijekom svoga uredničkog rada – u časopisima i na televiziji – uvijek imali dara za okupljanje kvalitetnih ljudi koji su, retrospektivno gledano, oslikali cijelu jednu kulturnu epohu Hrvatske. Možete li izdvojiti neku karakteristiku pojedinog autora ili čak osobnu prosudbu temeljem koje ste nekima, tada manje poznatim autorima, otvorili medijski prostor?

Bez kvalitete nema uspjeha. Pojedinač, ma kako talentiran bio, ne može nadmašiti ekipu talentiranih koji rade na zajedničkom poslu.

Možda sam nekom i pomogao, ali ugodno je bilo raditi s novinarima, književnicima, slikarima, pa i enigmatima, kao dobrim znalcima i prijateljima koji ti neće zamjeriti ako ih neko vrijeme povedeš putem kojim kročiš. Samo ih malo okreneš da rade po tvome. I ja po njihovom, naravno.

U Vašem se radu posebno ističe raznovrsnost medija u kojima ste stvarali – pjesme, proza, radio, televizija, strip... Kojem ste mediju bili skloni, koji Vam se činio najzahvalnijim, a koji najzahtjevnijim?

Najskloniji sam bio televiziji, pa radiju i stripu, ali me pisanje i dalje neodoljivo privlači. Da nisam lijen, mogao bih pisati dan i noć. Toliko toga, naime, još nosim u sebi.

Kako biste se Vi opisali – jeste li prije svega novinar, urednik, scenarist ili spisatelj i pjesnik? Preferirate li poeziju ili prozu? Jeste li skloniji standardnome jeziku ili čakavskom narječju?

Ja sam čovjek koji voli raditi, ali ne pod prisilom. Volim sve što radim, a moju kuhinju obožavaju moji prijatelji i moja obitelj.

Volim prozu više od poezije. Na pisanje u duhu rodnog idioma nagovorila su me dvojica Zlarinjana, prijatelji, redatelj Ante Viculin i samouki slikar Ante Gregov. Samo sam do osme godine živio stalno u Zlarinu. Drago mi je da sam ih poslušao. Predivna je moja zlarinska čakavica. Lijepo zvone č i ć.

Kakav je, prema Vašemu mišljenju, današnji položaj čakavskog ili kajkavskog narječja u književnosti za djecu i mlade?

Malo ga je, gotovo nimalo. Tek ponekad zablista poneka crtica ili nekoliko stihova na kaj i ča. U mom kraju se gotovo potpuno izgubio. Deset sam godina pokušavao sa školom. Polazilo ju je više od 160 polaznika, ali ga se još malo čuje tek kod starijih ljudi. Budi im uspomene. I to je sve. U Istri i Zagorju se još drže. Nestaje i stari zagrebački govor. Došljaci donose svoj i neke nove naglaske.

Malo se piše, a još manje objavljuje. Narječja će se sačuvati samo u mjestima gdje se koriste u obiteljskim i susjedskim razgovorima.

U intervjuu za časopis *Libri&Liberi* rekli ste da je „pjevanje Božji dar s kojim se Šibenčani rađaju“. Koliko je Vaš život obilježen pjesmom i glazbom?

Uvijek sam volio pjesmu i glazbu. Naše narodne i nove, francusku šansonu, niz američkih pjevača stare garde, talijansku glazbu, Verdijeve opere. Posebno *Rigoletta*, kojega sam znao otpjevušiti od početka do kraja. Volim rock, a nije mi mrzak ni jazz. Volio sam plesati, sve od tanga i valcera do treskavaca.

U Komediji sam volio slušati musicale, a posebno Grgićevu i Kabiljovu *Jaltu* s predivnim finalom. Mislim da nema Hrvata koji ne voli Tijardovića.

Niz mojih pjesama je uglazbljen, a Alfi Kabiljo je skladao i moju glazbenu predstavu *Fali more – drž' se kraja* koju je 1978. g. izvelo ši-

bensko kazalište, u režiji Ante Balina. Obišli su velik dio Hrvatske, a gostovali su u Mađarskoj i Austriji.

U Vašoj bogatoj biografiji, doista je mnogo uspjeha. Možete li ipak izdvojiti trenutak koji Vas je posebno obradovao, učinio ponosnim? Je li to objava Vaše prve pjesničke zbirke, prvoga romana, prvi urednički posao ili jedna od brojnih nagrada?

Zaista sam volio svoj posao, a i sve što sam radio, ili – gotovo sve. Neke stvari moraš ipak napraviti, ako ti se i ne da.

Ponosnim su me učinili oni koji su ocijenili da je moj rad valjan i da sam i ja dao svoj mali doprinos hrvatskoj kulturi.

Dok mi nisu rekli, nisam bio ni svjestan što sam sve učinio.

Mogao sam, vjerojatno, i više da nisam volio društvo i skitnje.

Nedavno ste objavili i novu zbirku pjesama. Jesu li se inspiracije promijenile? O kojim temama danas promišljate?

Nosi me more pripremio sam od, većinom, neobjavljenih pjesama pisanih od 1951. do 2013. godine.

Inspiracije? Promijenile su se. Počeo sam kritizirati, sve u šali, neke pojave u našem društvu i životu.

Pišem istinitu pripovijest o rođenju i smrti jedne kuće. Nadam se da ću je dovršiti.

* Upućujemo na opširniji razgovor s Mladenom Bjažićem objavljen u časopisu *Libri et liberi* 3 (1) 2014.

IZBOR IZ BIBLIOGRAFIJE¹

Poezija i proza:

Sjenica. Zagreb: Mladost, 1951.

Pjesme seki i braci. Zagreb: Seljačka sloga, 1952.

Dok more hjesni (pjesme, priče i zagonetke). Zagreb: IBI, 1956.

Ratni dnevnik kurira Miše. Zagreb: Epoha, 1956.

Pjegica. Split: Čakavski sabor, 1977.

Od admirala do Ždrala. Zagreb: Školska knjiga, 1979.

Pioniri ratnici. Zagreb: RK Saveza društva „Naša djeca“, 1983.

Patrolni čamac. Karlovac: Osvit, 1987.

Tata nema vremena. Zagreb: Školska knjiga, 1990.

Opasno po život. Zagreb: Alfa, 1993.

Ispo leroja. Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“, 1998.

Zlarinski čaiku. Zagreb: Društvo hrvatskih književnika, 2004.

Nevere i bonace: da nan ča ne uteče. Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“, 2007.

Sedamnaest malih i jedna velika priča. Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“, 2009.

Četvorka: pjesme za djecu i ostale. Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“, 2010.

Ma da ne bi: romancin. Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“, 2011.

Nosi me more. Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“, 2013.

Romani (sa Zvonimirom Furtingerom):

Osvajač 2 se ne javlja. Zagreb: Epoha, 1959.

Zagonetni stroj profesora Kružića. Zagreb: Epoha, 1960.

- kasnije dopunjen i prerađen te objavljen pod naslovom *Ništa bez Božene*. Zagreb: Mladost, 1971.; ponovljena izdanja: 1973., 1981. 1986.

Svemirska nevjesta. Zagreb: Epoha, 1960. drugo izdanje Zagreb: Mladost, 1977.

Varamuga – tajanstveni grad. Zagreb: Privreda, 1960.

Tajna stare opeke. Zagreb: Privreda, 1960.

Lažni kurir. Zagreb: Epoha, 1963.

¹ Bibliografiju za potrebe diplomskoga rada pod mentorstvom dr. sc. Dubravke Težak, sastavila magistra primarnog obrazovanja Martina Cvrtnjak.

Mrtvi se vraćaju. Zagreb: Epoha, 1965.

Meksičko sedlo. Zagreb: Vjesnik, 1983.

Igrokazi:

Zec i kornjača, Vuk i pas - 1952.

Vuk i janje, Cvrčak i mrav - 1962.

Pijetao i lisac - 1968.

Neuspjela podvala - 1980.

Put do Djeda Mraza - 1980.

Radio-drame:

Lijenčina - 1953

Kilimandžaro (sa Z. Furtingerom) - 1973.

Filmski scenariji:

Djevojčica koja nije znala ni kravu pomusti. Redatelj: Eduard Galić, 1974.

Starci. Redatelj: Mario Fanelli, 1989.

Svjedioničari. Redatelj: Mate Relja. 1971.

Televizijske emisije:

Mendin program (80 scenarija). 1959. – 1965.

NB 21 (sa Z. Furtingerom), 1962.

25 minuta s... (sa Z. Furtingerom), 1965.

Stripografija:

Mirko Perušina. Crtač: Željko Drakulić. Sarajevo: *Male novine*, od broja 434 (17. siječnja 1963.) do broja 458 (12. lipnja 1963.)

Mendo Mendović. Crtač: Borivoj Dovniković Bordo. Zagreb: *Plavi vjesnik*, 1963. – 1965.

LITERATURA O MLADENU BJAŽIĆU

1. Bogdanović, Z. (1961). *Tendencije suvremenog naučnofantastičnog romana*. Zagreb: Borba, 12. veljače
2. Brešić, V. (1997.), ur. Mladen Bjažić. *Autobiografije hrvatskih pisaca*. Zagreb: AGM, 1289-1299.
3. Cvitan, D. (1975). Pjesme Mladena Bjažića. *Umjetnost i dijete*, 39, 16-23
4. Dovniković Bordo, B. (2010). *Mendo Mendović i drugi stripovi*. Zagreb: Vedis
5. Hranjec, S. (1998). *Hrvatski dječji roman*. Zagreb: Znanje
6. Hranjec, S. (1996). Mladen Bjažić (književni portret). *Umjetnost i dijete*, br. 1-3, 5-16
7. Hranjec, S. (2006). *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga
8. Idrizović, M. (1984). *Hrvatska književnost za djecu*. Zagreb: Na kladni zavod Matice hrvatske
9. Juriša-Verus, S. (1960). Knjižarski dnevnik. *Večernji list*, 7. ožujka
10. Krulčić, V. (2011.). ur. *Stripaš iz sjene*. Zagreb: Art 9
11. Mađer, M. (1966). Vijesti, razgovori, osvrti, *Radio Zagreb*, 26. kolovoza
12. Nazor, A. (1970). Uzbudljivi dječji romani (Mladen Bjažić i Zvonimir Furtinger: „Ništa bez Božene“). *Umjetnost i dijete*. II, 8, 65
13. Oblak, D. (1960). Osvajač 2 se ne javlja, *Vjesnik*, 10. ožujka
14. Oblak, D. (1960). Zagonetni stroj profesora Kružića. *Vjesnik*, 18. lipnja
15. Pilaš, B. (1991). Knjigom do djeteta. *Umjetnost i dijete*, XXIII, 5, 235-250
16. Popadić, M. (1977). Pjegica, *Nedjeljna Dalmacija*, 16. veljače
17. Skok, J. (1979). *Sunčeva livada djetinjstva*. Zagreb: Naša djeca
18. Zima, D. (2011). *Kraći ljudi*. Zagreb: Školska knjiga
19. Zalar, D. (2002). *Poezija u zrcalu nastave*. Zagreb: Mozaik knjiga
20. Zalar, I. (2008). *Antologija hrvatske dječje poezije*. Zagreb: Školska knjiga
21. Zalar, I. (1991). *Hrvatski dječji pisci III*. Zagreb: Matica hrvatska
22. Zalar, I. (1979). *Suvremena hrvatska dječja poezija*. Zagreb: Školska knjiga

O ČITANJU I PISANJU

Josip Laća

KAKO SAM POSTAO ČITAČ

Tijekom proteklih desetljeća, u raznim prigodama, kad bi se govorilo o djetinjstvu i školskim danima, sjetio bih se svoje prve ljubavi i pokušavao joj ući u trag. Raspitivao sam se u vršnjaka, školskih kolega, pitao znance i znalce, ali nitko od njih nije ju upoznao, pa se naravno nije ni sjećao. I moje vlastite uspomene bile su skromne; sve što sam o njoj upamtio bilo je njezino ime, bolje rečeno naziv, a sve drugo iz davnoga kratkog druženja palo je u debeli zaborav. Kadikad mi se činilo da nije ni postojala, da nije bila u mom krilu, da je nestvarna, samo plod moje mašte, da je laž u koju sam i sam s vremenom počeo vjerovati. Ali unatoč tim sumnjama, želja da doznam čime me je tako očarala bila je sve jača, pa sam je kadikad tražio i u knjižnicama, na dječjim odjelima, gdje bi po prirodi stvari morala biti, ali ni ondje je nisam našao.

Nisam joj pamtio ni naslovnu stranicu ni boje korica, čak nisam bio siguran je li bila deblja slikovnica ili knjiga, ni je li imala tvrdi ili meki uvez. Nisam upamtio ni ime autora niti nakladnika. Ni je li domaća ili prevedena s nekoga stranog jezika. Pamtio sam samo naslov i njega sam se napokon sjetio ukucati u tražilicu.

Otkrio sam je na nekoliko mjesta, u jednoj knjižnici i u četiri antikvarijata. Skoknuo sam u najbliži i evo mi je napokon na stolu. Smeđi platnjeni hrbat, na naslovnici, na oker pozadini, crna glava mačke i bijeli miš uzdignutih prednjih šapica (kao Tom i Jerry) i naslov: *O mišiću Grebalu i drugim životinjama*, autor Jan Vrba, prijevod s češkoga Smiljana Kršić, ilustracije Bogdan Kršić, naklada Svjetlost, Sarajevo 1953., stranica 147.

Osim čitanaka i računica, jedina knjiga u mojoj kući dugo je bila *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* fra Andrije Kačića Miošića, poznatija kao *Pismar*. Knjiga se zbog česte uporabe jedva držala na okupu. U dugim zimskim večerima, dok su se majka i sestre bavile pređenjem, pletenjem i vezenjem (Tadijina majka je tkala), mi braća nekom razbi-brigom, najčešće frenjama ili pikulama, otac i djed sjedili su za stolom svatko na svome kraju. Na stolu, bliže djedu, bio je bocun s vinom i bokal s vodom, a otac je u rukama držao *Pismar*. Čitao ga je naglas, ali tako kao da ga čita sam za sebe. Bilo je to prije pjevanje nego čitanje. Ne ono otegnuto guslarsko pjevanje, nego nešto brže pjevušenje, koje bih, kad bih imao sluha i kad bih se razumio u note, mogao prikazati na notnom crtovlju. Ocu je najdraža bila *Pisma druga od kotarskim vitezova koji turske glave odsicaše rata Bečkoga*, u kojoj je uz brojne junake, u dvije kitice, opjevan i naš predak Laća nepoznata imena.

*Trećega ti još kaaažemvojnikaaa,
koji biše od Skraaadinadikaaa,
po imenu Laćaaa z Dubravicaaa:
boje ga se sva caaarevadicaaa...*

Tako sam to nekako čuo, tako je otac čitao ili pjevušio. I druga kiti-ca bila je sastavljena od banalnih izričaja koji su se u mnoštvu pjesama bezbroj puta ponavljali.

Nisam znao kako se to večernje sijelo zove, a poslije me u školi teo-rija književnosti naučila da je to obiteljska idila. Možda je u tim večeri-ma i bilo nešto idilično. Bilo nas je puno, svatko je imao svoju dužnost, zato je konoba bila puna, staje, svinjac i kokošinjac također, pa na prvi pogled, ni u čemu nismo oskudijevali. Idilu je kvario odlazak u hladne postelje na katu i četiri puta godišnje „porezna karta“, neminovna kao smjena godišnjih doba.

Da ne primijetimo da nam nešto nedostaje, roditelji su nas vrlo ri-jetko vodili u grad, u Šibenik. Kad je red došao na me, da se ne bih izgubio, cijelo sam prijepodne proveo uz majku koja je prodavala trešnje na Pijaci, a na povratku na brod, brižno je izbjegla Kalelargu s izlozima, pa mi je umjesto dućana, pokazala katedralu Sv. Jakova, koja mi se silno svidjela, a koju iz razumljivih razloga, osim u sjećanju, nisam mogao ponijeti doma. Tako mi je majka pomogla da ne budem frustriran, iako nije imala pojma što je frustracija. Da me je povela kroz slavnu Kalelar-

gu, pogled bi mi zapinjao za izloge s odjećom i obućom i još koječime. Mogao sam na početku te ulice, u izlogu knjižare, ne daj Bože, vidjeti slikovnice ili knjige, pa bih je možda potezao za ruku da uđemo, ali moja mudra majka to je vještim manevrom izbjegla.

Tako mi ni slikovnice ni dječje knjige nisu nedostajale jer nisam ni znao da postoje. Kad sam pošao u školu, češće sam s vršnjacima ostajao u središtu sela pokraj škole, gdje je u jednoj od šest vila koje su izgradili Talijani za vrijeme kratkotrajne okupacije bila omladinska čitaonica. U čitaonici je bio radio „Kosmaj“, nekoliko stolova s garniturama šaha i domina i nekoliko vitrina s knjigama. Čitaonicu su vodili skojevci, naraštaj momaka koji nije bio dorastao za rat, pa su se iskazivali na izgradnji pruge Brčko – Banovići. Godine 1954., na vrhuncu Tršćanske krize, ti su nas momci nagovarali da se svake večeri deremo:

*Doli papa, doli Rim, /doli Pela kurvin sin!
Zona A, zona Be, / bit će naše obadve!
Život damo, /Trst ne damo!
Druže Tito, ljubice, /ne daj Trsta ni Gorice!*

Dok su nam očevi bili mobilizirani, mi smo do promuklosti složno navijali, a za nagradu su nas momci puštali u čitaonicu gdje smo igrali domino, učili se šahu i slušali radio. Ja sam zurio u knjige u vitrinama za koje nitko nije pokazivao baš nikakvo zanimanje. Bilo ih je u svih pedeset nijansa sive boje, čudnih naslova, u kojim su se spominjali kolhozi, sovhozi, nacionalizacija, kolektivizacija, komsomol, sovjeti, kombinati, traktori, Mičurin, itd., a s korica me gledali neki čudni bradati ljudi.

Uskoro se pokazalo da smo se moji prijatelji i ja uzalud junački borili. Izgubili smo Zonu A, zbog čega se ispričavam Slovencima – što smo mogli, Amerikanci i Englezi bili su jači, a od Mesićevih antifašista zatražit ću odlikovanja za moje vršnjake i za se jer smo uz velike napore naših glasnica sačuvali barem Zonu B. Petnaestak godina kasnije shvatio sam da je gubitak Trsta, za koji su u ratu uzaludno izginuli i neki naši mještani, bio prava sreća. Da smo ga uspjeli sačuvati, Trst i sve ono što nam je godinama predstavljao, bio bi u Goriziji, ili u Monfalconeu ili u Udinama, a to je puno dalje. Kad sam 1969. bio prvi put u tome „prozoru u svijet“, shvatio sam da se naša dobra i plemenita vlast ponašala kao moja majka – nije nas prije 1966. puštala u inozemstvo, da ne bismo bili frustrirani tršćanskim izlozima.

No vratimo se knjigama i čitanju. Sve do četvrtoga razreda bio sam na najboljem putu da prema njima postanem ravnodušan. U kući svakovečernja očeva sječa „turskih glava“, a u čitaonici odbojne sive knjige još odbojnijih naslova; ni jedno ni drugo nije obećavalo ništa što bi me privuklo.

U četvrtom razredu naša mlada i lijepa učiteljica Katica donijela je nekoliko knjiga i dala na posudbu onima koji su podigli ruku. Mene je dopala knjiga (sada znam da je bila knjiga) *O mišiću Grebalu i drugim životinjama*. Čim sam došao kući, otvorio sam je i počeo čitati. Nisam stao sve dok nisam pročitao svih sto četrdeset sedam stranica.

Čitaonica je postojala još nekoliko godina, a krajem pedesetih, kad su sva kućanstva imala radio, pa zbog njega u čitaonicu nitko više nije dolazio, novi omladinci, koje sam poslije nazvao Titovim pionirima, jednoga su dana, u čisto kontrarevolucionarnom zanosu, jednostavno sve devastirali, porazbijali, a knjige pobacali. Prije nego ih susjedi pokupe za potpirivanje vatre, panično sam među njima tražio bilo što vrijedno čitanja. Našao sam, dobro se sjećam, samo dvije tanke knjige, zbirke priča Talijana Giovannija Verge i Švicarca Gottfrieda Kellera.

Netko od učitelja mojim je roditeljima pametno savjetovao da ne ostanem u Dubravici u šestogodišnjoj školi, gdje je nastava u petom i šestom razredu i dalje bila razredna, pa su me s trojicom prijatelja upisali u peti razred osmogodišnje škole u pet kilometara udaljenom Skradinu, gdje je bila predmetna nastava.

Već sam bio neizlječivo zaražen čitanjem. Moji novi prijatelji, Skradinjani Božo i Ivica, odnekud su dobivali knjige, pa su mi ih nakratko posuđivali. I stariji brat se upisao u ekonomsku školu u Šibeniku i donosio je knjige iz školske i gradske knjižnice. Čitao sam ili pokušavao čitati sve što mi je dopalo šaka. Neke knjige imao sam u rukama u pravo vrijeme. Čitao sam Lovraka, Ivanu Brlić-Mažuranić, Seliškara, Kästnera, Sienkiewicza, knjige o djetinjstvu Gorkoga, romane Marka Twaina – njegov Mississippi bio je moja Krka. Putovao sam s Verneovim junacima po morima i oceanima. Podmornica kapetana Nema nije mi bila fantastika, ali putovanje na Mjesec i u središte Zemlje jest; prvo mi je bilo prejednostavno, a drugo jednostavno nevjerojatno jer sam čitao i znao svašta o vulkanima. Zato valjda ni danas ne volim znanstvenu fantastiku. S Jackom Londonom tražio sam zlato po Aljasci i družio se s njegovim psima. S B. Travenom verao sam se po planini Sierra Madre. Lutao sam po dalekom Sjeveru s junacima J. O. Curwooda, pušio lulu mira s junacima Karla Maya, sve dok mi nisu dosadili njegovi uvijek su-

perpozitivni Nijemci. Cooperovi Divljačar i posljednji Mohikanac bili su mi kućni prijatelji. S Tarzanovim urlikom pentrao sam se po murvi u dvorištu. Točno sam locirao i uredno preskakao dosadne opise u *Oliveru Twistu*, a *Davida Copperfielda* sam pročitao u sažetom izdanju.

U šestom razredu dobio sam za odličan uspjeh knjigu *Vlak u snijegu*. Do kraja osmoga razreda pročitao sam je barem dvadeset puta.

Čitao sam na povratku iz škole dok sam pješao cestom po kojoj osim rudarskoga kamiona ništa nije jurilo. Čitao sam subotom popodne poslije nastave i nedjeljom. Čitao sam ljeti kad sam čuvao kravu ili janjce i ujutro i poslije podne. I nije me bilo problem probuditi prije izlaska sunca ako sam imao knjigu koju sam morao brzo pročitati i nekomu vratiti. Pokušavao sam čitati i bratovu srednjoškolsku lektiru, ali nije mi sve išlo glatko. Kad je donio dva toma *Don Quijotea* s ukupno oko tisuću i dvjesto stranica, junački sam se uhvatio čitanja i kao učenik petoga ili šestoga razreda pročitao sve osim dosadnih uvodnih dijelova, pjesama i proslova. Kad je moj najstariji brat vidio što stariji brat i ja kanimo pročitati, rekao je da bi radije mjesec dana kopao najtvrdi vinograd nego čitao te debele knjižurine. Kad je na red došao Goetheov *Faust*, pokušao sam i njega čitati, ali sam brzo odustao. Zato se i danas branim da me od preteške literature zaboli glava.

Moji mještani mislili su da učim. Njima je svako čitanje bilo učenje, pa su poluglasno govorili iza mojih leđa da će neki vrag postati od mene kad toliko učim, možda doktor ili inženjer. Neke su se babe križale kad bi me vidjele kako po neravnom seoskom putu, s knjigom ispred nosa, hodam kao mjesecar, dižući stopala da ne zadimim palcem u kamen, a što silno boli. Iz toga vremena pamtim doživljaj koji prvi put iznosim u javnost.

Kad sam u pašu gonio i kravu i magarca, jahao sam na magarcu i čitao sjedeći na neudobnom samaru. Kad je magarac imao drugu obvezu, išao sam pješice za kravom i čitao. Na ravnim dijelovima puta mogao sam slobodno gaziti i opušteno čitati. Drinova je znala kamo ide, pa sam je bezbrižno slijedio udubljen u štivo. Jednom prigodom, u zao čas, nisam vidio da se zaustavila, a kad me po koljenima i trbuhu dobro pokvasila, znao sam što je obavila. Koljena su me svrbjela, kratke hlače bile mokre, a potok daleko. Srećom to nitko nije vidio. Tu svoju „sramotu“ nisam dugo nikomu pričao.

Naš dragi pametni profesor Čizmić, muž moje učiteljice Katice, kad je vidio da škola nema knjižnice, nego samo pokoji primjerak nekih knjiga u vitrini u zbornici, čitao nam je svake subote lektiru. On je lije-

po čitao, glasno i zvonko, a mi smo slušali i jedva čekali kad će sljedeća subota da vidimo što je dalje bilo. Tako smo kolektivno pročitali cijeli niz naslova, a ja se sjećam knjiga *Seljačka buna*, *Čuvaj se senjske ruke*, *Veli Jože*, *Čiča Tomina koliba*, *Mati* Maksima Gorkoga, *Starac i more*, priča Vjenceslava Novaka, Dinka Šimunovića, Ivana Cankara, Prežihova Volarca... Naravno, kad bi naišao na nepoznatu riječ ili pojam, profesor bi zastao i protumačio nam što znače.

I u gimnaziji sam nastavio čitati, ali sve manje lektiru. U našoj novoj zgradi Gimnazije pedagoškog smjera na Baldekinu nije bilo knjižnice, u gradskoj je bilo teško doći na red, pa su profesori tolerirali naše nečitavanje. Obično su zadavali referate kojima bi učenici kolegama predstavili književna djela. Mene je dopala *Gospođa Bovary*, Flaubertov roman koji nisam pročitao, ali sam vrlo vješto preradio uradak kolegice iz usporednoga razreda, tako da profesor nije primijetio da ga je već slušao.

U brodu, na relaciji Skradin – Šibenik i natrag, u toplom brodskom salonu, umjesto lektire čitao sam sva prevedena djela A. Christie, G. Simenona, A. C. Doylea, A. J. Cronina, L. Zilahyja, Z. Greya, J. Steinbecka, E. M. Remarquea, V. B. Ibañeza, neke nordijske pisce i još koješta, najviše roto romane poznatih svjetskih autora krimića. Kad bi urednicima ostalo prostora do potrebnoga broja araka, uvrštavali su kratke priče od Čehova do Hemingwaya, koje su mi bile prava poslastica.

Na fakultetu, upisavši jugoslavistiku i povijest umjetnosti, pročitao sam sve što sam u gimnaziji propustio i puno više. U drugoj polovini šezdesetih godina vojnici u kasarnama uz ulicu Put Stanova i prolaznici mogli su vidjeti čudaka koji od Studentskoga doma u Jazinama do Stanova i natrag, idući svakodnevno kod najstarijega brata na objed, hoda zadubljen u knjigu. Tako je u Zadru redovito činio poznati jezikoslovac, moj profesor Dalibor Brozović, koji je onako kratkovidan, s debelim lentama, hodao čitajući, ispričavajući se prolaznicima, stablima i prometnim znakovima kad bi u njih bubnuo. (Tako se pomalo u šali pričalo.)

Kad sam se 1975. zaposlio u Mladosti u Zagrebu, u skladištu sam našao pravi knjižni Eldorado.

Čitanje je osamljениčki posao, ali osama se najbolje liječi čitanjem. Rijetko sam u djetinjstvu zbog čitanja propuštao nogometne utakmice s prijateljima, ali kad sam bio sam, knjiga mi je bila spas od dosade. I sada, pri kraju sedmoga desetljeća života, rado čitam, ali ne sve što mi dođe pod ruku kao u osnovnoj školi, jer sam u međuvremenu postao izbirljiv. Kao odrastao pročitao sam i neke dječje knjige, koje su mi iz objektivnih

razloga promakle kad sam ih trebao čitati, npr. romane *Junaci Pavlove ulice* i De Amicisovo *Srce*. Čitao sam i čitam novije knjige za djecu i za tzv. odrasle. Ne mogu shvatiti kampanju u medijima koja se s vremena na vrijeme povede protiv lektire. Mogu razumjeti srednjoškolce da im je lektira do romantizma, uključujući i romantičarske epove i poeme, dosadna, ali ne mogu podržati pojedine novinare, koji „hvale“ odbojnost neke djece prema lektiri. Komu su Brlička, Lovrak, Kušan, Hitrec, Twain, Molnar, Kästner... dosadni, nema mu spasa. Tko nije pustio suzu za malim Nemečekom, taj nije svjestan što je u životu propustio. Uostalom, djeca i učitelji danas imaju na raspolaganju tridesetak naslova po razredu, pa mogu odabrati sedam-osam po svojem ukusu.

Zašto sam postao nepopravljivi i neizlječivi čitač?

Odrastao sam u usmenoj kulturi, uživao sam slušati dobre pripovjedače među mojim susjedima i mještanima i biblijske priče na vjeronauku, a kad sam otkrio da zanimljivo i uzbudljivo štivo, bolje i vještije ispričovijedano, mogu naći u knjigama, postao sam njihov čitač.

Volim klasični roman, roman s poglavljima koja završavaju na najuzbudljivijem mjestu, koja omogućuju predah, ali i nude nova uzbuđenja u nastavku čitanja. Iako sam mnoge morao pročitati, ne volim teške knjige, kao što ne volim ni suviše lake. Ne volim eksperimente ni nerazumljive knjige. Možda će nekima biti knjigohulno, ali uhvatila bi me mučnina kad bih ponovno morao čitati Sartrea. Ne volim razvikane romane koje hvale snobovi. Slagao sam se s Ivanom Kušanom da je onaj galeb Livingston običan blefer kao i njegov literarni otac Richard Bach. Njima bih pridružio Paula Coelho i Dana Browna.

Ljubiteljima teške literature ozbiljno ću se zamjeriti kad kažem da trivijalni pisci znaju bolje i vještije fabulirati nego neki priznati velikani. A što čitatelja tjera da čita, nego uzbudljiva fabula, ono poznato iščekivanje što će biti dalje. Druga je stvar kakve će sve metafore darovit i vješt pisac ugraditi između rednih brojeva poglavlja ili ispod naslova priča.

Čitanju knjiga nije ozbiljan takmac elektronička knjiga jer je svejedno čitali mi s papira ili sa zaslona – važno je da čitamo – nego televizija sa šezdesetak sapunica dnevno, kojima se zorno pokazuje da su se žilave Richardsonove junakinje Pamela i Clarissa iz 18. stoljeća odlično snašle u novom mediju. Onaj tko je od američkih reklama za sapun napravio hrvatsku riječ sapunica, omiljenu velikom dijelu ženske publike, zaslužuje svaku pohvalu. Jer što je u stvarnosti sapunica? Pjena koja se daje napuhati u blještave balončice koji vrlo brzo puknu i

nestanu. Da ne prevagne na jednu stranu, muški dio svijeta dobije svoju porciju reklama uz prijenose športskih natjecanja.

Kao i sve priče, i ova o knjigama i čitanju ima svoj epilog, čak više njih.

Moj je otac i u dubokoj starosti čitao svoj *Pismar*. Kad mu se rasuo onaj njegov, kupili smo mu drugi.

Od moje četiri sestre, samo je jedna u djevojačkoj dobi čitala knjige.

Moj stariji brat, koji je podupirao moje čitanje, i najmlađi brat, kojega sam ja zarazio čitanjem, kadikad pročitaju pokoju knjigu. Najstariji, koji je mene školovao, nikad nije do kraja pročitao ni jednu knjigu, ali je naučio stotinu zanata; otišao je u mirovinu kao vozač autobusa, a po potrebi je poljoprivrednik, zidar, tesar, fasader, soboslikar, krovopokrivač, limar, varilac, automehaničar, konobar...

Poslije rata, da se odužim za ono čega nije bilo, i da ne bi neki novi mali čitač bio prikraćen, pobrinuo sam se da nova škola u mojim Dubravicama, Narodna knjižnica „Ivan Pridojević“ i Osnovna škola u Skradinu, dobiju oko petsto knjiga, najviše dječjih. Mojim darovima pridružili su svoje nakladnici Mosta, Školska knjiga, Alfa, Znanje, Naša djeca i K. Krešimir.

I pri kraju, zašto sam u naslovu uporabio riječ *čitač*, a ne *čitatelj* ili ranije *čitalac*. Zato što su mi te riječi suviše neutralne i lagane. Čitač mi zvuči jednako snažno i moćno kao orač, kopač, sijač, berač...

I posve na kraju, nakon ove zadnje rečenice, jedva čekam uzeti u ruke knjigu *O mišiću Grebalu i drugim životinjama*, da nakon zamalo šest desetljeća vidim čime me je ta knjiga svojedobno osvojila.

Sanja Polak

ČITANJE NA POČETKU ŠKOLOVANJA

Uvod

Problem razvoja čitanja u ranom učenju hrvatskoga jezika uvijek je aktualan. Promišljanje o razvoju čitanja i razmatranje o mogućnostima unapređenja čitanja staro je koliko i samo obrazovanje. Jedan od bitnih preduvjeta za uspjeh u učenju mogućnost je čitanja s razumijevanjem. Ako izuzmemo učenje uz igru ili učenje u neposrednoj stvarnosti, mogli bismo ustvrditi – bez čitanja nema ni učenja.

Iako je čitanje izuzetno važan element cjelokupnoga odgoja i obrazovanja, gotovo uvijek se susrećemo s ocjenom da djeca čitaju premalo i da čitanju treba posvetiti mnogo više pažnje. Iako se o tome često piše i govori, rezultati kao da i dalje izostaju. Zašto je to tako i na koji način možemo unaprijediti čitanje pokušat ćemo odgovoriti razmatranjem (promišljanjem) o problemu razvoja čitanja na samom početku školovanja, u prvom razredu osnovne škole. Kod mnogih učitelja i roditelja uvriježeno je mišljenje da se djeca počinju koristiti slikovnicama i knjigama za djecu kad nauče sva slova, kad usvoje tehniku čitanja. Prema tome prvoškolci bi trebali ući u bogat i čaroban svijet dječje književnosti tek na početku drugoga polugodišta prvog razreda. To je pogrešno. Zadatak je ovoga teksta objasniti nužnost čitanja slikovnica, knjiga i dječjih časopisa već na samom početku školske godine, čak i prije učenja prvih slova. Dječja književnost trebala bi stoga zauzeti primarno mjesto već u prvom razredu, a zadatak učitelja i roditelja trebao bi biti obogaćivanje djetetova okruženja tekstovima za čitanje i aktivnostima kojima se potiče čitanje tijekom cijelog razdoblja primarnog obrazovanja kao stvaranje čvrstog temelja u razvoju cjeloživotnog čitatelja.

Čovjek je društveno biće sklonu komunikaciji s drugima. Stoga je problem komuniciranja opći društveni problem i problem svakog poje-

dinca. Ljudi komuniciraju neposredno razgovorom – govoreći i slušajući ili posredno pismom – pišući i čitajući. Govorenje i slušanje urođene su jezične djelatnosti kojima se čovjek služi od rođenja i neposredno ih usvaja iz svoje okoline. Pisanje i čitanje čovjek uči. Bez učenja nije moguće ostvariti posrednu komunikaciju. Zbog toga je izuzetno važno već u najranijoj dobi poticati i razvijati čitanje i pisanje kao jezične djelatnosti nužne za uspješnu komunikaciju.

Danas je utjecaj medija veći nego ikada u povijesti civilizacije. Jedan od izuzetno važnih medija otisnuti su pisani materijali – različite vrste knjiga, časopisa i novina. Tehnološki napredak i razvoj informatičke tehnologije nametnuo je nove načine komunikacije. Osobnu komunikaciju često zamjenjuje komunikacija telefonom, mobitelima, elektronskim porukama i sudjelovanje u različitim popularnim društvenim mrežama. Zbog svoje atraktivnosti, jake promidžbene politike i želje za profitom informacijsko-komunikacijska tehnologija zauzima i oduzima prostor knjizi. Smatramo da je tom tehnologijom ostvaren velik napredak i može biti korisna, ali da je u ranom učenju hrvatskoga jezika, u ranom odgoju i obrazovanju knjiga i tiskovni materijal još uvijek neizostavan i važan medij čijim korištenjem djeca učinkovitije razvijaju svoje komunikacijske sposobnosti.

Posljednjih godina često se izjašnjavamo da je djecu važno naučiti kako učiti. Čitanje je ključna vještina za uspješno učenje pa se pitamo kako će djeca učiti i kako ćemo ih naučiti učiti kad sve manje čitaju. Na prvi pogled, svima se može učiniti kako nastava hrvatskoga jezika posvećuje dovoljno vremena razvoju čitanja. No, je li to doista tako? Dubljim promišljanjem učitelji mogu vrlo brzo pronaći argumente kojima će to osporiti. Svjesni smo da većina djece premalo čita. Neki tvrde da uz brojne druge nastavne aktivnosti ostaje vrlo malo vremena za uvježbavanje čitanja. Neki učitelji smatraju da osim njih i roditelji imaju svoj dio odgovornosti za razvoj čitanja. Mnogi roditelji misle kako je razvoj čitanja isključivo zadaća škole i učitelja. Ima nekih koji tvrde da su djeca preopterećena školskim i izvanškolskim obvezama i da im nedostaje vrijeme za čitanje. Većina će učenika reći da je čitanje dosadno i izabrat će neku jednostavniju i zabavniju aktivnost. I učitelji, i roditelji, i učenici tako često zbog tih ili nekih drugih razloga ne posvećuju dovoljno vremena razvoju čitanja.

U velikom broju postavljenih obrazovnih ciljeva i zadataka koje tijekom primarnog obrazovanja trebaju ostvariti, učitelji ponekad, ne svo-

jom krivnjom, izgube iz vida važnost razvoja čitanja pa se umjesto aktivnosti svakodnevnog čitanja provode neke druge aktivnosti. Potrebno je da učitelji, koliko god mogu, promiču vrijednost čitanja i knjige među svojim učenicima. I ne samo među njima. Da bismo uspjeli motivirati učenike za čitanje i knjigu, važno je i roditeljima osvijestiti važnost čitanja. Iskustvo govori da tek mali broj roditelja zapravo istinski razumije važnost čitanja. Zbog toga je važno stalno isticati i osvještavati vrijednosti čitanja kao temelja za razvoj uspješnog učenika jer učenik koji uspješno i rado čita, uspješno i lako uči.

Priprema učitelja i roditelja za usvajanje čitanja

Prije početka susreta s učenicima prvog razreda svaki bi učitelj trebao ponoviti osnovne spoznaje o procesu čitanja, razvoju čitanja kod djece te iznova osvijestiti vrijednosti čitanja. Učitelj koji svakodnevno razmišlja o čitanju puno će uspješnije graditi i razvijati kulturu čitanja kod svojih učenika. Stoga je potrebno prije planiranja aktivnosti čitanja razmotriti čitanje i njegove vrijednosti.

Temeljni je cilj nastave hrvatskoga jezika prema Nastavnom planu i programu iz 2006. osposobiti učenike za jezičnu komunikaciju. Za uspješnu komunikaciju neophodne su jezične sposobnosti koje se ostvaruju jezičnim djelatnostima. Jezična komunikacija podrazumijeva primanje poruka koje se ostvaruje slušanjem i čitanjem i odašiljanje poruka koje se ostvaruje govorenjem ili pisanjem uz misaonu obradu sadržaja koji se komunikacijom prenosi.

Čitajući, učenici se osposobljavaju za uspješno snalaženje u svakodnevnim priopćajnim situacijama, ovladavaju jezičnim sredstvima potrebnim za uspješnu komunikaciju, ostvaruju uspješnu usmenu i pisanu komunikaciju, doživljavaju književna djela, razvijaju osjetljivost za književnu riječ, razvijaju čitateljske potrebe, stvaraju čitateljske navike i osposobljavaju se za samostalno čitanje i primanje (recepciju) književnih djela (Nastavni plan i program, 2006).

Čitanje je intelektualna aktivnost koju sustavno poučavamo od prvoga razreda osnovne škole, iako razvoj čitanja kod djeteta pratimo od njegove predškolske dobi. Različiti znanstveni pristupi čitanju rezultirali su različitim određenjima toga pojma.

Čitanje (*reading; lecture; lesen*) najstariji je oblik čovjekove kultur-

ne djelatnosti, temeljno sredstvo obrazovanja i spoznavanja svijeta. To je komunikacijski proces u kojem je tekst prenositelj poruka, a čitatelj primatelj poruka, ali i spoznajna djelatnost u kojoj čitatelj očituje svoje recepcijske i kognitivne mogućnosti (Pedagoška enciklopedija, 1989). Čitanje je raspoznavanje slova ili znakova i razumijevanje onog što je napisano (Enciklopedijski rječnik, 2002). Proces čitanja složena je aktivnost primanja informacija u pisanome obliku koja ovisi o nekoliko sposobnosti i vještina što se postupno razvijaju (Pavličević-Franić, 2005). Čitanje je proces spoznavanja značenja pisanog teksta u svrhu informiranja, učenja ili zabave (Vizek-Vidović i dr. 2003). Čitanje je višestruko složena djelatnost: tjelesna, duhovna, jezična, spoznajna, stvaralačka. Čitanje se očituje kao fiziološki proces, doživljajno-spoznajni proces, jezična djelatnost, komunikacijska i stvaralačka djelatnost (Rosandić, 2005). Smisao je čitanja u razumijevanju poruke koju je pisac ostavio u pisanom obliku, u obliku koji su pisac i čitatelj poruke prije prihvatili kao zajednički (Čudina-Obradović, 2003).

Prema svemu navedenom čitanje možemo promatrati s psihologijskoga, pedagogijskoga i metodičkoga gledišta i to kao uspostavljanje veze između značenja napisanoga i usmenoga govora, raspoznavanje slova i njihovo povezivanje u riječi i rečenice, vezu pisane riječi, govora i misli, govornu vježbu sa svrhom vježbanja izgovora, razvijanja stila i bogaćenja leksika, informaciju u pisanom obliku, proces dekodiranja pisanih poruka, kao sintezu vidne percepcije, izgovaranja i razumijevanja pročitano, shvaćanje smisla napisanog, preduvjet i osnovu svakog učenja i komunikaciju koja se ostvaruje u procesu recepcije i utjecaja pročitano na čitatelja (Leniček, 2002).

Razvoj čitanja možemo podijeliti u četiri razdoblja:

Predškolsko čitanje (od 2. do 6. godine) razdoblje je pripreme za čitanje u kojem dijete čuje i raspoznaje glasove, uočava prvi glas i slijeva prvi glas s ostatkom riječi. Dijete razgovara, razumije priču koju može prepričati.

Početno čitanje (1. razred) razdoblje je usvajanja šifriranja i dešifriranja napisanoga teksta. Dijete rastavlja i sastavlja riječi, čuje svaki glas, poznaje znak/slovo za svaki glas, zamjenjuje glasove slovima i obratno. Dijete razumije riječi, povezuje riječi u rečenice, razumije cjelinu teksta.

Prijelazno razdoblje (2. razred) razdoblje je dešifriranja/šifriranja teksta uz automatizirano slijevanje. Dijete zamjenjuje glasove slovima i obrnuto, provodi automatsko slijevanje, prepoznaje poznate riječi i dijelove rečenice kao cjeline. Dijete razumije riječi, povezuje riječi u reče-

nice, razumije cjelinu teksta, razumije poruku, humor i strukturu priče.

Razdoblje zrelog čitanja (3. razred) razdoblje je gdje je glavni proces automatizacija čitanja.

Dijete automatski prepoznaje cijele riječi i cjelinu rečenice, povezuje riječi u rečenice i naglašava bitan dio rečenice. Dijete je slobodno od napora dešifriranja pa je usmjereno na sadržaj (Čudina-Obradović, 2004).

Vještina čitanja razvija se čitanjem, baš kao i druge vještine. Želimo li poboljšati svoju vještinu čitanja i unaprijediti tehniku – čitat ćemo što češće (Pavličević-Franić, 2005). Kad su učenici svladali osnovnu tehniku čitanja, uvježbavanje čitanja ne smije prestati. Ono i dalje treba motivirati. Čitati treba svakodnevno, i kod kuće i u školi. Za uvježbavanje vještine čitanja važno je odabrati odgovarajući materijal za čitanje. Tekstovi trebaju dužinom, sadržajem i načinom pisanja biti primjereni čitateljskoj dobi. Učenici mogu čitati tekstove primjerene njihovoj spoznajnoj i literarnoj razini iz slikovnica, dječjih knjiga, dječjih časopisa, udžbenika i čitanki.

Zašto čitamo?

Korisno je da svaki učitelj prije susreta s učenicima prvog razreda promisli i preispita razloge zbog kojih je važno čitati. Svoja razmišljanja trebao bi svakako podijeliti s roditeljima svojih učenika. Roditeljima je važno naglasiti da je cilj ranog učenja hrvatskog jezika preobrazba djeteta koje ne zna čitati u kompetentnog čitatelja koji uživa u čitanju.

Sustavan prikaz razloga zbog kojih se čita dodatno daje smisao cjelokupnom opismenjavanju učenika i dodatno motivira odrasle za veći angažman pri razvoju čitanja kod djece. Postoji deset glavnih razloga zbog kojih čitamo:

ČITANJE RADI UČENJA ČITANJA

U takvom čitanju aktivno sudjeluju i učenici i odrasli. Učenici čitaju da bi naučili čitati, a odrasli kako bi odabrali primjerenu literaturu djeci za koju žele da postanu kompetentni čitatelji.

ČITANJE ZBOG UŽITKA

Odrasli i djeca čitaju radi užitka koje im čitanje donosi. To se prvenstveno odnosi na ulazak u imaginativan svijet, ali i na mogućnost literarnog doživljaja nečeg što nije moguće doživjeti u stvarnom životu.

ČITANJE ZBOG DRUGAČIJIH ISKUSTAVA

Neke knjige omogućuju čitatelju iskustva života u prošlosti, života u

drugačijem okruženju ili iskustvo rješavanja životnih poteškoća. Čitatelj se može uživjeti u jedan od literarnih likova i tako bolje razumjeti iskustvo koje književni tekst donosi.

ČITANJE ZBOG PROŠIRIVANJA POSTOJEĆIH ZNANJA

Često čitatelji traže tekstove na određenu temu kojom se bave i koja ih zanima.

ČITANJE ZBOG RAZUMIJEVANJA

Odrasli i djeca ponekad posežu za knjigama o važnim ljudima ili događajima iz prošlosti kako bi te događaje bolje razumjeli.

ČITANJE ZBOG PROMIŠLJANJA TKO SAM JA

Tijekom čitanja često analiziramo postupke određenih likova i pratimo način na koji oni rješavaju probleme. Takva razmišljanja navode i na uspoređivanje vlastitih stavova i postupaka sa stavovima i postupcima likova u literaturi.

ČITANJE ZBOG PROMIŠLJANJA

Tijekom čitanja i odrasli i djeca preispituju svoja vlastita uvjerenja i ideje o određenoj temi, postupku nekog lika, opisanom postupku ili događaju.

ČITANJE ZBOG PROCJENJIVANJA

Iskustvo čitatelja omogućuje procjenjivanje kvalitete određene slikovnice ili knjige. Neke knjige ili slikovnice čitaju se više puta zbog svojih karakteristika i osobina koje se sviđaju čitatelju pri čemu čitatelj uživa u određenim iznesenim mislima, ilustracijama i sl.

ČITANJE ZBOG UKLJUČIVANJA U KOMUNIKACIJU

Čitanje je komunikacijski čin pri kojem čitatelj komunicira s tekstem. Čitanje omogućuje izmjenu ideja i stavova čitatelja nakon čitanja. Čitatelj se može, ali i ne mora slagati s postupkom nekog lika. Upravo neslaganje čitatelja potiče komunikaciju unutar koje se iznose vlastiti stavovi, mišljenja i ideje.

ČITANJE ZBOG RJEŠAVANJA PROBLEMA

Knjige mogu pomoći čitateljima rješavanje vlastitih problema s kojima su trenutno zaokupljeni. (Barone, 2011.)

Osim toga, problem razvoja čitanja možda leži i u nedovoljnoj osviještenosti svih bitnih elemenata čitanja koji blagotvorno utječu na čovjekov razvoj. Korisno je da i učitelji i roditelji postave pitanje: Zašto je čitanje važno?, te na njega u kratkim crtama odgovore. Nakon vlastitog promišljanja korisno je ponuditi sljedeće odgovore:

Čitanjem dolazimo do novih spoznaja, bolji smo pisci i govornici.

Čitanjem bogatimo rječnik i usvajamo pravopisna pravila.

Čitanjem razvijamo sposobnost suživljavanja.

Čitanjem putujemo različitim životnim iskustvima i obogaćujemo vlastita.

Čitanjem upoznajemo, prepoznavamo, razvijamo vrline.

Čitanjem postajemo kreativniji i maštovitiji.

Čitanje nas osamljuje, a povremena samoća nas oplemenjuje.

Čitanje iziskuje napor, a svladavanje napora razvija vrijednost.

Važno je da učitelji, koliko god mogu, promiču vrijednost čitanja i knjige. Da bismo uspjeli motivirati učenike za čitanje i knjigu, važno je i roditeljima osvijestiti važnost čitanja. Iskustvo govori da tek mali broj roditelja zapravo istinski razumije važnost čitanja. Nakon ovakvog promišljanja o razlozima i vrijednosti čitanja uspjeh u razvoju čitanja kod djece bit će sigurno veći.

Prva godina školovanja – temelji za daljnji razvoj

Sustavno poučavanje čitanja i pisanja počinje u prvom razredu. Iako postoji znatan broj djece koja poznaju sva slova, a neka već spajaju slova u riječi i riječi u rečenice, ne možemo tvrditi da prvoškolci dolaskom u školu znaju čitati. Čitanje je misaoni proces koji osim prepoznavanja slova i spajanja slova u riječi zahtijeva i mnogo više. Krajnja razina usvojenosti vještine čitanja je fluentno čitanje s razumijevanjem koje se razvija tijekom prva četiri razreda osnovne škole. Mnoga djeca dolaskom u više razrede ne dostižu ovu razinu čitanja što je uzrok problemima percepcije lektirnih djela i sposobnosti učenja. Stoga je izuzetno važno već na početku sustavnog usvajanja čitanja, već u prvom razredu stvoriti uvjete za učinkovito usvajanje čitanja. U tom procesu važna je suradnja s roditeljima, visoka razina motivacije za čitanje i obilje materijala za čitanje primjerenih dječjoj dobi.

Razdoblje početnog čitanja razdoblje je u kojem dijete usvaja šifriranje i dešifriranje teksta, rastavlja i sastavlja riječi, čuje svaki glas, poznaje znak/slovo za svaki glas, zamjenjuje glasove slovima i obrnuto. Dijete u tom razdoblju razumije riječi, povezuje riječi u rečenice i razumije cjelinu teksta.

Za čitanje s potpunim razumijevanjem potrebna je automatizacija abecednog načela u kojem svakom glasu pripada samo jedno određeno slovo, prepoznavanje velikih i malih slova, semantičko (značenjsko), sintaktičko (rečenično) te pravopisno znanje. Potrebno je svakodnevno provoditi aktivnosti početnog čitanja. Na početku nastavne godine

započinjemo aktivnostima provjere i nadoknade predškolskih čitačkih vještina i provjerom razvijenosti glasovne osjetljivosti. Osim toga, važne su i aktivnosti za razvijanje razumijevanja pročitano i vježbanja abecednog načela uz konstantnu potporu čitačke motivacije.

Da bi se dijete razvilo u uspješnog čitača koji razumije tekst, potrebno je svakodnevno provođenje navedenih aktivnosti u trajanju od dvadeset minuta. Aktivnosti se provode prema afinitetu i potrebi pojedinog djeteta. Djetetu s poteškoćom u razumijevanju teksta trebaju učestalije organizirane vježbe razumijevanja, djetetu s poteškoćama glasovne osjetljivosti (koja u neke djece traje čak i do desete godine života) trebaju učestalije aktivnosti rastavljanja riječi na glasove i njihovo sastavljanje i igre razvrstavanja riječi prema prvom ili posljednjem glasu, igre rime, aliteracije i slično. Posebno je važna čitačka motivacija koja se ostvaruje pozitivnim čitačkim razrednim ozračjem. U njemu djeca sebe vide kao samostalne pisce i čitatelje koji od početka nastave sudjeluju u čitanju priča, slikovnica i knjiga. U takvom okruženju cijeni se dječje mišljenje i interpretacija, a proces dešifriranja povezuje se s razumijevanjem teksta (Čudina-Obradović, 2004).

Ljubav prema knjizi

Ima nešto predivno u knjigama. Otvarajući i listajući knjige ulazimo u nove svjetove i uzimamo iz njih ono najbolje za sebe i za druge. Knjiga poziva na putovanje, maštanje i potiče na razmišljanje. Knjiga nam čini dobro. Putujući njezinim stranicama knjiga nas daruje mislima, novim prijateljima, uzbudljivim događajima. Knjiga nam daruje mir i odmak od stvarnosti. Knjiga liječi. Knjiga zaista zaslužuje da je volimo i svakodnevno se družimo s njom. Stoga je važno razviti kod djece ljubav prema knjizi.

Ljubav prema knjizi možemo pobuditi svakodnevnim druženjem s knjigama. S knjigama se valja upoznati. Djeca će zavoljeti knjigu ako će im biti predstavljena i dostupna. Stoga je vrijedno upitati se: Koliko je knjiga dostupna učenicima u našim učionicama? Koliko je knjiga dostupna u domovima naših učenika? Koliko djece redovito posjećuje knjižnice? Koliko djece redovito kupuje knjigu? Koliko se djece daruje knjigama?

Sva ova pitanja vjerojatno generalno imaju jedinstven odgovor koji glasi – nedovoljno. Zbog toga je vrijedno razmisliti o postupcima koji bi odgovor – nedovoljno – preoblikovali u odgovor – dovoljno.

Znamo koliko je knjiga vrijedna i koliko je zapostavljena u današ-

njem društvu. Znamo da je teško i zapravo besmisleno odupirati se suvremenim tehnologijama koje djecu odvlače od knjige. Ne želimo nikome braniti provođenje vremena uz suvremena tehnološka dostignuća. Želimo samo osvijestiti i podsjetiti na knjigu i njezine vrijednosti i tako barem nakratko svratiti pogled znatiželjnih dječjih očiju s ekrana na stranicu papira ispunjenu slikama i slovima. Evo nekih prijedloga kako početi razvijati ljubav prema knjizi:

Napravimo u razredima razredne biblioteke. Organizirajmo roditeljske sastanke i radionice za roditelje u kojima ćemo redovito osvještavati vrijednost knjiga. Organizirajmo razmjenu knjiga. Organizirajmo projekte svakodnevnoga čitanja dječjih časopisa, slikovnica, knjiga za djecu. Knjige će nas nagraditi za druženje s njima. Tiho, mirno i samozatajno.

Knjiga danas nije skupa. Postoje desetine tisuća knjiga na policama mnogih knjižnica koje samo čekaju da ih uzmemo u ruke. Godišnja članarina za korištenje knjižnica je 50 kuna. Ako ovaj iznos podijelimo s brojem dana u godini, saznat ćemo da nas druženje s knjigama u knjižnici i posuđenim knjigama iz knjižnice stoji 13 lipa dnevno. Ako želimo kupiti knjigu, a ne je posuditi, opet nećemo pogriješiti. Cijene knjiga za djecu kreću se od 40 do 100 kuna. Prije nego li kažemo kako su knjige skupe, prisjetimo se cijena televizijskih i kabelskih pretplata, cijena za internet i telefonske usluge, cijena televizora, računala, mobitela.

Ljubav prema knjizi razvija se u početku uz slikovnice i dječje časopise. Njihova je tržišna cijena još manja. Cijena jednoga dječjeg časopisa jednaka je cijeni dvije ili tri kuglice sladoleda, boljeg kolača ili dvije vrećice bombona. Cijena godišnje pretplate na dječji časopis iznosi manje od jednodnevnoga školskog izleta. Djeca će se radovati knjizi i časopisima ako ih upoznamo s njihovim vrijednostima i ako se zauzmemo za svakodnevno druženje s njima. Pri tome valja dobro promisliti o zanimljivim aktivnostima uz koje će djeca zaista zavoljeti knjigu.

LITERATURA:

Barone, D. M. (2011) *Children's Literature in the Classroom*. New York: The Guilford Press.

Čudina-Obradović, M. (2003) *Igrom do čitanja*. Zagreb: Školska knjiga.

Čudina-Obradović, M. (2004) *Kad kraljevna piše kraljeviću*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište.

- Fisher, D., Flood, J., Lapp, D. (1999) „The Role of Literature in Literacy Development“. U: Gambrell, Linda B., Ed.; Morrow, Lesley Mandel, Ed.; Pressley, Michael, Ed.; Guthrie, John T., Ed. *Best Practices in Literacy Instruction*. New York: Guilford Press, 119–136.
- Glazer, J. (1997) *Introduction to Children's Literature*. New Jersey: Pearson Education.
- Leniček, E. (2002) *Lektira u razrednoj nastavi*. Petrinja: Visoka učiteljska škola u Petrinji.
- Pavličević-Franić, D. (2005) *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa.
- Pavličević-Franić, D., Aladrović, K. (2008) „Jezične kompetencije učenika na početku školovanja: normativnost nasuprot pragmatičnosti“. U: V. Šimović, ur. *Zbornik Rano učenje hrvatskoga jezika*. Zagreb: ECNSI i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. 126–140.
- Pedagoška enciklopedija 1* (1989) Beograd, Zagreb, Sarajevo, Titograd, Novi Sad: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, IRO Školska knjiga, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Republički zavod za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja, Zavod za izdavanje udžbenika.
- Polak, S. (2008) „Izvanastavno čitanje priča i učenička recepcija kao poticaj za razvoj čitanja“. U: Pavličević-Franić, D., Bežen, A., ur. *Zbornik Rano učenje hrvatskoga jezika*. Zagreb: ECNSI i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. 203–223.
- Pressley, M., Allington, R. L., Wharton-Mcdonald, R., Collins Block, C., Mandel Morrow, L. (2001) „The Nature of First-Grade Instruction that Promotes Literacy Achievement. U: *Learning to Read, Lessons from Exemplary First-Grade Classrooms*. New York: The Guilford Press, 48–70.
- Rosandić, D. (2005) *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Vizek-Vidović, V., Vlahović-Štetić, V., Rijavec, M., Miljković, D. (2003) *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: IEP-VERN.

DOKUMENTI:

- Nastavni plan i program za osnovnu školu u Republici Hrvatskoj*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006.
- Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2010.

Marija Drobnjak Posavec

PRIBLIŽITI KNJIGU DJETETU

Četrdeset i nešto godina predavala sam u školi od prvog razreda osnovne škole, do velike mature. Predavala sam i odraslim ljudima, rudarima, zidarima, minerima, tehničarima koji su se pripremali za polaganje stručnoga ispita i poučavala svakoga tko je imao volju slušati. Predavala sam sve, od tjelesnoga odgoja do vjeronauka (kao zamjena kad je vjeroučitelj morao na sahranu).

No najviše sam ipak voljela poučavati ono za što sam bila kvalificirana, danas bi rekli za što sam imala kompetenciju, a to je književnost. Lijepo je i lako bilo slušati predavanja iz književnosti koja su držali dobri profesori kao što su Hergešić, Petre, Frangeš, Zaninović i drugi poznati stručnjaci. Teoriju književnosti imala sam priliku slušati od Kaštelana, metodiku književnosti od Rosandića.

Da taj posao nije nimalo lak, pokazalo se kad sam se našla pred tridesetak znatiželjnih učenika sedmoga razreda kojima sam trebala protumačiti pjesmu *Voćka poslije kiše*. Poslije čitanja pjesme, tumačenja, razgovora i zaključka, shvatila sam da ni ja ni učenici nismo zadovoljni. Dok sam se unosila i zanosila ljepotom slike, osjećaja i mudrošću izrečene misli, moji su učenici ostali prilično ravnodušni. Onda me jedan bistrooki dječak upitao zbog čega je pjesnik uopće napisao tu pjesmu i zašto, u stvari, pisci pišu?

Preporučila sam da pitamo ostale učenike. Neki su zaključili da pišu zato da budu slavni, da zarade novac, jer im je dosadno i sl.

Objašnjavala sam da pjesnici i pisci riječima slikaju, potiču na razmišljanje, iskazuju svoje osjećaje i prenose ih čitateljima.

To nije moguće, kako će pisac, koji je daleko ili je već mrtav, prenositi osjećaje na mene kad me i ne pozna – nabrajao je dječak i ustvrdio da on sliku voćke poslije kiše može gledati u svojem trnacu (voćnjaku).

Poslije takve rasprave počela sam nešto drukčije razmišljati i gledati na to kako umjetnost riječi približiti i tumačiti učenicima tako da oni osjete i

shvate ljepotu i snagu osjećaja, slike i zvuka, da dožive harmoniju i sklad, da dokuče misao i poruku.

Sve je to često trebalo zbiti u tridesetak minuta, ponoviti, zadati domaću zadaću i još usmeno ili pismeno provjeriti kako su učenici razumjeli.

Svi drugi nastavni predmeti činili su mi se lakšima. Ipak, predavati književnost djeci, interpretirati književno djelo i približiti ga dragom čitatelju, bilo mi je uvijek najdraži posao.

Moja je namjera ovom prilikom ta svoja iskustva koliko-toliko prenijeti mladim učiteljima i profesorima kako bi ih ohrabrila i podsjetila na neke jednostavne stvari koje su mi olakšale rad u nastavi i pomoću kojih sam katkad postizala dobre rezultate.

Postići uspjeh za mene nije bilo samo imati visok prosjek ocjena, nego prije svega dotaći učenikovu dušu, probuditi osjećaj, makar smiješak. Tada sam znala da sam napravila mostić od pisca, pjesnika, umjetnika do djeteta u kome se nastanila makar jedna lijepa riječ.

I danas sam uvjerena da je to jedna od najvažnijih zadaća svakog učitelja i profesora koji želi tumačiti umjetničko djelo.

Često se moje kolegice po struci nisu slagale s mojim postupcima, zamjerale su mi da ne analiziram ponekad dovoljno ostale elemente književnoga djela i da previše važnosti dajem emocijama, ekspresijama, impresijama, a premalo svemu ostalom. Uvijek sam bila uvjerena, a danas još više nego onda, da je umjetnost najprije posljedica emocije, a onda svega drugoga.

Ne mislim da drugi elementi nisu važni i značajni, ali sve drugo je iza emocije. Emocija je ona klica, začetak iz kojeg se rađa djelo u svoj svojoj ljepoti, mudrosti, značenju. Iz te klice rodit će se sadržaj, motiv, forma. Iz te klice niknut će izražajna, stilska sredstva, rodit će se misao i smisao.

Grieh je ubiti pjesmu i priču, raditi na njoj sekciju kao nad mrtvom žabom u kabinetu biologije.

Sve analize, sinteze, raščlambe umjetničkog djela, mogu se raditi tek onda kad smo sigurni da je učenik za tako nešto spreman.

Činjenica da mnogi nikad u životu neće biti sposobni doživjeti umjetničko djelo ne treba nastavnika uopće uznemiravati, oni će ljepotu u životu pokušati tražiti negdje drugdje. Bit će lišeni dragocjenog užitka, utjehe i zadovoljstva koje je uvijek na dohvata ruke i srca.

U ovom prilično turbulentnom vremenu kad nemamo dovoljno vremena ni za sebe, a kamoli za druge, bit će dobro rasteretiti učenike nepotrebnih znanja i spoznaja te im pokušati pružiti srž.

Možda me netko od mladih i poslušna, posluh se često, ne baš uvijek, nagrađuje.

Ljiljana Radovečki

O ČITANJU IZ KNJIŽNIČARSKOG KUTA

Pokušaj da se učenike zainteresira za čitanje lektire u današnje se vrijeme čini kao teška (nemoguća) misija. Pitanje je kako čitanje školske lektire učiniti zanimljivijim kada je učenicima dostupno baš sve i bez truda mogu doći do informacija o željenoj lektiri?

Počinjemo s prvašićima. Iskreno rečeno, meni najdražim korisnicima naše knjižnice. Nova lica valja upoznati i spoznati da smo na samom početku dugoga osmogodišnjeg puta... Njihove su oči radoznale, a pažnja, ako im izaberete zanimljivu priču, izuzetno velika. Tu posijemo sjeme znatiželje, knjige predstavljamo kao zanimljiva carstva gdje još samo nedostaju mali vladari. Susrete s knjižnicom ispunimo igrokazima, glumom te susretima s poznatim spisateljima, npr. s Jadrankom Čunčić-Bandov. Paleta lijepih, novih slikovnica, lutke kojima mali glumci udahnu život... Meni, knjižničarki, nagrada je da ću neke od njih vidati svaki dan. (Neki misle da se knjige posuđuju svaki dan!) Na početku školske godine, kao podsjetnik na knjižničnu funkciju, u knjižnicu navrate ostali mlađi razredi. Animacije su različite: kratki crtić ili priča, razgovor o omiljenim knjigama, zanimljiv kviz o lektiri te prepričavanje odabranog ulomka.

Kod trećih razreda smanjen interes za čitanje nadopunimo već poznatim projektom "Čitamo mi, u obitelji svi". Podsjećam da ovaj projekt organizira i potiče Hrvatska mreža školskih knjižničara, a provodi ga 136 osnovnih škola u Hrvatskoj. OŠ Vukomerec već je drugu godinu u tom projektu. Ove su godine roditelji opisivali iščekivanje, uzbuđenje i radost koja vlada u obitelji zahvaljujući naprtnjači i zajedničkom obiteljskom čitanju:

Nakon neprospavane noći zbog male bebe, zbunjeno sam pogledala Dominika i pitala kakva je to torba? Podsjetio me da je na njemu red za obiteljsko druženje. Kako je moguće da sam na to zaboravila, nakon što je danima ushićeno pričao o tome?

Svatko je odlutao u svoju priču...

Svi smo bili oduševljeni ovakvim načinom druženja. Ideja je za svaku

pohvalu. Lijepo je na ovakav način djeci dočarati ljepotu čitanja. Tome svjedoči i činjenica koliko je bio uzbuđen zbog ovog projekta. Vrijeme je da torbu proslijedim dalje. U našem je domu obavila svoj zadatak.

(Dominik Lovrić, 3.c i mama Ankica)

Animirati za čitanje učenika starijih razreda posve je druga priča koja zahtijeva druge metode i pristupe. Naime, njihov interes za knjigu i učenje remete i potiskuju drugi mediji, u burnom su životnom razdoblju, pažnja im je usmjerena na brigu kako što prije i bez truda doći do informacije. Kada im takav način rada donese i po koju peticu, nema veće sreće!

Mislim da je idealno kada učitelji promišljaju te u suradnji s knjižničarkom modeliraju nastavni sat. Knjižnica može kvalitetno nadopuniti i učiniti školski sat zanimljivijim i drugačijim ako je i učitelj kreativan, otvoren i ostavlja prostor suradnji i timskom radu. Sat u školskoj knjižnici najčešće bude malo drukčiji i pomalo neformalan, što i jest cilj knjižnice u odgojno-obrazovnom procesu. Prostorno je drugačije koncipirana, knjižničar ima slobodu kreiranja nastavnog sata lektire, a razgovori i iskustva koje učenici imaju priliku izmijeniti, uvijek su zanimljivi i poučni. Knjižnica je prostor gdje i školska lektira u opuštenom i kreativnom ozračju dobiva novi smisao i značenje. O Ezopu i ostalim basnopiscima, razgovarali smo s petasima i četvrtasima u knjižnici. Upoređivali smo basne raznih autora te izrađivali stripove, glumili i shvatili aktualnost stare basne koja progovara o čovjekovim univerzalnim, svevremenskim vrlinama i manama.

Lektira nije tako suhoparna, kao što se ponekad čini, jer su u novije vrijeme ipak ušli naslovi poznatih i učenicima bliskih tema kao što je Facebook, odrastanja u suvremenom okružju, maturac... U Mjesecu knjige sedmaši i šestaši su se pripremali za susret s književnicom Melitom Rundek. Svoja razmišljanja, komentare, pitanja... ubacivali su u "čarobnu kutiju" koja se nalazila u knjižnici. Pripremili smo i kratki dramski prikaz pa su neki dobili priliku okušati se u glumi. Dobro im ide i jako ih vesele takvi događaji. Osmišljena i pripremljena pitanja i komentari daju draž i zanimljivost književnim druženjima, a učenici se okušaju i u voditeljskoj ulozi. Na sličan smo način 29. travnja ugostili i Branku Primorac, autoricu omiljene lektire *Maturalac*.

Školsku je knjižnicu moguće približiti učenicima i zadržati njihovu pažnju ako ona odiše mladenačkim duhom. Samo tako može konkurrirati brojnim medijima koji je okružjuju.

Vjekoslava Jurdana

OD VALORIZACIJE DO AFIRMACIJE

Razmišljanja o čitanju na temelju slikovnice *Ja se mraka ne bojim* Ljubice Kolarić-Dumić.

Preda mnom je treće, izmijenjeno i prošireno izdanje slikovnice *Ja se mraka ne bojim* Ljubice Kolarić-Dumić¹. O stvaralaštvu Ljubice Kolarić-Dumić, posebice o spomenutoj slikovnici (prva dva izdanja) mnogo je toga rečeno. Znanstveno, utemeljeno i iscrpno prikazani su mnogi aspekti toga stvaralaštva.

Prigodom ovoga najnovijega, trećega izdanja, valja otvoriti, krećući se razvojnim putom i životom slikovnice, novo poglavlje u njezinu praćenju. Naime, ovom prilikom nije nam (više) cilj valorizirati jedan književni artefakt, nego ukazati na prave aspekte njegove afirmacije.

Ljubica Kolarić-Dumić vrlo pažljivo gradi svoj literarni iskaz. Promišlja ga, promatra i osluškuje svaku riječ. Tako se trećim izdanjem svoje slikovnice *Ja se mraka ne bojim* vraća svomu stihu, zvučno ga i sadržajno doraduje. Evo, kako sama o tome svjedoči: „Kad sam ga odlučila raditi, danima sam svako jutro sjedala za kompjutor i ponovno iščitavala i osluškivala stih po stih, tražeći nove, bolje riječi, boje, zvukove iz prirode noći, gledala zvijezde, zamišljala pjesničke slike, igrala se mrakom i s djecom, vidjela kako baca loptu, kako im piše zadaću, čuva tajne, čula kako ih moli da ga zavole, da ga se ne boje, slagala rimu i ritam, izgovarala glasno da čujem kako izrazi zvuče kad ih djeca budu izgovarala, pjevala...“.

Štoviše, uspoređujući sva tri izdanja slikovnice, jasno se mogu sagledati pojedine preinake, dopune, korekcije, no sve u jednoj neprekidnoj stvaralačkoj igri. Tako prvo izdanje u nakladi riječke izdavačke kuće Adamić (2008.) ne sadrži uglazbljenu verziju naslovne pjesme kao ni njezinu notografiju. Drugo izdanje, koje je tiskala Zajednica protjera-nih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata (2010.) uključuje tu glazbenu

¹ Naklada DHK – Ogranak Rijeka, 2013.

komponentu (s naznakom Hrvatski dječji festival, Zagreb, 2006.), baš kao i treće, najnovije izdanje u nakladi Društva hrvatskih književnika – Ogranka u Rijeci (2013.). Štoviše, u novome izdanju taj je notni zapis zabilježen i na nosaču zvuka koji je sada sastavni dio slikovnice. Zajedničko svima trima izdanjima jesu ilustracije uvažena umjetnika Vjekoslava Voje Radoičića.

Slikovnicu od početka prate i stručnjaci s područja teorije književnosti, napose dječje književnosti.² Tako u prvome izdanju na početku čitamo *Uvodno slovo*, predgovor prof. dr. sc. Milana Špehara koji se u drugome izdanju tiska kao *Pogovor*. U trećemu pak, čitamo ga kao *Predgovor*. Štoviše, u tome izdanju imamo i *Pogovor – Blaga vedrina kao vodič kroz mrak* koji je napisao književnik Stjepan Lice.

Nadalje, slikovnica u sva tri izdanja sadrži podatke o autorici (prvo, bez fotografije), o ilustratoru, a drugo i treće i o autorici glazbe Doris Kovačić.

U užemu, tekstualnome smislu, slikovnica je u tri izdanja doživljavala znatne promjene, pa se može zapravo reći da je riječ o tri samosvojna artefakta koje povezuje zajednička tema i izvor iz kojega autorica crpi nadahnuće. Tako prva dva izdanja sadrže na početku uvodni autoričin tekst *Obojani mrak* u kojemu se, u prvom licu, ispovjednim tonom, izravno obraća čitatelju: „Jako sam se bojala mraka. Toliko sam se plašila da se nisam usudila pitati zašto.(...) Bila sam malena kao ti sada“. Te, u skladu s teorijom recepcije, razrađujući svoj susret s mrakom, poziva recipijente na to da se i oni susretnu s mrakom, s vlastitim predodžbama o njemu, da se susretnu zapravo, sami sa sobom: „Ja se više i ne sjećam kad je strah pobjegao iz moje sobe. Samo uživam u pričama obojanog mraka. Uživaj i ti! I ne boj se!“. Treće izdanje nema toga teksta, iako bi možda bilo uputnije da je on nazočan, upravo zato što dijete priprema

² Uz prvo izdanje slikovnice doc. dr. sc. Marinko Lazzarich napisao je prikaz „*Razigrani mrak: Ljubica Kolarić-Dumić, Ja se mraka ne bojim, Adamić, Rijeka, 2008.*“ koji je objavljen u znanstvenome časopisu *Život i škola* br. 20 (2/2008.), god. 56., str.191–193. Također, 2011. dr. sc. Lazzarich je nakon opsežna istraživanja o dječjoj recepciji slikovnice *Ja se mraka ne bojim*, provedenog u sedam županija Republike Hrvatske – 9 gradskih i 7 prigradskih osnovnih škola, na uzorku od 986 učenika razredne nastave, objavio studiju „*Integracijske mogućnosti slikovnice u nastavi materinskog jezika*“, *Život i škola*, br.26, (2/2011.), god.57., str.61–82. Ondje je prikazao dobivene rezultate koji pokazuju kako slikovnica djeluje poticajno i daje smjernice za prevladavanje neugodnih iskustava. Štoviše, kao primjer poetske slikovnice, *Ja se mraka ne bojim* nadaje se kao poticajan lingvometodički predložak ne samo u funkciji razvoja rane pismenosti već i estetskoga sazrijevanja malih čitatelja.

i uvodi u čitanje slikovnice na nenametljiv, a izravan način. Autoričin, samosvojan.

Slijede stihovi, pojedine pjesme koji se nižu u skladnu kontrapunktu sa slikama Voje Radoičića. No raspored i broj tih pjesama nije jednak u sva tri izdanja. Štoviše, iako se mnoge od njih naslovom ne razlikuju, u svome sadržaju, leksiku, motivima, pjesničkim izražajnim sredstvima, one su međusobno drukčije, ponekad posve nove, izmijenjene. Tako se u sva tri izdanja kao prva pjesma pojavljuje „*Prvi mračak*“. No u prvome i drugome izdanju prvi stihovi glase: „Kad se večer tiho spušta, / I u sobu tvoju / Kroči prvi mračak“, u trećemu izdanju ovako: „Kad se večer tiho spušta, i u tvoju sobu / ušulja se prvi mračak“. Uz to, što su u trećemu izdanju pojedini stihovi koji nose ključne misli pjesme, odnosno imaju poantirani naglasak, masnije otisnuti i jasnije uočljiviji za recipijenta, pa je tako slučaj i u ovoj početnoj pjesmi (stih „Mrak ne plaši malu djecu!“), u trećemu izdanju nakon toga stiha slijedi novi kojega nema u prva dva izdanja („On se s njima igra rado“). Također, i raspored stihova, odnosno njihov prijelom, razlikuje se u pojedinim izdanjima. Ovdje valja uočiti i razliku u veličini fonta slova. U prvome izdanju riječ je o sitnome fontu, u drugome o velikom kao i u trećemu, osim u popratnim tekstovima, koji su otisnuti nešto sitnijim fontom. U tom kontekstu valja uočiti i da je prvo izdanje mekoukoričeno, a drugo i treće tvrdoukoričeno.

Slijede i druge pjesme, u prvome izdanju ih sveukupno ima sedam s uvodnim tekstom „*Obojani mrak*“. U drugome je osam pjesama, također uz spomenuti uvodni tekst, dok u trećem izdanju ima 10 pjesama, bez uvodnog teksta.

Druga pjesma u prvome i drugome izdanju je „*Svjetiljčicu sam ugasi*“. No, ta je pjesma, iako istoga naslova, u ova dva izdanja doživjela mnoge i velike preinake, pa je zapravo riječ o dvije zasebne pjesme istoga naslova. Sadržaj pjesme u prvome izdanju drukčiji je negoli u drugom i trećem. Drugo i treće izdanje te pjesme razlikuju se po ponekoj riječi, izrazu, rasporedu. Tako, u drugome izdanju na početku imamo: „Ide Sanak Sklopiočić, / polagano, nosi san“, a zatim u drugoj strofi: „A i dan je već umoran, / kao dijete malo pospan“. U trećoj: „Na spavanje mora poći. / A onda će tiho, / nježno“, u četvrtoj strofi: „Sanak i do tebe doći“. U trećemu izdanju: „Ide Sanak Sklopiočić“, a zatim u drugoj strofi: „Tiho, / nježno, / nosi / san“. U trećoj: „A i dan je već umoran, / malo pospan kao dijete“.

U trećemu izdanju druga pjesma ima naslov „*Mrak najljepše snove nosi*“, a pjesmu s tim naslovom nalazimo u drugome izdanju kao tre-

ću po redu. No i ovaj put pjesme su različite, i posve drukčije u svojoj strukturi, iako se poneki motiv i stih pojavljuju u obje („mrak te miluje po kosi“ i „najljepše snove nosi“). Tako i pjesme „*Mrak i srce*“, „*Nebo krasi zvijezdicama*“ koje se potpuno razlikuju u sva tri izdanja.

U središnjemu dijelu pjesme se potpuno razlikuju, da bi se u završnom dijelu, događale varijacije kao u početnim dijelovima ovih pjesama.

Pjesma „*Večernja molitva*“ u sva je tri izdanja preposljednja pjesma, prije završne – uglazbljene „*Ja se mraka ne bojim*“. No ponovno uočavamo autoričine varijacije, izmjene, dopune. U prvome i drugome izdanju pjesma započinje: „Kada zvijezda večernjica/ svojim sjajem noć najavi, / a oči se tvoje snene / pripremaju za san plavi“, u trećem izdanju početak glasi ovako: „Kada sunce na zalasku / grimiz prospe nebom plavim, / Večernjica, prva zvijezda, / svojim sjajem noć najavi“. I u središnjemu dijelu pjesme autorica na sličan način varira svoj pjesmotvor, no završni stih je u sva tri izdanja pjesme jednak: „I do jutra s tobom biti“.

Pitamo se čemu ta pažnja, ta posebna posvećenost tekstu koji je, uobličena u slikovnicu, namijenjena djetetu. Je li to tek manira jedne pjesnikinje, navika dugogodišnje iskusne učiteljice, ili nešto treće.

Prije svega, valja naglasiti da slikovnica predstavlja prvi susret djeteta s književnošću i pisanom riječju općenito, a ostvaruje se u čovjekovu najosjetljivijem razdoblju, djetinjstvu, pa je stoga nužno voditi brigu o kvaliteti slikovnice radi djetetove dobrobiti.

No što je to dobra i kvalitetna slikovnica? O tome se (pre)malo zna i govori u hrvatskim znanstvenim i umjetničkim područjima, kao i u svekolikoj javnosti. Iako se slikovnice tiskaju u velikome broju pa nakladničko tržište njima obiluje, one koje su na hrvatskom tržištu i u knjižnicama prisutne u posljednjih trideset godina, rijetko su predmet istraživanja. Štoviše, slikovnica nije jednostavna književna vrsta, nego kao artefakt raspolaže pedagoškim, psihološkim, umjetničkim i jezičnim potencijalima pa može imati zabavnu, informacijsko-odgojnu, spoznajnu, iskustvenu, estetsku i govorno-jezičnu funkciju koje se međusobno prožimlju i ovise jedna o drugoj.

Upravo funkcije koje slikovnica razvija pretpostavljaju određenu razinu njezine kvalitete. Sve to upućuje na visoke zahtjeve koje valja poštovati kako bi slikovnica ostvarila svrhu svoga postojanja. Iz toga proizlazi da nije svaka slikovnica primjerena za svako dijete. No roditelji, odgojitelji, učitelji teško se snalaze u suvremenim okolnostima ekspanzirajućega i počesto agresivnoga tržišta, marketinga i medija koji

promiču materijalizam, konzumerizam, trenutačni užitak. U povijesnim razdobljima koja su prethodila turbulentnomu suvremenom trenutku podrazumijevalo se gajenje osobnih krjeposti poput mudrosti, pravednosti, jakosti i umjerenosti kao nužna temelja istinski sretna i plodonožna života. No naše vrijeme obilježavaju modernizam, i (post)postmoderna koje već krajem 19. st. najavljuje Friedrich Nietzsche govoreći o »prevrednovanju svih stvari«, odnosno »vrijednosti« čime se krjepost zamjenjuje neodređenim pojmom »vrijednosti«.³ Te su vrijednosti tijekom dvadesetoga stoljeća toliko relativizirane da danas intenzivno uočavamo moralnu nepismenost i pomutnju koje dominiraju globalnom kartom svijeta. Stoga je u ovome povijesnome trenutku hitno potrebno pomno preispitivanje onoga prevrednovanoga, između ostaloga važno je propitivati što se događa s vještinom čitanja kao jedinstvenoga načina spoznavanja svijeta i formiranja ljudske osobnosti. Je li čitanje knjiga danas neophodno, čita li se uopće, kako se čita i je li ono (i danas) radost i užitak, ali i prilika za razvoj vlastitih čitačkih kompetencija? Te su kompetencije dio široka spektra humani(stičk)ih vještina, dostignuća i afiniteta čija vrijednost uočljivo erodira u dominirajućoj i samoproglašenoj kulturi relativizma, materijalizma i konzumerizma. Mnogi su već uočili da se i u području gdje smo možda i najranjiviji, naime u području odgoja i obrazovanja naših najmlađih, vodi „rat za duše naše djece“. Jer, naročita meta kulture koja podražava doživljaj tek na razini osjetila jesu djeca i mladi, ali i obitelj u cjelini. Upravo se u djetinjstvu stvaraju temelji za usvajanje kompleksnih čitačkih vještina; najprije u obitelji, a zatim u odgojno-obrazovnim institucijama. Stoga valja poći od tih temelja i propitati kako danas čitaju najmlađi i kako im pomoći da usvoje i zadrže radost i užitak u čitanju, te se na toj podlozi razviju u kompetentnog čitatelja koji zna i može uživati u estetskoj komunikaciji s knjigom. No pitanje je koliko današnji roditelji, zaposleni i opterećeni zahtjevima trenutka u kojemu žive/»žive«, imaju vremena svojoj djeci čitati ili pak pričati priče. Razvidno je da djeca danas sve više odrastaju bez nekada uvriježenoga običaja roditelja da se djetetu čitaju ili kazuju klasične priče, uspavanke, bajke, legende, mitovi.⁴ Sada djeca većinu vre-

³ Friedrich Nietzsche, „*Volja za moć. Pokušaj prevrednovanja svih vrijednosti*“, Mladost, Zagreb, 1988. str. 240.

⁴ Upravo klasične bajke, priče, legende, mitovi, uspavanke (podnaslov slikovnice *Ja se mraka ne bojim* jest *Dječja uspavanka*) svojom simbolikom na posebne načine djeluju na svijest i podsvijest recipijenta, osobito najmlađega, i kao takve imaju nezamjenjivu ulogu u oblikovanju svijesti i savjesti kod djeteta. O tome su

mena provode uz elektroničke medije, žive virtualno. Riječju, surogatno. Posljedice nisu odmah vidljive u punoj dimenziji, no u konačnici djeci se tako uskraćuje vitalna snaga i iskonska moć mašte koja se zamjenjuje upravo ovisničkim apetitom za pukim osjetilnim podražajima. U tako prevrednovanu svijetu svekolika moralna relativizma gdje sve prolazi i sve je dozvoljeno, postavlja se pitanje: ako su naravni i duhovni oprez djetetovu umu smanjeni, ako je njegovo poimanje moralnosti pogrešno, a autoritet potkopan, koji će još neuredni interesi i djelatnosti uslijediti dok ono kasnije u životu bude vršilo izbore?⁵ Štoviše, i sama književnost osim što je na udaru vizualne kulture, preplavljena je hitoidnim »dječjim knjigama« koje postižu visoke i poželjne tiraže, zbog kojih se čeka u redovima, po kojima se snimaju filmske uspješnice, te proizvode hit-igračke. Ti »proizvodi« na kojima se ostvaruje golem profit uglavnom ne razvijaju osjećaj za stvarne vrijednosti, odnosno ne potiču razvoj mašte i svekolika duha kod ličnosti u razvoju. Problem zapravo leži u tome što se prikazuje kao dobro, a što kao zlo. Riječju, uzbuđenje je nadmašilo divljenje koje je izvoristem kako filozofije tako i ljubavi te svih velikih književnih djela, ali je i tradicionalnim izvorom »očaranja« što ga pronalazimo u samoj stvarnosti (O'Brien, 2009: 70).

Valja osvijestiti sve te aspekte opasnosti kojoj su danas, kao nikada prije, izloženi djeca i mladi, dakle oni koji su još u formativnom razdoblju jer oni čitaju fikciju s drugačijom sviješću od odraslih. Ako je uopće čitaju. Stoga je zadatak roditelja, odgajatelja i učitelja, kao i metodičara i teoretičara osvijestiti suvremenu situaciju i propitati njezine razorne učinke, kao i ponuditi spasonosne mjere ili pak načine (su)života u suvremenoj kulturi, koju je Ivan Pavao II. nazvao „kulturom smrti“. Riječ je o kulturi koja nas ne određuje prema nama samima, ne govori nam ono što je vrijedno, što je bezazleno, a što pogibeljno, i ne potiče nas da otkrivamo koji je stvarni smisao postojanja (O'Brien, 2009: 46). No radosna vijest je u tome što glad djece za književnom estetskom i etičkom porukom i u ovim »posljednjim vremenima«, ili baš upravo zbog njih, ne presušuje u smislu potrage za upoznavanjem istinskoga herojstva na jednostavan i lako pamtljiv način. Dužnost je i odgovornost nas starijih omogućiti im da uoče skrivene temelje svijeta prije no složenost i nijan-

pisali psiholog Bruno Bettelheim, teolog-etičar Vigen Guroian te filolog i pisac J. R. R. Tolkien.

⁵ To pitanje postavlja Michael O'Brien u knjizi *Rat za duše naše djece. Razmišljanja o odgoju i književnosti*, Treći dan, Zagreb, 2009. str.78

se modernog uma preplave njihovu spoznaju. To se odnosi i na institucionalizirane sustave odgoja i obrazovanja unutar kojih postoji i nastavno područje koje se naziva školska lektira, a obično je povezano s nastavnim predmetom materinskoga jezika. Riječ je o književnim djelima koja su predviđena za samostalno učenikovo čitanje kod kuće, a tijekom obrazovanja učenici bi trebali učiti i ovladati vještinom obrade literarne obavijesti, razviti svoje jezično-komunikacijske kompetencije kao i svoj estetski ukus. To su glavne zadaće školske lektire. No, kako to postići? To je pitanje aktualno otkako postoji školska lektira, a u već spomenutoj specifičnosti suvremenog trenutka, to se pitanje još više usložnjava. Jer, valja propitati i kako i koliko školska lektira u svojim bitnim odrednicama odgovara zahtjevima vremena? Kako osmisliti školsku lektiru tako da ona omogući sve zadaće zbog kojih i postoji? Na to nema jedinstvenoga odgovora ili jednostavnoga recepta, kao ni na većinu pitanja koja se odnose na odgoj i obrazovanje. No postoje smjernice, postoje iskustva kao i teorijski uvidi nastali na njihovim temeljima. Svi oni upućuju na to da problematici školske lektire treba pristupati u multidisciplinarnom kontekstu koji uključuje različite znanstvene discipline kao što su psihologija, sociologija, komunikologija, gnoseologija, metodika književnog odgoja i obrazovanja.

Nažalost, u Hrvatskoj nema institucionaliziranog istraživanja o čitanju lektire, iako postoje individualna istraživanja koja su započela šezdesetih godina 20. stoljeća kao i pojedine društvene inicijative. Nedostaje koordinacija, organizacija te timski rad. Ukratko, nedostaje nacionalna strategija čitateljskog odgoja koja bi pojedinačna nastojanja uobličila u produktivan i permanentan proces. U većini europskih država i u SAD-u postoje ili se osnivaju agencije, društva, nacionalni odbori, odnosno strategije za razvijanje čitateljskog odgoja. Riječ je o timskom radu gdje učitelji, knjižničari, sveučilišni profesori i studenti, psiholozi, stručnjaci mnogih profila, ali i roditelji sustavno, na praktičnoj i teorijskoj razini, razvijaju čitateljski odgoj. Naglasak je na podjeli uloga i koordiniranom radu većega broja čimbenika, a ne na prepuštenosti vlastitoj poziciji/domišljatosti kao što je uglavnom slučaj u Hrvatskoj. U cilju poboljšanja školske lektire, kao i čitanja uopće, valjalo bi promišljati cjelovit čitateljski odgoj koji je permanentan i procesualan zadatak svakoga društva te ga treba bazirati na načelu da knjiga mora biti dostupna, vidljiva na policama: u vrtiću, u školi, u izlogu, na dohvat djeci, da je požele, a sve aktivnosti prezentirati putem različitih medija da se svaki od zainteresiranih

čimbenika u razvoju čitateljskog odgoja lako može uključivati u proces. Što se tiče institucionaliziranih oblika odgojno-obrazovnih sustava, oni koji se još nisu, morat će se liberalizirati, u smislu promjene kruto postavljenih planova i programa koje pod svaku cijenu treba realizirati. Cilj bi svima trebao biti isti: izgraditi psihološki svijet čitanja kako bi sva djeca imala pristup knjizi i informaciji, ali ponajprije da bi uživala u čarima čitanja, ali i zadržala taj užitak kao predznak ljubavi prema samome životu.

U svijetu su se tako, i u području stvaranja slikovnice, stručnjaci raznih profila (nakladnici, književnici, pedagozi, psiholozi, književni teoretičari), uhvatili u koštac s problematikom slikovnice i njezine recepcije kod najmlađega primatelja – djeteta, kako bi se omogućilo da one što više odgovaraju razvojnim mogućnostima, interesima i potrebama onih kojima su namijenjene. Visoka razina kvalitete i primjerenosti s obzirom na različite segmente slikovnice iziskuje predan i udružen rad u njezinu nastajanju.⁶

U svijetu je već ustaljena praksa da se u procese nastanka slikovnice osim autora teksta i ilustratora uključuju i stručnjaci iz drugih područja, kao što su pedagozi, psiholozi, lingvisti, dok se u Hrvatskoj to još uvijek ne prakticira iako je potreba djece u Hrvatskoj za kvalitetnim i primjerenim slikovnicama jednaka potrebama djece u inozemstvu (Martinović i Stričević, 2011: 59). Jednako tako u njihovu je istraživanju potreban udružen rad stručnjaka različitih znanstvenih i umjetničkih područja.

U svom najnovijem istraživanju *Cultivating Little Consumers: How Picture Books Influence Materialism in Children* (*Kultiviranje malih konzumenata: kako slikovnice utječu na materijalizam kod djece*) Rachel Franz sa Sveučilišta u Vermontu pokušala je istražiti potiču li i osnažuju dječje knjige materijalizam.⁷ Svoje je istraživanje usmjerila na poznate naslove, s namjerom da dokaže kako knjige namijenjene dječjoj dobi sadrže poruke koje potiču potrošački način razmišljanja i vezivanje djece uz predmete. Tako se već kroz slikovnice i knjige za djecu odgajaju budući potrošači.⁸

⁶ O tome govore doc. dr. sc. Ivana Martinović i izv. prof. dr. sc. Ivanka Stričević u znanstvenom članku „Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu“, u *Libellarium*, IV, 1 (2011.), 39–63.

⁷ Jon Reidel, *Measuring Materialism in Children's Books*, <http://www.uvm.edu/~uvmpr/?Page=news&storyID=15875>, 17. 04. 2013., preuzeto 26. 03. 2014.

⁸ „The results of this study reveal that picture books have a significant potential to act as both an avenue for becoming consumers and a tool for countering consumerism“, ističe R. Franz, v. bilješku 6.

Autori i izdavači trebali bi razmišljati o tome kakve poruke šalju njihove knjige. Ističe da bismo u cilju potpore djeci da postanu pozitivne, uključene i odgovorne individue trebali unaprijediti kvalitetu i svijest o medijima namijenjenima djeci. U tom smislu slikovnice, čija je tradicionalna uloga da potiču maštu i pružaju utočište, mogu biti odlično polazište. Franz se nada da će istraživači, roditelji, odgojitelji i učitelji uzeti u obzir ove informacije i u pogledu televizije, video igrice i drugih medija. Istraživanje o utjecaju konzumerizma na slikovnice i dječje knjige trebalo bi pomoći i u tome da se djela namijenjena djeci izabiru pažljivije i s kritičkim odmakom.⁹

Dijete je osnovna svrha postojanja slikovnice. Njemu je potrebna slikovnica koja će biti u skladu s njegovim potrebama i iskustvom, pratiti i podupirati njegov razvoj, odgovoriti na njegove trenutne, ali i specifične potrebe i interese (Martinović i Stričević, 2011:58).

Pred nama je primjer slikovnice koja može potaknuti djecu da postanu znatiželjni, maštoviti i hrabri ljudi sa sposobnošću da formiraju vlastite vrijednosti i mišljenja o tome što je doista važno u životu. Slikovnica *Ja se mraka ne bojim* Ljubice Kolarić-Dumić više je nego dragocjen artefakt koji se u našem hrvatskom prostoru pojavljuje u trenutku kada je svaki pravi primjer djeci i putokaz k izgrađivanju vlastite osobnosti (u naslovu je na prvome mjestu osobna zamjenica *ja*), što dakako uključuje suočavanje s vlastitim bićem. U trenutku kada su djeca, roditelji, odgajatelji, učitelji, metodičari, nakladnici prepušteni stihiji tržišta, pojavljuje se glas iz pustinje.

Na nama je da ga poslušamo, da ga slijedimo, da ga afirmiramo i damo sve od sebe da slikovnica *Ja se mraka ne bojim* bude na pravom mjestu; u nastavnom planu i programu, u školskoj lektiri, i adekvatno praćena od strane niza odgovornih institucija koje su zadužene za pravu i plodonosnu egzistenciju jedne knjige.

Valja, jer krajnje je vrijeme, učiniti iskorak iz valorizacije k pravoj i konačnoj afirmaciji slikovnice *Ja se mraka ne bojim* i njezine autorice Ljubice Kolarić-Dumić.

⁹ „In order to help children to become positive, connected, responsible individuals, we must improve the quality and consciousness of the media and the irability to respond to it. Picture books, whose tradition is to inspire imagination and offer refuge, are a fantastic place to start. I know I'll never read a book the same way again.” R. Franz, isto.

Nada Mihoković Kumrić

KAKO PISATI ZA DJECU I MLADEŽ 21. STOLJEĆA?

Posljednjih godina o piscima za djecu i mladež supostoje različita mišljenja. Pisci djela za odrasle obično pisce za djecu i mladež ne stavaju u ozbiljne književnike. Dok jedni bez uvijanja tvrde da su dječji autori uglavnom promašeni pisci za odrasle, drugi naglašavaju da za djecu i mlade nije jednostavno pisati, a nije jednostavno zato jer dječji pisac treba imati dara i volje „uzdignuti“ se na razinu djeteta ili adolescenta kojima namjenjuje roman, priču, pjesmu ili igrokaz.

Može se reći da su danas svi koji pišu, naglašavam svi, u istom košu. Vrlo rijetko si mogu „tepati“ ili, za one kojima ovo zvuči posprdno ili uvredljivo, mogu čitati: *mogu se uvjeravati da su po zanimanju isključivo književnici, književnice, spisatelji ili spisateljice i da od pisanja redovito mogu plaćati račune*. Okrutna vremena u kojima živimo osobama koje pišu naprosto ne dopuštaju pravo na zanimanje i prisiljavaju ih da sa strepnjom provjeravaju stanje na žiro računu. U sedmom su nebu kad im odjednom sjedne honorar od tri znamenke ispred zareza, a da ispred zareza ugledaju četiri znamenke „onesvijestili bi se“. Kod honorara pak od pet znamenaka isplaćenog odjednom „pali bi u komu“. Smatrali se oni književnicima ili književnicama, spisateljima ili spisateljicama ili samo autorima i autoricama sve češće se ne bave pisanjem kao profesijom nego pišu, iz „gušta“, odnosno pisanjem se bavi njihovo „drugo ja“ a za troškove života „prvo ja“ zarađuje na drugim poslovima vezanim uz knjigu ili obavljajući sasvim drugo zanimanje.

S obzirom da živimo u gospodarskom sustavu koji je na prvo mjesto stavio profit ili zaradu, nepobitna je činjenica da je ukoričena „priča“ kao duhovna roba, također postala roba koja mora zaraditi. A opstanak svake robe na tržištu ovisi o potražnji. Ružno je robu koja obogaćuje duh i um, kakvom se smatra knjiga, nazvati robom, ali... To se neće tako skoro promijeniti, ma koliko god nostalgijari prolili suza i papirnatih rupčića potrošili. S time se oni koji vjeruju u opstanak knjige i njezino vraćanje

na pijedestal koji je imala do posljednje četvrti dvadesetoga stoljeća moraju pomiriti, no mogu se svim silama boriti za odgoj čitatelja od malih nogu i uvažavanje prvih u nizu zaslužnih za proizvodnju knjige – a to su nesporno pisci.

Možemo o pisanju i proizvodu pisanja govoriti i ekonomskim rječnikom. Jer osobe koje bilošto proizvode zovu se proizvođači. Iz perspektive gospodarstva proizvoditi se može mnogo toga, pa proizlazi da je i knjiga proizvod. Do sada je u svijetu „proizvedeno“ više od pedeset milijuna naslova. Dakle, proizvođači riječi i rečenica u knjigama su književnici ili književnice, spisatelji ili spisateljice, autori ili autorice ili jednostavno pisci.

Pretpostavimo da više nema spora oko podjele književnosti za djecu, mladež i odrasle i da je ta podjela zbog razvoja književnosti posljednjih stotinjak godina nužna i logična poput subspecijalnosti u drugim granama, posebno u medicini. Ali još je nužnija suradnja i uvažavanje, a toga u književnosti, uostalom kao i u drugim granama ima premalo. U nekim je granama recimo prohodala, a u književnosti je još u visokoupijajućim pelenama.

Za osobe koje pišu, posebno ako pišu za djecu i mladež (meni osobno) opravdanija je riječ autor ili autorica, naročito ako osoba za život zarađuje u drugom zanimanju. Autor ili autorica, širi je pojam i može se, osim knjige, biti autor ili autorica mnogo čega u kreativnom smislu. Književnica, književnik ili spisateljica, spisatelj mogu se doživljavati isključivo kao nazivi za profesiju. Između izraza spisatelj i spisateljica, književnik i književnica ili autor i autorica u prošlosti su prva dva bila uobičajenija, jer je društvo imalo više sluha za postojanje i profesije književnik ili spisatelj. Ali ta profesija kao da je danas izbrisana iz registra zanimanja.

Živimo u doba suživota različitih razmišljanja i sve jaćih osjećaja da imamo pravo drugačije razmišljati, političkim rječnikom – u doba demokracije, pa ću i ja o autorima za djecu progovoriti iz perspektive onih koji „guštaju“ i uživaju „do daske“ pišući za djecu i mladež. Osobno se osjećam više autoricom, a ne književnicom ili spisateljicom, jer otkad pišem živim od drugog zanimanja i teško da ću to mišljenje (a i svoj status) promijeniti. Pa i ovaj tekst pišem kao autorica za djecu i mladež, a ne kao profesionalna književnica ili spisateljica.

Mišljenja stručnjaka koji se bave dječjom knjigom vrte se oko propitkivanja treba li roman, priča, pjesma za djecu i mladež na prvom mjestu zabaviti ili poučavati. (Namjerno je izostavljen igrokaz jer se on više gleda nego čita, a gledanje na pozornici iziskuje manje napora nego čitanje

romana, priče ili pjesme i na bilo kojem ugodnijem mjestu te u bilo kojem ugodnijem položaju. Recimo, zavaljeni u naslonjaču ili ispruženi na kauču).

Više zabave ili pouke u tekstovima za djecu i mladež, propituju se i oni koji sudjeluju u procesu nastajanja dječje knjige. Prenaglašenu didaktiku odavno je pregazilo vrijeme i zdrav razum nameće da je najbolja formula za dječju knjigu pouka kroz zabavu, odnosno zabava kroz pouku. Nisu rijetki glasovi da se mame i tate novog doba, nazovimo ga dobom profita, katkad zbog produženoga radnog dana ne stignu posvetiti odgoju djece kako i koliko bi trebalo pa je dobro da suvremeni tekstovi za djecu i mladež nesvjesno i usmjeravaju, što je u modernoj pedagogiji drugi i sve češći izraz za odgajanje. No mediji uporno promiču tezu da bi svaka aktivnost čovjeka na prvom mjestu trebala zabavljati, a promidžbi teško odolijevaju i odrasli a nekmoli djeca. Svaki autor, stvarajući novo djelo, (katkad neskromno) misli da je ono „vrh vrhova“ a u trenutku izlaska knjige uvjeren je da je o svemu vodio računa i da je tekst ispio gotovo savršen. Mnogi se autori nakon nekoliko godina, kad se malo ohlade i čitaju taj isti tekst na književnim susretima, „sne bivaju“ nad propustima. Čini im se da bi razmišljanja i rečenice da ih nižu, odnosno ispisuju tog trenutka bili drukčiji, tečniji, ekonomičniji. Budući da autori često dosta čitaju i istražuju za svoja djela, rastu i kao čitatelji, a s vremenom im se „penju“ i autorski kriteriji. Suočavaju se s činjenicom da je pisanje osim dara, i mukotrpan i zahtjevan posao. Normalno je da se s godinama i u pisanju napreduje, kao i u svakom drugom poslu. U pisanju kao i drugim kreativnim umijećima važno je trajati, a autoru je u njegovanju tih urođenih umijeća najvažnije ustrajati bez obzira na suvremene Scile i Haribde.

U život jednog dijela suvremenih dječjih autora, naročito ako su odrastali u ruralnim, prometno i komunikacijski izoliranijim sredinama, radio, gramofon, magnetofon i tranzistor ušli su u ranoj tinejdžerskoj dobi, a televizor i telefon nakon punoljetnosti (izuzetaka je možda bilo, ali govorim o prosjeku). O životu učili su u prirodi i iz prirode, igre su također izmišljali u prirodi i s prirodnim materijalima. U vrijeme odrastanja na prvom mjestu u njihovom životu bio je glas najbližih, razgovor, vika, zadirkivanje, šala, smijeh, pjesma, pokret i ples, objedinjeno u jednoj jedinjoj riječi – druženje. S kasetofonom su se upoznali u svojim tridesetim godinama, s računalom oko četrdesete godine, s CD-playerom, videom, odnosno glazbenim linijama do pedesete, a tek koju godinu nakon pedesete, tipkovnica, internet, mobitel i memory stick postaju im sva-

kodnevni alati. Još se na njima nisu ni uhodali, kad evo već Ipada i Iphona.

Dječji autori s takvim osobnim razvojem, prignječeni izazovima novih tehnologija i komunikacija htjeli-ne htjeli, prisiljeni su razmišljati kako pisati za djecu i mladež novog doba. Mogu neki autori na to odmahivati rukom, mogu reći da im ne pada na pamet ići u smjeru vjetra, mogu se braniti činjenicom da su prave životne vrijednosti koje promiče pisana riječ stoljećima nepromjenjive. Jesu, ali su danas, zbog mnogo izbora i demokratskog prava na izbor poljuljane, a čitatelji tih autora su djeca i mladež koja su odrastala pokraj televizora, mobitela, interneta i buke svakojakih bespotrebnih gadgeta. Može se autor braniti da u knjigama promiče osebusni senzibilitet, da se kroz njegove tekstove provlače određene teme na njegov „originalan“ način, ali ne smije i ne može pobjeći od činjenice da ih piše, za generaciju djece među kojom su mnogi imali prije prst na tipkovnici i mišu, nego oči u knjizi i olovku u ruci, i za generaciju djece koja se s pričama i bajkama prvi put sreća putem ekrana, a ne putem čitača ili pripovjedača.

Mladi su ljudi i u prošlosti imali svakodnevnih problema i u školi i u obiteljima, no očekivala se nijema žrtva, strpljenje i trpljenje. O bilo kakvom problemu nije se javno progovaralo, premda se u sokaku i mjestu o tuđim nevoljama sve znalo. Znalo se, ali se šaputalo i šušotalo iza leđa. Život djece u mnogim knjigama se idealizirao. Bilo je previše romantičnoga realizma, a vrlo malo ogoljeloga realizma, a rijetko naturalizma. Na romantičnoj literaturi stasao je jedan dio još uvijek aktivnih autora za djecu i mladež i autocenzura ih sprječava da stvarnost u svojim knjigama začinjavaju okrutnostima i tragedijama pa fabula često graniči s naivnošću, a završetak romana s isforsiranim sretnim krajem. Ideja za priču sigurno im ne nedostaje, nego ih, ako osluškuju vrijeme u kojem stvaraju, treba (početi) mučiti kako priču obraditi i ispričati mladima 21. stoljeća.

Danas se definitivno sve manje govori i piše o knjigama. O dječjima još i manje. Neizbježna je činjenica da Facebook i blogovi ozbiljno konkuriraju knjizi, a konkurirat će sve više. Svijet se doživljava i okom, zbog sve agresivnijih vizualnih medija, pa tako i dječja knjiga, mislim na naslovnici i ilustracije. I u tom smjeru domaću dječju književnu produkciju očekuju mnoge promjene. Mnoga suvremena djela za djecu i mladež čak su i puna pokušaja rješavanja mladenačkih problema na pravi način. No rješenja koja nudi autor, kakova sam misli da bi trebala biti, najčešće nisu izvediva. Katkad su čista fikcija, nimalo primjenjiva u životu. A često nisu primjenjiva upravo zbog nedostatka prilagodbe onima pokraj

sebe i osluškivanja drugih oko sebe. Ali trebaju poticati na razmišljanje. Tome pisana riječ i služi. A djecu i mladež mediji potiču da djeluju kako žele (tj. slobodno, čitaj egocentrično i egoistično) te uvjeravaju da je u njihovom ponašanju i djelovanju dopustivo sve što godi i koristi. Većina djece se i prilagodi takvom trendu.

Trebaju li se i dječji autori prilagođavati? Ili kad odluče pisati, trebaju li samo pisati, pisati, pisati i ne osluškivati puls publike za koju pišu? Je li pisanje za djecu poseban dar, poziv iznutra ili za djecu jedino pišu osobe koje odbijaju odrasti i cijeli život promatraju svijet dječjim očima? Nema sumnje da su manje-više sve dječje i mladenačke teme književno obrađene. Novo vrijeme ne donosi nužno i nove teme, samo autora socijalno i političko okruženje i iskustvo primoravaju da ih osuvremenjuje. Oko mladih čitatelja promijenile su se vrijednosti, promijenio se njihov način života, promijenio se i način razmišljanja i životni moto.

Trebaju li se dječji autori danas propitkivati kako pisati za suvremene klince ili jednostavno moraju ustrajati u prikazu svojeg doživljaja svijeta i svojeg mentalnog sklopa te očekivati da ih današnja djeca razumiju iako se okruženje u kojem odrastaju promijenilo i munjevito se svakodnevno mijenja? Moraju li autori za djecu i mladež osluškivati vrijeme u kojem stvaraju?

Može li netko jednostavno odlučiti da će se baviti pisanjem i može li se pisanje naučiti kao svako drugo zanimanje? Djelomično i da. Zašto? Može se naučiti tehnika pisanja, svladati gramatika i pravopis. No ideja za priču dolazi iz autorove mentalne mape, a želja da bude ispričana, odnosno napisana, dar je, talent, nasljeđe, poziv. Škole pisanja i priručnici za pisanje naoko pomažu, ali uzalud sva polazjenja škola kreativnoga pisanja, ako pisac u svojoj glavi nema „urođenu tvornicu“ ideja za proizvodnju priče. Ista je stvar i s prilagođavanjem čitatelju. Stvar je o „urođenom osjećaju“ za prilagodbu i osluškivanju stvarnosti bez gorkog okusa u ustima da se mladom čitatelju podilazi. Nesporno je da sudbina likova pretočena u rečenice mora iskreno poteći iz spisateljjeve nutrine, i pomoću čitateljevih očiju stići i do njegove (čitateljjeve) duše kao rijeka s izvora do mora. S tom sposobnošću, darom, talentom odnosno pozivom, oni koji pišu rađaju se ili ne rađaju. U toj činjenici leži sva mudrost komunikacije dječjih autora s mladim čitateljima.

KRITIČKI PROZOR

Kritike, prikazi, osvrti

Nada Kujundžić

MAGIČNA MATEMATIKA

Jadranka Klepac. *Kako dokazati da postoje vilenjaci i druge čarobnatičke priče*. Zagreb: Element, 2013.

Pridjev čarobna vjerojatno nije prva stvar koja vam pada na pamet kada netko spomene matematiku. Imajući na umu tradicionalno lošu reputaciju školske matematike kao teškog, apstraktnog, pomalo dosadnog i ne odveć korisnog predmeta koji vam je vjerojatno ostavio gorak okus u ustima (kako to slikovito sažima popularni pjesmuljak: *Mate-mate-matematika, ljuta si ko' paprika!*). Ako se i vama mrači pred očima na samu pomisao na razlomke, Pitagorin poučak ili jednadžbe s jednom (ili, sačuvajbože, *dvije* nepoznanice), možda je vrijeme da Jadranki Klepac date priliku da vas uvjeri da matematika može biti zanimljiva, zabavna, pa čak i – čarobna! Dugogodišnja profesorica matematike u zagrebačkom MIOC-u, Jadranka Klepac ima i zavidan literarni staž: uz velik broj objavljenih priča i pjesama, može se pohvaliti i romanima *Miris knjige* (objavljen povodom 130. obljetnice rođenja

Ivane Brlić-Mažuranić, 2004.) i *Kora od jabuke* (2008.; dobitnik Nagrade „Mato Lovrak“).

Zbirka priča *Kako dokazati da postoje vilenjaci i druge čarobnatičke priče* spoj je dvaju autoričinih velikih ljubavi: matematike i bajke, žanra u kojem se okušava i u ranijim radovima, poglavito u zbirci tzv. modernih bajki *Patuljci žive u kuglama* (2000.) te spomenutom romanu *Miris knjige*, izgrađenom oko potrage za prvim izdanjem *Priča iz davnine*. Iako će nam se na prvi pogled možda učiniti da su dva područja sasvim nespojiva, Jadranka Klepac u četrnaest kratkih, zanimljivih i poticajnih priča nastoji pokazati da tomu ipak nije tako. Matematika, tvrdi autorica, “nije samo korištenje brojeva i puko računanje. Ona je mnogo, mnogo više” (133). U zbirci Jadranke Klepac matematika tako nadrašta granice znanosti “koja se bavi apstraktnim i kvantitativ-

nim odnosima među čistim veličinama (brojevima) i prostornim (geometrijskim) oblicima i pojmovnim tvorevinama i njihovim simbolima¹”, te postaje svojevrsan simbol za intelektualnu znatiželju i želju za učenjem u najširem smislu. Vršenje računalnih operacija i rješavanje problema nisu (ili barem ne bi smjeli biti) sami sebi svrhom, već predstavljaju dio obuhvatnijega i dugotrajnijega procesa otkrivanja vlastite okoline. U tom smislu, poznavanje matematike istovremeno pretpostavlja i stimulira razvoj analitičkoga i radoznaloga uma, koji je pak nužan za bolje upoznavanje i razumijevanje “čudesno[g] i magično[g]” (133) svijeta u kojemu živimo.

Matematika, poručuje Jadranka Klepac, u sebi sadrži poziv na igru i istraživanje, otvara uvijek nova pitanja i probleme. U tom smislu ona je neraskidivo vezana uz intelektualnu znatiželju koju (pre)često ostavljamo za sobom u školskim klupama i na hodnicima fakulteta. A upravo je ta potreba da se istraživanje i učenje iz strogo institucionaliziranoga (školskog, akademskog) konteksta preseli u onaj svakodnevni, (cijelo)životni, jedna od glavnih tema ove zbirke.

¹Definicija pojma ‘matematika’ preuzeta s Hrvatskoga jezičnog portala: <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search> (URL pregledan 21.04.2014.)

Da parafraziramo poznatu latinšku poslovicu, učiti bismo trebali ne samo *za* život (umjesto za školu), već i *kroz* (čitav)život.

Svaka od četrnaest priča koje su se smjestile unutar ljubičastih korica zbirke objašnjava i ilustrira određeni pojam, teorem ili matematički/logički problem, poput kompleksnih i imaginarnih brojeva, dokaza kontradikcijom, magičnih kvadrata, itd. S obzirom na način na koji pristupaju središnjoj temi *čarobmatike* (spoj čarolije i matematike), priče u zbirci možemo podijeliti na priče s problemom i priče-probleme (problem-ske priče). Priče s problemom mahom su bajkovitoga karaktera, napučene princezama, patuljcima, vilenjacima i čarobnjacima, koji se u sklopu radnje susreću s matematičkim/logičkim problemima. Za razliku od ovih priča u kojima se matematika javlja u vidu pojedinih epizoda/motiva, u pričama-problemima ona izbija u prvi plan. Zgode i crtice iz svakodnevnoga života tek su okvir za lekcije iz povijesti matematike, tumačenje raznih teorema i računalnih operacija i slično.

Osim prema vrsti pristupa čarobmatičkim problemima, priče razlikujemo i prema tome jesu li ispriповijedane u realističnom ili bajkovitom modusu. U bajkovitima očekivano nalazimo prepoznat-

ljive narativne obrasce, motive i likove iz bajki, dok su one realistične izgrađene oko zgoda i nezgoda iz svakodnevice pripovjedačice i njezinih prijatelja/susjeda: Ivora, Marka i zagonetnog Baltazara za kojeg pripovjedačica ne može dokučiti "je li on matematičar, čarobnatičar ili pravi čarobnjak magičar koji se igra s brojkama, mislima, zakonima svemira..." (73). Dok se u bajkovitim pripovijestima matematički problem manifestira u vidu popularnog motiva teškog ili nemogućeg zadatka, u realistično intoniranim pričama matematičke zavrzlake dio su svakodnevnoga iskustva likova, a njihovo razumijevanje i rješavanje ima izravne posljedice na živote: Kako je mama znala da Ivor priželjkuje upravo narančastu *breakdance* kapu za rođendan? Do koliko Marko znade brojati? Je li isplativo raditi za nekoga tko će nam svaki tjedan udvostručiti plaću, ako početni honorar iznosi svega dvije lipe?

Bez obzira na pripovjedni modus i status čarobnatičkog problema, sve priče u zbirci nastoje složene i ponešto apstraktne pojmove poput teorije igara, prostih brojeva ili Fibonaccijevog niza, iz sfera apstraktnog i teško dokučivog preseliti u sferu konkretnog, razumljivog i relevantnog. Cilj je, dakle, pokazati čitatelju/čitateljici da je matematika doista svuda oko nas

te u tom smislu predstavlja nešto što bismo trebali učiti i poznavati ne samo zbog zahtjeva školskoga kurikula, već i stoga što će nam stečeno znanje itekako dobro doći u svakodnevnom životu. Upravo u ovom poticaju i pozivu na modifikaciju stava prema 'omraženom' predmetu leži jedna od glavnih vrijednosti ove knjige.

Osim što potiču intelektualnu znatiželju i propagiraju pozitivan stav prema matematici, priče u zbirci promiču i razne druge poruke, poput važnosti očuvanja okoliša ("Tajna zelene rijeke") i njegovanja općeljudskih vrijednosti. O nestanku tradicionalnih vrlina i boljkama suvremenoga čovjeka najizravnije progovara priča "Djevojčica koja je osjećala tuđe misli". Eponimska junakinja (inače princeza), naime, obolijeva jer osjeća ljubomoru, mržnju, pohlepu, ratove i druga zlodjela. Nakon susreta s brojnom djecom koja su i sama počela poprimiti negativne karakteristike odraslih (djevojčica koja svaku rečenicu započinje riječju 'ja', laskava djevojčica), princeza spas pronalazi u Ani, iskrenoj djevojčici čista srca. Takvo idealizirano (da ne kažemo naivno) poimanje djeteta kao neiskvarenoga i "nedotaknut[og] mržnjom, laži, sebičnosti, oholosti, pohlepom, lijenosti ili pak nekom neumjerenosti" (63), a koje uvelike odgovara ideji apolonskoga djeteta

kako ga razumije Chris Jenks, nazivamo i u priči “Tajna zelene rijeke”, koja k tomu sadrži i snažnu ekološku poruku.

Iako primarno namijenjena starijim školarcima/školarkama koji su savladali osnove matematike, knjiga se obraća svima onima koji se i dalje čude i pitaju, istražuju svijet oko sebe, razmišljaju i propitkuju. Većina priča ispričana je u prvom licu, a u svrhu povećavanja čitateljskoga interesa i angažmana, pripovjedački se glas često izravno obraća čitatelju/čitateljici, stupajući s njima u imaginarni dijalog koji počiva na pretpostavljenom zanimanju i entuzijazmu zamišljenoga sugovornika: “Želite li se upisati u školu za čarobnatičare? Čujem vaše misli... Želite?!” (25). Kako doznajemo iz pogovora, zbirka okuplja tekstove

objavljene u časopisima *Radost*, *Modra lasta* i *Matka*, kao i tri nove, ranije neobjavljene priče.

Usprkos ponekim stilsko-jezičnim nespretnostima, kao i činjenici da bi nekim pričama dobro došla kontekstualizacija (primjerice, naslovna priča “Kako dokazati da postoje vilenjaci” ostavlja čitatelja ili čitateljicu s pitanjem kome zapravo pripada (muški) pripovjedni glas, zbirka Jadranke Klepac zanimljiv je i hvalevrijedan pokušaj predstavljanja matematike u pozitivnom i atraktivnom svjetlu. Osvježavajući autoričin entuzijazam i ljubav prema matematici lako prelaze na čitatelja ili čitateljicu ove inovativne, pametne i kreativne knjige, promovirajući ideju da su igra, zabava i matematika itekako kompatibilne.

KURAŽNI DEČEC ZDENKO S KNJIGOM Z BAKINE ŠKRINJE..

Zdenko Bašić. *Mjesečeve sjene. O vješticama i pričama noćnih sati sjeverozapadnog dijela Medvednice i Samoborskog kraja*. Zagreb: Planetopija, 2013.

Zdenka Bašića vjerojatno ne treba posebno predstavljati: nagrađivani domaći umjetnik svjetskoga glasa već godinama oduševljava svojim animiranim filmovima (npr.

Guliver, 2009., nagrađen na Dani-
ma hrvatskog filma), ilustracijama (*Alisa u Zemlji čudesa*, 2009.; *Pinkijeve pustolovine*, 2011., itd.), a od nedavno i književnim djelima

(*Sjeverni vjetar*, 2011., Nagrada "Grigor Vitez", "Kiklop"). Dvije godine nakon što je *Sjeverni vjetar*, ilustrirana zbirka priča i predaja o "vilenjacima i elementarnim bićima" Medvednice i Samoborskoga gorja, polučila golem uspjeh kod kritike i publike, Bašić je kod istoga izdavača (zagrebačka Planetopija) objavio još jednu autorsku zbirku medvedničko-samoborskih predaja, *Mjesečeve sjene*.

Dok se *Sjeverni vjetar* uglavnom bavio vilinskim svijetom i raznovrsnim čudesnim šumskim stvorenjima, *Mjesečeve sjene* (svojevrstan nastavak prethodne zbirke) okreću se neobičnim, neprijatnim, nerijetko i zastrašujućim bićima kao što su "cucki i pesiglavci, lesice i strahe, miši i šišmiši, gavrani i mračnaki, dažđevnjaki i kvatri, jarci i vragi, medvedi i krampusi, kače i vračitelice, žabe i copernice, kojni i mrvečki sprevodi, pauki i nevidniči, muhe i baukači, kokoti i pozoji, vukodlaki i vampiri, čuke i smrtno vure..." (4). Najviše pozornosti ipak dobivaju vještice, odnosno "copernice", koje autor, odstupajući od uobičajenih stereotipnih prikaza, odbija okarakterizirati kao isključivo dobre (vještice su prije svega "vješte žene"), odnosno isključivo zle.

Inspiriran pričama koje su mu u djetinjstvu pripovijedale bake i prabaka, "kuražni dečec Zdenko" (4), kako ga u predgovoru *Mjesečevim*

sjenama naziva Lidija Bajuk, spaja riječ i sliku, osobno (uspomene iz djetinjstva) i kolektivno (usmena predaja, narodni običaji i vjerovanja), kako bi stvorio dojmljivo i po mnogo čemu jedinstveno djelo koje poučava, zabavlja, te čuva od zaborava. Četrdeset i osam tekstova, mahom crtica i bilježaka o neobičnim pojavama i čudesnim stvorenjima, te kraćih priča i djetinjih anegdota, kreiraju sliku "vremena na rubu sadašnjosti" (8), minulog načina života i svjetonazora u kojem se realno i čudesno slobodno isprepliću. Međutim, autor ne koristi priče koje pamti iz djetinjstva kako bi nam ponudio romantičnu sliku neke idealizirane prošlosti. Naprotiv, knjiga je djelomično enciklopedijskoga karaktera, a na pojedinim mjestima djeluje kao kakav etnološki priručnik. Enciklopedijsko-etnološka kvaliteta ne proizlazi samo iz ulomaka iz knjiga *Samobor* Milana Langa i *Sanovnik planetar i lutrijaš* koji prate svaki Bašićev tekst, već i iz tekstova koje potpisuje sam autor, a koji djeluju gotovo kao transkripti usmenog pripovijedanja. Predaje i vjerovanja zacijelo su mogla poslužiti kao podložak za opsežnije, stilski i narativno razvedenije tekstove, no djelo bi u tom slučaju skliznulo od etnologije prema fikciji, što nije bila autorova namjera.

Lišeni prekomjernih stilskih ukrasa i narativne složenosti, tek-

stovi u prvom redu nastoje biti jasni i informativni izbjegavajući pritom nametljive interpretacije i jednoznačne odgovore. U tematskom smislu najvećim djelom predstavljaju i opisuju čudesna bića i njihove navike ili pak otkrivaju kako ih izbjeći ili se od njih obraniti. Čitatelj tako upoznaje muru i mračnjaka, predvodnika vražjih horda Jančića, baziliska i baukača, a doznaje i kako su vještice održavale mladost i ljepotu, što su jele i kako su čarale. Tu su i recepti za razne pripravke kojima se skidaju uroci, liječe boljetice ili jednostavno štiti od zlih sila, kao i predaja o tome kako je Karažnik dobio ime.

Kombinirajući fotografiju, crtež i kompjutorsku grafiku, Bašić kreira osebujan i upečatljiv vizualni identitet knjige, koji ne samo da sjajno komplementira tekst, već i savršeno dočarava tajanstvenu, fantazmagoričnu atmosferu “noćnih sati”. Boja stranica varira od žućkasto-smeđe koja podsjeća na pergament do “mjesečevih boja”: plavkastosive i ljubičastoplave. Ono što najviše plijeni pažnju uz samu originalnost motiva i izraza jesu detalji kojima obiluju slike: scene u kojima su glavni akteri neobična stvorenja bijelih lica i golemih očiju sadrže mnoštvo tajanstvenih napisa i simbola, kao i motiva i slika koji se spominju u samim tekstovima. Ova vrsta vizualnog pripovijedanja ne

samo da prati, već i proširuje tekst. Ilustracije uključuju i već spomenute ulomke iz Langovog *Samobora* i *Sanovnika*, knjige koja je, kako otkriva autor, bila u posjedu njegove obitelji, i za kojom se posezalo “nakon što bi netko nešto značajno sanjao ili činio” (112). Dijelovi stranica “posuđenih” iz navedenih knjiga javljaju se kao vizualni dodaci, “našivci” na ilustracije, ili se pak stapaju s ilustracijama postajući dio pozadine. U tom smislu, spomenuti ulomci mogu, ovisno o interesima čitatelja/ice, djelovati ili kao ukras, dio ilustracije (zahvaljujući vještoj uklopljenosti u sliku) ili kao dodatni izvor informacija (tekst je čitljiv).

Iako se često opisuje kao slikovnica, *Mjesečeve sjene* teško je smjestiti u jednu žanrovsku kategoriju: djelo je, naime, zanimljiv i neobičan spoj slikovnice, spomenara, enciklopedije i zbirke crtica, priča i anegdota. Sami tekstovi uokvireni su predgovorom etnologinje i pjesnikinje Lidije Bajuk, te informativnim pojmovnikom. Opisujući i vizualno prikazujući čudesan, intrigantan i pomalo zastrašujuć svijet *Mjesečevih sjena*, Bašić svojom drugom po redu autorskom knjigom ne samo da bilježi i od zaborava spašava vrijedan dio tradicije, nego ju i na originalan i vizualno dojmljiv način interpretira.

Preuzevši na sebe i tekst i ilustracije, i opremu i dizajn, Bašić

svakom aspektu knjige pristupa s mnogo pažnje i mara, kreirajući pomno priređenu i sjajno uređenu i opremljenu knjigu (što, nažalost, na domaćem tržištu postaje prava rijetkost). Predan dvogodišnji trud itekako se isplatio: *Mjesečeve sjene* svome su autoru donijele brojne nagrade, među kojima valja izdvojiti "Kiklopa" za najbolju knjigu za djecu i mlade, te Nagradu "Grigor Vitez" za ilustracije. S obzirom

na uspjeh *Sjeverozapadnog vjetra* (prvo izdanje je rasprodano), te dosadašnja priznanja *Mjesečevoj sjeni*, jasno je da interes za ovu vrstu tematike postoji. Ostaje nam tek nadati se da će Bašićevi radovi potaknuti daljnja istraživanja usmene predaje, narodnih vjerovanja i (slavenske) mitologije, a možda i nove uratke slične tematike, temeljene na predajama i vjerovanjima drugih krajeva Lijepe Naše.

Martina Jurišić

OVA REALNOST NISAM JA¹

Ivona Šajatović: *Jackpot*, Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade, *Biblioteka velika*, Zagreb, 2013.

Početakom se novoga tisućljeća u hrvatskoj adolescentskoj književnosti odvijaju specifične strukturne promjene. Postupno nestaje motiv buntovnoga, angažiranoga te politički i društveno samosvjesnoga adolescenta. Konstruira se djelomično "propusno" stanje u kojemu odrasli adolescentima prosljeđuju samo ono znanje koje smatraju poželjnim

ili primjerenim njihovoj dobi, dok sam lik adolescenta postaje više zaokupljen vlastitim "ja", usmjera se na ono površno i pasivno bez ikakvoga angažmana. Književnost za mlade prolazi fazu "prevrednovanja" nakon čega glavna motivska odrednica postaju tabuizirane teme proizvođači, ponekad, osjećaj "šoka".

Bez obzira na strukturne promjene prava adolescentska knji-

¹Preuzeto iz romana *Isušena kaljuža* Janka Polića Kamova, str. 146.

ževnost i dalje ostaje nedovoljno zastupljena književna vrsta nad kojom dominira poetika predadolescentskoga romana, tj. romana namijenjenoga razdoblju rane adolescencije. Djelomice bi kategoriji predadolescentske poetike pripadao i roman *Jackpot* Ivone Šajatović koji istovremeno anticipira i neke elemente adolescentske proze pa se uvjetno može označiti kao (pred)adolescentski roman. Prozni je uradak objavljen u novoosnovanoj biblioteci Hrvatskoga društva književnika za djecu i mlade, *Biblioteka velika*, 2013. godine.

Ivona Šajatović svojim djelom ne predstavlja novinu u književnosti za mlade, nego još jednu varijaciju već poznatih i obrađenih tema, a ističe se intertekstualni odnos s romanom *Debela* Silvije Šesto (koja je ujedno urednica knjige mlade autorice). S druge strane, roman *Jackpot* svojom strukturom i obradom već poznatoga predloška nameće stanovita pitanja povezana s poetikom predadolescentske i adolescentske hrvatske književnosti: koje su karakteristike potonjih poetika i koji je smisao njihove proizvodnje?

Općenito su književna strujanja obilježena različitim paradigmatiskim promjenama od oslanjanja i modeliranja zbilje (Flaker) do osporavanja njezina postojanja, tj. do predodžbe o zbi-

lji kao društvenome konstruktu (Oraić Tolić). U romanu su *Jackpot* prethodno navedene kategorije književnih strujanja (koje se odvijaju u različitim vremenskim razdobljima) postavljene u suodnos. Autorica se oslanja i modelira (pred)adolescentsku zbilju koja je istovremeno i postmodernistička, tj. ona je proizvod kulture, moći, ideologije i društvenoga diskursa. Postmodernistička je paradigma posebno vidljiva iz sve češćega tematiziranja društvenih mreža kao virtualne zbilje (ili "virtualnoga realizma" kako to označava Dubravka Oraić Tolić u iščitavanju postmodernističke hrvatske proze) koja postaje neizostavni dio odrastanja "suvremene" mladeži.

Prozni uradak Ivone Šajatović može se označiti kao priča o "suvremenom odrastanju/djetinjstvu", konstrukcija koju Andrija-na Kos-Lajtman rabi u osvrtu na roman *Nemoj reći nikome* Maje Brajko-Livaković. Fabula je romana koncentrirana oko osmašice Trine i njezinih osobnih i obiteljskih problema. Trina je nesretno zaljubljena u vršnjaka Danka, kao i njezina najbolja prijateljica Eva; u budućnosti se vidi kao uspješna kuharica, no roditelji Trinini profesionalni poziv smatraju nedovoljno ambicioznim; njezina je obitelj pred raspadom (otac vara majku) i u teškoj financijskoj krizi (koju

dodatno otežava srčana mana Trinine mlađe sestre koja hitno treba skupu operaciju) iz koje ih "izbavlja" Trina osvojivši četiri milijuna kuna na Bingu.

Karakteristike predadolescent-ske poetike vidljive su iz tematiziranja tijela, prvoga poljupca i prve ljubavi. No, autorica uz prvi poljubac i prvu ljubav uvodi i motiv prvoga spolnoga odnosa zbog čega dijelom ulazi u okvir adolescent-ske poetike. Specifičnost je prvoga spolnoga odnosa u nekonvencionalnoj muško-ženskoj vezi unutar koje se on odvija, tzv. *prijatelji s povlasticama*. U knjizi *Tiranija izbora*, slovenska teoretičarka psihoanalize i sociologinja, Renata Salecl istražuje (post)modernu, kapitalističku krilaticu "slobode izbora" koja u konačnici uvijek poprima oblik tiranije, a u svoje istraživanje uključuje i ljubavni izbor ističući sve veću zastupljenost neemocionalnoga muško-ženskoga odnosa, tzv. *hooking-up*. Autorica navodi kako je *hook-up*-kultura ona "u kojoj žene stvaraju nova pravila. One su napokon slobodne ponašati se onako kako su se u prošlosti ponašali muškarci." (91). Takav oblik muško-ženskoga odnosa, sugerira Salecl, omogućuje neodgovornost, nevezanost i anonimnost, ali istovremeno povećava osjećaj nesigurnosti, tjeskobe i krivnje. Trinina se nekonvencionalna veza *prijatelja*

s povlasticama odvija sa starijim dečkom Grigorom, bratom njezine najbolje prijateljice Eve. Veza je anonimna, isključivo fizička, ali i neodgovorna te na kraju završava "spontanim" prvim spolnim odnosom bez zaštite koji u oba protagonista izaziva osjećaj tjeskobe i krivnje. Trina sudjeluje u stvaranju pravila njihova odnosa te na početku dijeli svoju zaljubljenost u Danka od tjelesne veze s Grigorom, no s vremenom se gubi u kompleksnosti ljudskih tjelesnih i emocionalnih odnosa izvlačeći deblji kraj jer iako oboje, trenutak nakon odnosa, prolaze osjećaj tjeskobe i krivnje, prvi spolni odnos bez zaštite kod Trine izaziva i dodatnu emociju – paničan strah od trudnoće, samim time što posjeduje žensko tijelo.

Osim kompleksnijeg muško-ženskoga odnosa autorica se većinom oslanja na tematiziranje tabuiziranih tema (ženska masturbacija, bolest djeteta, prijevara, alkohol itd.), a naglasak je na trivijalnosti i zabavi. Nešto je drugačije oblikovan motiv odnosa unutar Trinine obitelji. Iako je za krah obitelji prvenstveno odgovorna očeva prijevara, odnosi su poremećeni i zbog nedostatka novca što je rezultat društvenih, političkih i ekonomskih zbivanja u državi, no koji se kompleksnije ne obrađuju, nego su viđeni iz

vizure adolescenta. Relativno nam se površno prikazanim čini i odnos između adolescenata koji su sve više klasno hijerarhizirani i čije su "grupice" dijelom određene bankovnim računima njihovih roditelja. Financijska kriza, koja u romanu prodire iz javnoga u privatni diskurs oblikuje novu "vrstu" adolescentskoga angažmana. Trina se, misleći da je nedostatak novca ono što stvara probleme u odnosu između oca i majke, angažira kako bi održala obitelj "na okupu". No, njezin je angažman pasivan, privatan i gotovo fantastičan jer financijske probleme rješava uplaćivanjem igre na sreću – segment koji je potpuno iracionalan i povezan s trivijalnom poetikom. Iako dobitak, na neko vrijeme, smiruje roditeljske svađe, na kraju se ispostavlja kako je ipak glavni razlog neslaganja u obitelji nedostatak ili gubitak ljubavi i poštovanja između Trininog oca i majke pa na kraju Trinin angažman poprima i obilježje uzaludnoga pothvata. Opis odnosa unutar obitelji glavne protagonistice zapravo je autoričina predodžba (pred)adolescentskoga svijeta koji je u knjizi oblikovan kao prijelazno razdoblje koje treba "prevladati" kako bi se postalo izgrađenom odraslom osobom koja može samostalno djelovati unutar određenih društvenih normi. Djelomično to prijelazno

razdoblje simbolizira i naslovnica romana koju je izradila mlada fotografkinja Ana Šesto.

Roman *Jackpot* uvjetno unosi postmodernističke elemente u (pred)adolescentску poetiku tematizirajući mladenačku zbilju dijelom kao društveni, ideološki konstrukt (adolescencija kao "prijelazno" razdoblje), fikciju (irealni element "spašavanja" obiteljske situacije) i "virtualni realizam" ("život" na društvenim mrežama). Provodi se "nova identifikacija" (Oraić Tolić) u kojem je identitet adolescenta labilan, krhak i konstruiran. S druge strane, ne dolazi do prijelaza objekta u subjekt u djelovanju likova, a posebno ne onih ženskih iako su nositelji radnje. Bez obzira na uvjetno "postmodernističke" elemente u identifikaciji adolescenata njihov je identitet "uguran" u prostor omeđen identifikacijom dominantnoga, čvrstoga, stabilnoga i esencijalnoga identiteta svijeta odraslih, realne zbilje na koju se autorica oslanja i koju modelira u želji oblikovanja (pred)adolescentnoga svijeta.

U hrvatskoj adolescentskoj književnosti razlikujemo dva tipa narativa. Jedan predstavlja književnost otpora (buntovan, angažiran, politički i društveno samosvjestan adolescent), a drugi književnost poraza čijem narativu pripada adolescentska književnost 21. stoljeća.

Iščitavanjem proznoga djela Ivone Šajatović uočava se povezivanje prethodno navedenih tipova adolescentskoga narativa koji možda svjedoče o nastanku novoga tipa predadolescentske i adolescentske književnosti. Naime, nova je osobina adolescentskoga lika njegov angažman i djelomična buntovnost, no koja je ograničena na privatno, pasivno i virtualno. Na kraju taj angažman predstavlja uzaludnu "pobunu" jer se svijet mladeži prvenstveno percipira kao nedovoljno sazio i ovisan o odraslima.

Roman *Jackpot* Ivone Šajatović u cjelini se čini kao primjer zabavne književnosti bez veće umjetnič-

ke vrijednosti. Struktura, obrada pojedinih tema i likova prizivaju poznati, višestruko obrađivani motiv "pogubnoga" djelovanja trivijalne književnosti na čitateljice, s tom razlikom što ženski likovi nisu samo "zaludene" čitateljice, nego i protagonistice trivijalne književnosti. Čini se, stoga, da je jedna od središnjih motivskih okosnica hrvatske predadolescentske i adolescentske književnosti pripovijedanje o (trivijalnim) problemima pubertetom zaludenih adolescentica, pri čemu kao ključni spisateljski motiv prepoznamo težnju za stvaranjem i oblikovanjem kritične adolescentske čitateljske mase.

Ljiljana Varjačić

KRIVO JE MORE... I SANJA POLAK

Sanja Polak: *Morski dnevni Pauline P.*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2013.

Police hrvatske dječje književnosti obogaćene su još jednim naslovom iz nepresušnog niza najčitanije autorice suvremene dječje književnosti – Sanje Polak. Mnoge mlade čitatelje, ali i one starije, osvojila je likom deseto-

godišnje djevojčice Pauline čija je promišljanja i dogodovštine iz svakidašnjega života uobličila u dnevnik u kojem Paulina otvoreno i iskreno progovara o sebi, svojoj obitelji, učitelju, prijateljima i školi. Najnovija događanja i avan-

ture, svima drage i već dobro znane Pauline, autorica je smjestila u *Morski dnevnik Pauline P.* (2013), koje je njezino osmo djelo. Njemu su prethodili: *Dnevnik Pauline P.* (2000), *Drugi dnevnik Pauline P.* (2003), *Pobuna Pauline P.* (2009), *Petrica Pričalica* (2005), *Mali Jan ima plan* (2010), *Dnevnik dobrih anđela* (2010) te *Gorski dnevnik Pauline P.* (2012).

Izabranim motivima i stilom pisanja, autorica je doprla do mladih, suvremenih čitatelja i uspjela im pokazati kako je književnost prostor užitka, što joj je bio i jedan od glavnih poticaja u početnom pisanju. Naime, Sanja je Polak vedra i vesela učiteljica, rođena 1968. godine u Zagrebu gdje je završila Učiteljsku akademiju. Iz svakodnevnoga kontakta s djecom uočila je njihove potrebe i interese te ih željela privući na čitanje u vremenu kada je knjiga nerijetko zanemarena. Danas radi kao učiteljica u OŠ Davorina Trstenjaka u Zagrebu. Uz književni rad i učiteljske dužnosti uređuje dječji časopis *Prvi izbor*. Objavljuje i priče u dječjim časopisima *Smib* i *Radost* te piše scenarije za dječje radijske i televizijske emisije. Sudjelovala je u pisanju i nekoliko čitanka i udžbenika za djecu. Dobitnica je Nagrade „Mato Lovrak“ 2004. za knjigu *Drugi dnevnik Pauline P.* Za međunarodnu knji-

ževnu nagradu „Mali princ“ bila joj je 2006. nominirana knjiga *Petrica Pričalica*, a ove godine knjiga *Morski dnevnik Pauline P.* koja je ujedno dobila posebno priznanje Nagrade „Grigor Vitez“ za 2013.

Zanimljivu i uzbudljivu radnju *Morskog dnevnika Pauline P.* autorica je smjestila u peti mjesec, pred kraj školske godine u kojoj Paulina, Linči kako ju mama od milja zove, završava četvrti razred. Radnja započinje Paulininim nemirima i zabrinutošću jer je zamijetila da se oko nje događa nešto čudno – ipak nije uobičajeno da u deset dana budu baš četiri roditeljska sastanka! Još više od toga strašilo ju je to što joj roditelji nisu željeli reći što se događa. Znatizeljno i nestrpljivo raspitivala se Paulina i kod prijatelja iz razreda, no nitko ništa nije znao. Nakon mnogo moljakanja tata Zoran nije mogao prešutjeti tajnu – Paulinin razred ide na još jednu školu u prirodi, i to u Zadar. Veselju i uzbuđenju nije bilo kraja.

Pet dana posebne nastave, cjelodnevnog druženja s prijateljima bez nadzora roditelja, i to na moru, činilo se kao ostvarenje željenog sna. Paulina nikad nije bila u Zadru, stoga joj je to bilo još i uzbudljivije. No prije puta roditelji su stalno nešto zahtijevali od Pauline. Prvi put u životu sama je morala pripremiti doručak, ručak i

večeru, postaviti stol i čistiti. Iako joj je isprva izgledalo nemoguće, sve je uspješno svladala uz savjete roditelja i bake. Za neke poslove baka joj je čak i platila. Takvo ophođenje roditelja prema njoj i kućanskim poslovima postalo joj je razumljivo tek kad je saznala da škola u prirodi nije za sunčanje i kupanje, nego će učiti brinuti se za sebe, raditi, istraživati život uz more, promatrati kulturno bogatstvo, pomagati odraslima, upravljati novcem...

Čitajući dnevnik koji je Paulina neumorno pisala dok je bila na moru, može se pratiti njezino postupno sazrijevanje od razmažene, nesamostalne djevojčice u djevojku koja voli pomagati i može se brinuti sama za sebe. Nakon morskog iskustva počinje biti odgovorna i razumjeti roditelje, no unatoč tome u sebi još uvijek nosi dječju znatiželju, dobrotu i nestrpljivost. Mali, svakodnevni zadaci poput pravljenja sendviča, pečenja palačinka i guljenja krumpira svakom djetetu isprva djeluju teški. No uz malu maminu pomoć Paulina je shvatila da ih i sama može obavljati.

Zadajući joj određene obveze, roditelji su je željeli pripremiti na ono što je čeka kako bi se sami uvjerili da je njihova djevojčica sposobna brinuti se sama o sebi. Ovaj je trenutak zapravo simbolič-

no pitanje koje zaokuplja mnoge roditelje: Je li prerano da njihovo dijete obavlja određene obveze ili u tome već dobrano kasne?

Nevjerojatno je i za Paulinu i za njezine prijateljice kako su se nedavno igrale odraslih, a sad zaista imaju svoj apartman u kojem borave bez roditelja. Prvi se put u životu susreću s pravom odgovornošću. Koji put im to ne polazi za rukom, primjerice kad je Ana potrošila u trgovini sav novac za slatkiše pa više nisu imale ništa od skupnog džeparca, osim 30 kuna. Zbog toga su se čak i posvađale. No tu dolazi do izražaja Paulinina zrelost, jer je ona u odnosu na druge svjesna problema i znajući da se nema na koga osloniti, sama nalazi rješenje.

Peti dan odsutnosti od kuće, kao i svako dijete, Paulina je jedva čekala da se vrati roditeljima. Sljedeći je dan po povratku s učiteljima i studenticama dovršavala časopis *Jupi* za koji je neumorno pisala izvještaje na moru te ga je kasnije prodavala po susjedstvu. U izvještaju su za savršenu školu u prirodi nedostajale tri riječi: kupati, plivati i roniti. To je prvi put u Paulininu životu da je bila na moru, a nije se kupala. Unatoč kušnji kroz koju je prolazila zbog toga, Paulina se izgradila kao osoba i to joj je postalo iskustvo života. Na kraju je shvatila i vrijednost

pisanja dnevnika koji je ostao jedina sačuvana uspomena na dane škole u prirodi, uvijek pri ruci, pa ga može iznova čitati i prisjećati se dogodovština.

Lik djevojčice Pauline tako je svakidašnji, realan, stvaran. U problemima koji zaokupljaju Paulinu lako se prepoznaje svako suvremeno dijete. Motivi proizlaze iz svakidašnjeg života djeteta i odišu vedrinom djetinjstva. Svaka stranica dnevnika puna je uzbuđenja i omogućuje čitatelju da s Paulinom lako prolazi kroz pustolovine. Svojim zgodama i nezgodama, Paulina istovremeno može svakoga odraslog čitatelja vratiti u njegovu djetinjstvo, gdje će se kroz njezine doživljaje prisjetiti kako je biti dijete.

U cijelom dnevniku na indirektan se način ističe i promovira pravilna uporaba hrvatskoga jezika u Paulininu govoru i pisanju. Na mnogim mjestima na humorističan način mama prigovara Paulini zbog nepravilnoga izražavanja, pogotovo kada rabi (djeci omilje-

nu) riječ *super*. Također je navodi na pravopisno točno pisanje SMS poruka, želeći svima poručiti da pokazuju poštovanje prema svome jeziku. Na nekoliko mjesta spominje se i studentica Paulina, koja je uzor „maloj“ Paulini, kao i njezino izvrsno vladanje hrvatskim jezikom. Od svoje imenjakinje Paulina je naučila da je pisanje „kao slaganje dvorca od lego kockica, dvorci su sastavci, a kockice riječi.“ Dio ljubavi za pisanje i izražavanje koje posjeduje studentica, autorica želi prenijeti na Paulinu, a time i na svoje čitatelje.

Kratka, brzo i lako čitljiva poglavlja podijeljena po danima i satima u dnevničkom obliku, odabir riječi te zanimljiva priča koja se razvija iz kratkih Paulininih komentara i dijaloga likova, pridobiva pažnju čitatelja u vremenu u kojem je tako teško održati koncentraciju nad nečim što se zove knjiga. Zbog toga nas ni ne čudi da je Sanja Polak, uz Sanju Pilić, najčitanija suvremena autorica dječje knjige.

Nada Mihoković-Kumrić

TREĆA PRIČA O PRAZAJEDNICI U DVANAEST GODINA

Ljubica Balog: *Radoznala Šušu*, Alfa, Zagreb, 2013.

Zanimljivo da se u posljednjih dvanaest godina tema o životu u prazajednici, u hrvatskoj dječjoj književnosti pojavljuje čak tri puta. Svaka knjiga namijenjena je različitoj dobnoj skupini. Idemo redom.

Prva knjiga, *Radni dan krapinskog pračovjeka* Dubravke Bauernfreund (1937 – 2012), objavljena 2001. u izdanju Pučkoga otvorenog učilišta Velika Gorica i sunakladnika Pučkoga otvorenog učilišta Krapina, realistična je ilustrirana slikovnica posvećena jednom radnom danu krapinskog pračovjeka.

Godine 2012. u izdanju Mozaika knjiga izlazi roman Snježane Babić Višnjić (r. 1969.) *Mali krapinski pračovjek Babu* o elementarnim potrebama jedne praobitelji. Pristup temi je romantičan, gotovo lirski, a autoričina mašta više je u službi književne fikcije, nego opo-
našanja zbilje zasnovane na znanstvenim činjenicama.

Praobitelji Dubravke Bauernfreund i Snježane Babić Višnjić, smještene na točno određeno mjesto i u točno određeno vrijeme, na neki način *hommage* su hrvatskoj prapovijesti. Bauernfreund prikazuje, a Babić Višnjić zamišlja život pranašijenca, dedeka Kajbumščaka s brda Hušnjakovo pokraj Krapine, koji je od otkrića 1899. godine svjetski poznato i priznato kulturno-povijesno dobro Hrvatske, a otvaranjem Muzeja krapinskih neandertalaca 2010. godine i vrlo posjećeno turističko odredište.

Godine 2013. izlazi i treća knjiga o prazajednici, roman *Radoznala Šušu*, Ljubice Balog (r. 1938.). Praobitelj iz *Radoznale Šušu* Ljubice Balog nije definirana podnebljem i mogla bi biti bilo koja obiteljska prazajednica u povijesti našeg planeta.

Tri knjige s istom temom, o životu odnosno o odrastanju u pra-

zajednici, u razdoblju nešto dužem od desetljeća u hrvatskoj dječjoj književnosti, osim književne, zaslužuju i sociološku analizu.

Roman *Radoznala Šušu* Ljubice Balog namijenjen je nešto starijoj djeci od one koja će čitati slikovnicu *Radni dan krapinskog pračovjeka* Dubravke Bauernfreund, a nešto mlađoj od one kojima se obraća Snježana Babić Višnjić u *Malom krapinskom pračovjeku Babuu*.

Kao što i sam naslov knjige najavljuje, glavni lik romana *Radoznala Šušu* radoznala je pradjedovčica Šušu. U našoj kulturi otvorenog dijaloga i prava na drugačije (izdvojeno) mišljenje, mladež ovim romanom spoznaje da se u većini prazajednica mudrost i iskustvo pripisivalo najstarijem članu (i poštivalo ga se), makar on i ne donosio uvijek mudre i ispravne odluke.

Danas se psiholozi i pedagozi slažu da je za djetetov razvoj itekako škodljivo pretjerano i autoritarno usmjeravanje. Ali u spornim situacijama kada jedino zajedništvo rješava problem, nečija mora biti zadnja. Razvojem individualizma i društveni i obiteljski odnosi ušli su u novu fazu. Za smisleno i zdravo funkcioniranje svake zajednice, pa i obiteljske, bila ona tradicionalna ili disfunkcionalna, odnosno drugačija, pomaže jedino međusobno uvažavanje i razumijevanje. Koliko god za tradicionaliste neprihvat-

ljivo zvuči, ali u svakoj obiteljskoj zajednici potreban je mudar moderator koji će obitelj držati na okupu osluškivanjem, a ne klasični *pater familias* koji bi vladao batinom i naredbama.

U romanu *Radoznala Šušu* vodstvo se podrazumijeva samo po sebi, nije nametnuto, čak autoritarnost najstarijeg člana iznenađujuće olabavi upravo u prijelomnom trenutku odrastanja i sazrijevanja.

Radoznalost i znatiželja uvijek odlikuje male pustolove koji se ne boje istraživati nepoznato makar živjeli u vrijeme kad se odluka najstarijeg člana uzimala zdravo za gotovo i bespogovorno. Jednog se dana mala Šušu promatrajući rijeku zainteresira kamo odlazi voda koja teče i jednostavno, bez ikakve pripreme, sljedeće jutro počinje slijediti tok rijeke.

Ipak iznenađuje što autorica odlučuje da u jednoj patrijarhalno ustrojenoj sredini nitko (pa ni najstariji član koji drži sve na oku i okupu, u ovom slučaju Dida) ni jednom riječju, čak ni mudrošnom primjedbom, malu Šušu ne upozorava na moguće opasnosti i potreban oprez tijekom istraživanja novoga prostora, a kamoli da je zaustavi. Didin štap, čijim se podizanjem uvis u zajednici pozdravlja i zabranjuje, prije odlaska Šušu na putovanjene nađe se u zraku kao znak upozorenja. Majka, također

bez pokazivanja imalo zabrinutosti, djevojčici za put spremi zavežljaj hrane. Njezina reakcija osjeti se samo u razmišljanju iznesenom u trećem licu: *Kako će se dugo zadržati i kada će se vratiti nije mogla znati, a pitati je nije htjela*. Takvom stavu i ponašanju najbližih iz djevojčicina okruženja može se dati zeleno svjetlo i odlukom nesvjesnoga da napredak donosi samo znatiželjni i pustolovni crv pojedinaca, željnih istraživanja i izvan vlastitog horizonta. Šuščina znatiželja sama je po sebi opravdana jer se nove spoznaje stječu upravo zahvaljujući znatiželji, odvažnosti i viziji pojedinaca.

No radoznala Šušu, začudo s blagoslovom najbližih, odlazi na putovanje sa štapom u ruci. Na putu je ne prate velika iznenađenja niti prolazi kroz opasne situacije, krajobraz je idiličan. Tek povremeno osjeti umor, ali i osjeća da mora dalje pratiti tok vode. Sasvim slučajno, s jednog proplanka nedaleko vodopada nailazi na novu prazajednicu prijateljski raspoloženu. Upoznaje dječaka Vana, također radoznalog, ali sa spoznajom više. On zna da voda ide do mora (jer mu je to pričao tata). Usmenom predajom od oca na sina prenesena je informacija koja je zadovoljavala dječaka sve do susreta sa znatiželjnijom i istraživački raspoloženijom djevojčicom od njega. Na njezin

nagovor on bez oklijevanja odluči s njom otkriti gdje je to more.

Na kraju i stižu do ušća bez velikih peripetija i zapreka, a potraga za morem djeluje više kao suhoparno putovanje, a ne napeta pustolovina, iako se ovaj roman može svrstati i u pustolovni ili avanturistički.

No u punokrvnim pustolovnim romanima otkrića likove tjeraju u nove pustolovine i na nova putovanja. Šušu i Van nakon zadovoljenja osnovne znatiželje (stizanja do mora) nemaju potrebu ni znatiželju nastaviti istraživanje i zanima ih jedino povratak kući. Kao da su vođeni maksimumom, svuda je lijepo, kod kuće je najljepše.

Ali povratak kući nije jednostavan. Nije bilo lako slijediti vodu uzvodno, kao što ju je bilo lako slijediti nizvodno. Na kraju se dječak i djevojčica izgube i razdvoje. Šušu pronalazi njezin nedavno pripitomljeni pas, za kojeg bi mnogo mladih čitatelja željelo da ju je pratio na putovanju, a Vana ponovno do nje vodi, malo kroz san, malo kroz maštu, svezajući dobri duh, katkad nevidljiv, a katkad prisutan u liku sijedoga starca.

Radnja romana teče linearno, jezik je jednostavan i djeca će lako otkrivati svakodnevicu u vremenu toliko različitom od njihova. No pitanje je hoće li ustrajati u čitanju jer Šušino i Vanovo putovanje ne obiluje akcijom, napetostima i

obratima što mlade čitatelji inače drži prikovanima za knjigu avanturističkoga žanra. Tko ne posustane, otkrit će kroz idiličan i jednostavan život prazajednice kako su nastali prvi crteži u spiljama, kako su pripitomljeni konji i psi. Autorica je onomatopejom, odnosno oponašanjem zvukova iz prirode (huk sove, lajanje pasa, šum vode, vraćanje jeke...) izmaštala kako su stvari i pojave mogle dobiti imena.

Zalutale su u pripovijedanje i riječi kao *oćutjeti, spokoj, moriti, zapretavati, podjarivati, kolobari, trap, popudbina, naćve, drenine...* ne baš bliske suvremenim mladima i možda ih je trebalo objasniti u fusnoti.

Radoznala Šušu jednostavna je praskodnevna koja djeci ukazuje na važnost zajedništva prvenstveno u obitelji, a zatim i zajedništva uopće. No upravo bi ta presvakodnevna priča bez iskustva posrednika u čitanju ove knjige mogla odbiti mlade čitatelje.

Uspoređujemo li putovanje pradjvojčice Šušu autorice Ljubice Balog i pradjčaka Babua autorice Babić Višnjić, Babuovo istraživanje je zanimljivije i dramatičnije te mladima otkriva potrebu ulaganja truda i vremena za napredak zajednice.

Privlačniji dio priče u romanu *Radoznala Šušu* ostvarenje je nove sretne obitelji Šušu i Vana, za razliku od otvorenog kraja i tek

mogućnost veze između Žutokose i Babua u *Malom krapinskom praćovjeku Babuu*.

Nadajmo se da će na čitanje o odrastanju male Šušu u obitelji iz prazajednice djecu i mladež potaknuti znatiželja koliko su se naši preci iz dana u dan milijunima godina trudili oko preživljavanja i očuvanja vrste. Zapravo su naši strpljivi i radišni preci zaslužni za napredak i blagostanje u kojem danas živimo, a koje mi, uzoholjeni i umišljeni da svijet s nama počinje i završava, okrećemo protiv sebe.

Radoznala Šušu vraća mlade u vrijeme kad se živjelo *svi za jednog, jedan za sve*, kad je pojedincu bilo nemoguće opstati bez zajednice, kad je za život bilo dovoljno nekoliko zemljanih posuda, košara od pruća, životinjskih koža i ono što priroda daje. Ovaj roman podsjetit će ih da se na počinak može otići sa zalazom Sunca, a s izlaskom Sunca ustati, da se udobno može spavati na zemlji, ili na ležaju od suhog lišća i trave.

Zanimljiva će im biti informacija da su se djeca uspavljivala sisanjem gomolja umjesto dude varalice. Ali će ostati iznenađeni i teško će shvatiti širu obiteljsku zajednicu u kojoj gotovo idilično živi nekoliko generacija.

Pećinska obitelj okupljala se oko ognjišta i oko njega se odvijao život i prenosilo znanje. Prana-

stamba (pećina ili spilja) za stanovanje bila je nepodijeljen prostor i moglo se osamiti eventualno na trenutak u kakvom udaljenom kutu, a ne kao danas u zasebnoj prostoriji, odnosno sobi s tipkovnicom i ekranom pred sobom i mobitelom pokraj sebe.

Ovaj roman oživljava i vrijeme kad se međusobno pozdravljalo podizanjem ruke ili štapa prema suncu i nebu. Ali i vrijeme kad se podizanjem ili spuštanjem ruke ili štapa u ruci najstarijeg člana obitelji, ponašanje ili radnja ostalih članova zajednice dopuštala ili zabranjivala, vrijeme kad nije dopušteno neslaganje, ni upuštanje u raspravu sa starijima, a kamoli pobuna.

Mnogima neobično i neshvatljivo jer je danas značenje podignutog štapa, ruke ili batine u većini zajednica sasvim obrnuto. Nekad su podignuta ruka ili štap zapovi-

jedali, određivali i vodili, a danas to čini pritisak prsta na gumb ili tipkovnicu. Nije li u biti način isti, a sredstvo usavršeno napretkom našeg uma? Zapravo se povijest ponavlja ali na drugi način. Jer nas uvijek netko ili nešto potiče i vodi.

Ipak, stil i način života u prazajednici, ako ništa drugo, zaslužuje mrvu poštovanja i zahvalnosti nas suvremenih razmaženaca. U stavljanju naglaska na zajedništvo praobitelji, koje je izražajnije u *Radoznavoj Šušu*, nego u *Malom krapinskom pračovjeku Babuu*, može se iščitati i nostalgija za odnosima u obitelji kakvih više nema ili su u najmanju ruku rijetki.

Imaju li uopće današnja djeca i mladi želje čitajući otkrivati svijet toliko različit od njihova ako nije u sferi fantastike, magije i čarobnjaštva?

NAKON *TURBO LIMACH SHOWA*, TURBO LIMAČ PRIČA

Siniša Cmrk: *Nulti sat*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2013.

Rijetko koji tinejdžer, rođen tijekom osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća nije čuo za televizijskog voditelja Sinišu Cmrka i *Turbo Limach Show*. Maštovite,

humoristične, dinamične i razigrane emisije gledali su rado i djeca, i roditelji, i djedovi i bake. Kao majka dviju tinejdžerica i sama sam rijetko koju propustila. Projekt

je bio voditelj, a voditelj projekt. Brand u pravom smislu riječi!

No *Turbo Limach Show* se u jeku najveće popularnosti gasi. Voditelj se, navodno, tijekom snimanja 14. veljače 2003. pred sedamdesetak svjedoka, što odraslih što djece, neprimjereno (preagresivno) ponašao prema asistentici i slučaj je završio na sudu. Ako asistentici tijekom snimanja nekoliko puta zazvoni mobitel, onda je njezino ponašanje također neprimjereno (neprofesionalno).

Ako ste bili pasionirani gledatelj *Turbo Limach Showa*, ako ste bili turbo iznenađeni i šokirani događanjima oko voditelja te emisije nakon 2003., onda ćete i desetak godina poslije biti turbo iznenađeni pročitavši knjigu.

Mene je nekoliko razloga potaknulo na čitanje. Jedan je činjenica što je autor odrastao u Podravini (regiji koja je i moj zavičaj) pa sam od kasnih osamdesetih pratila njegovo probijanje na javnu scenu. Zatim, živimo u vremenu u kojem čitatelj ne komunicira samo s tekstom, već ga često na čitanje knjige potakne osoba koja je knjigu napisala, naročito ako je prpošnog i ekscentričnog osobnoga garda i ako je otprije bije glas da je kreativna, maštovita, ali istovremeno luckasta i histerična.

Njegov roman *Nulti sat* može se shvatiti i kao nastavak *Turbo*

Limach showa u pisanom mediju. Svako poglavlje romana dinamičkom, jezikom i stilom pripovijedanja nalikuje jednoj televizijskoj emisiji *Turbo Limach Showa*. Doduše manje se prati okom, a više mozgom. U tome je i draž ove knjige, jer je autor usprkos Scilama i Haribdama kroz koje se provlačio posljednjih deset godina ostao jednako svoj i prvenstveno originalan.

Dakle, *Nulti sat* roman je o nasilju autoritarnog, sitno korumpiranog ravnatelja nad učenicima i nastavničkim kadrom u jednoj osnovnoj školi na zagrebačkoj periferiji, a taj isti ravnatelj smatra se vrlo uspješnim u provođenju nulte tolerancije na nasilje. Njegova uspješna formula glasi: r^2d/m i $r = \text{nenasilje}$ (Red, rad, disciplina/mir, red). str. 68. Ali... Ako se formulom prikazuje jezični izričaj, moraju se poštivati zakoni matematike. Sve navedene varijable upravno su proporcionalne nenasilju pa bi po logici matematičke jednadžbe izraz trebao glasiti: $r + r + m + d = \text{nenasilje}$ ili $r^2md = \text{nenasilje}$.

Na školi su prisutna razna podmetanja i ogovaranja, ali i podilaženja instituciji ravnatelja. Profesorica matematike misli da škola na kojoj predaje *sliča na ofucani pajzl*, a kaže da kod profesora tjelesnog odgoja postoji *obrnuto proporcionalan odnos između bujanja njegovih bicepsa i intelektualnog*

kapaciteta. Iza ovih i sličnih izraza skriva se nesnošljivost kolega koji dijele istu zbornicu.

Tri sedmoškolca: Dario Buntić – Bunt, Blaženko Bunta – Bunta, Branko Jurjević – Baunti, spontano se na nultom satu reperskom pjesmom *Maturalac* pobune protiv odlaska na maturalno putovanje u Medulin, kamo je odabrao ravnatelj, a učenici bi radije na Šoltu. Bend prozovu *Reperski Bend Bunt* (RBB bend), snime spot i stave ga na *You Tube*. Gospodin ravnatelj Božidar Leko, potpisuje se s B. Leko, što učenici pretvaraju u nadimak Bleko. Istina je da na toj školi jedno o sebi misli ravnatelj, drugo o njemu misle nastavnici, a treće učenici.

Iako je reperski trio za istup na nultom satu kažnjen opomenom, i dalje se bore za odlazak na maturalac po vlastitoj želji. Da bi bilo više akcije i natjecanja, pobunjeničkoj se družini suprotstavlja družina koja im iz zlobe i zavisti priprema psinu zbog koje mogu nastradati.

Razrednica pobunjenoga trija staje na stranu svojih učenika i ima petlje suprotstaviti se ravnatelju dajući mu do znanja da se ponaša *nepedagoški, neravnateljski i nepošteno*. Pomaže joj i školski psiholog, a onda im se malo pomalo pridružuju i ostali razrednici, a i roditelji. Po uzoru na učenički Rep Bunt Bend (RBB) stvara se Roditeljska špijunska služba (RŠS).

Agencija je pristala prearanžirati maturalac, ali ravnatelj ustraje da pobunjene učenike kazni neodlaskom na maturalno putovanje. Stvar izglađuje dolazak novinarkе s televizije koja u pobuni reperskom pjesmom prepozna *svijetli pozitivni primjer kako škola može poticati kreativnost i nezadovoljstvo kanalizirati u pozitivno* i domar Šimun koji ravnatelja podsjeća *da nekad zaboravi da je i sam bio učenik*. Sve u svemu pojava svemoćne televizijske kamere u školi smekšava ravnatelja i preobražava ga u ljudsko biće.

Iako se na trenutke čini da Šimuniša Cmrk obraćanjem mladim čitateljima uporabom metalepse neprestano nešto pametuje, ipak je to u granicama podnošljivih primjedaba i promicanja tradicije.

Tako će, recimo, mladež iz *Nultog sata* saznati za malo podravsko mjesto Hlebine, zavičaj naivnog slikarstva. Nažalost velik dio mladeži misli da su slikari naivci doista bili naivci – lakovjerni i priglupi, a rijetko koji limač je informiran o naivi kao slikarskom izrazu slikara bez formalnog školovanja. Ali danas sedamdesetak godina poslije pojave naivnih slikara u prostodušnom, bezazlenom i nenamještenom pristupu problemu, uvriježio se naziv hlebinski pristup, a za naivnu osobu hlebinac.

Osim slikara naivaca Cmrk promovira i čuvenu televizijsku

seriju *Gruntočani* Mladena Kerstnera i Kreše Golika. Čitajući roman, mladež će saznati i što znači kad su dečki Dudeki (prema glavnom liku iz *Gruntočana*) i osjetiti da je Cmrk dušom i srcem (kajkavac) Podravec rođen u Zagrebu. Zatim daje do znanja da voli Dalmatince jer su jezikom ostali svoji, a zamjera stanovnicima sjevernih hrvatskih regija da se lako odriču svojega jezičnog izraza. Diskretno navodi djecu da razmišljaju o svojim korijenima.

Autor u knjizi skreće pozornost i na pjevača Ivu Robića (1923. – 1999.) i Opatijski festival, podsjeća djecu tko su šerpe, što je drakonska kazna, bacit će im u uho o Murphyjevom zakonu, podsjetiti na pjesmu *Lepe ti je, lepe ti je Zagorje zelene*, kao i na film *Pobuna na brodu Bounty*. Zanimljivo je i stavljanje jedne situacije u hamletovski kontekst: *Ako ispadne dobro – Hamlet je amater, a ako ispadne katastrofa – Hamlet postaje Omlet i to s mućcima*. U romanu ima i narodnih mudrosti *Nije sve crno kako izgleda*, ali i parafraziranih poslovice *Kako bude, bit će, kažu da se „na mucu poznaju jun(a)ci“*.

Iako se čini da je u današnjem svijetu nestalo romantike u ljubavi, u zaljubljivanju Cmrkovih likova itekako ima suptilne i prikrivene romantike između dječaka i djevojčica, što muško-ženskim odno-

sima u romanu daje posebnu draž.

Zanimljivo je da su u romanu glavni likovi muški, a žene (učenice i majke) „kolo“ vode te diplomatski i bezbolno rješavaju problematičnu situaciju.

Majka glavnog pokretača pobune Darija Buntića Bunte samohrana je majka, vrlo je otvorena i razumije svojega sina. Nisu joj u rječniku strani *sranje* i *pičiti*, no vrlo je zahtjevna prema sinovim školskim i životnim obvezama. Zna s njim plakati, zna se s njim i smijati, ali joj je normalno da postavlja i granice. Autor često rabi vulgarizme, najčešće s mjerom i u funkciji situacije, čime može itekako privući mladog čitatelja. No slični izrazi i kovanice manje mi se čine primjereni u izrazima pripovjedača, naročito kad su upotrijebljeni u pripovijedanju, a ne u dijalogu. Autor odaje da je pripovjedač prisutan na roditeljskom sastanku na kojem se odlučuje imaju li djeca pravo promijeniti odluku odraslih o već dogovorenom maturalskom putovanju, ali ne otkriva je li pripovjedač učenik, nastavnik ili roditelj koji je događanjima nedavno prisustvovao, ili je pripovjedač odrasla osoba koja se sjeća svojega učeničkoga, nastavničkog ili roditeljskog prisustvovanja toj pobuni.

Jezik pripovijedanja je mješavina standardnoga jezika, mladenačkog žargona, regionalizama

(*našpanani, okuražiti, friško, sprejček, prišmajhlati, šljuk cuge, šlus, gulanfer*) i fonetskih angлизama (*plizakati, jes, stejžž*).

Ima zanimljivih složenica: *zateleban hormonalac, gelolakirane kreacije, rabatinke na knap, blento bez pokrića, hrvačka picek kategorija, žaripaliteljica (...)* uredno skužirana po posljednjoj teen modi, očalinkonačitanko (štreber), *cviksi* (naočale), *odmutirana pjevalica* (grlo), *elektronični metalni komunikatori* (mobiteli)...; zatim novokomponiranih izvedenica za imenice: *hrčakaona, gegografija, pljeskačina, nabrajačina, prepisivačina, jediničtina, čveger, čuka* (vremena), *njonja*(glava); za glagole: *raspištoljiti se, nagrabusiti, upitomiti, šorati, natamburati, nakantati-istučiti, pretabanjati* (pola puta), *tdkati, tftfati, bit-biksati* (može se, repajući), *poselotejpirati* (plakate) *klepuckati* (dlanovima); za priloge: *gubastično, superiška, blesuckasto simpatično, fujkasto, zgražavajuće*.

Tekst vrvi i slikovitim usporedbama: *čili ko punjena paprika u loncu, zijevati kao som na svjetlu, čuditi se kao picek glisti, biti lud ko zelje*.

Da bi objasnio kako je profesorica engleskoga Mlačić dobila nadimak Miss Mlejsis, Cmrk se raspisao čak na više od jedne stranice! *Malo je zaslužna i njezina bujna poprsna figura, ali ne presudno. Upravo to ne presudno drži*

čitatelja u neizvjesnosti cijelu stranicu uz upozorenje svim muškima – *sram vas bilo zbog takve mašte koja priziva prsatost profesorice!*

No pripovjedaču su pobjegli i neki izrazi starije generacije koji nisu bliski današnjim klincima (*okoš-bokoš, povinovati, kuraža, obličje, baktati, kulja, čemeran, čagati*).

Cmrkov *Nulti sat* može se iščitati i kao otvorena i iskrena isprika, nebitno da li svjesno ili nesvjesno, za događanja oko njega od prije deset godina. Dvije rečenice iz romana (bez obzira što su izvučene iz konteksta) kojima se autor obraća čitatelju opet pomoću retoričke figure metalepse, to potkrjepljuju.

1. *Tek kasnije vidimo, a ne odmah kada nam se događa, što je bilo najbolje u toj situaciji.* (str 194)

2. *Je li vama došlo isto tako nešto bez razmišljanja? 100% ste za srce, ali ste možda čuli „glavu koja ti šapće“ kako to nije pametno.* (str.47)

U *show bussinesu* nije malo primjera da se upravo na vlastitim pogreškama i posrnućima nakon gorkog suočavanja sa samim sobom krene od nule i gradi nova karijera. U slučaju bivše voditeljske dječje zvijezde – spisateljska. Vrlo je bitno da se u svojem romanu prvijencu Cmrk riječima bori, koje li ironije, protiv (verbalnog) nasilja autoritarnog ravnatelja škole i netolerancije istog ravnatelja (prema stavu učenika). Učenici su se po-

bunili jer su imali osjećaj da ih se tretira k'o balavce koji pojma nemaju ni o čemu.

Da ne iznevjeri ni sam sebe ni očekivanja onih koji su mu šansu pružili, Siniši Cmrku jedino preostaje čvrsto ostati u novom zao-

kretu u životu i raspisati se za dva nastavka *Nultog sata* koja smionu najavljuje.

Vrijeme će, uostalom, pokazati je li voditeljevom transformacijom u pisce dobila književnost ili izgubila televizija.

Dubravka Težak

SVEVREMENOST PRIČE I PRIČANJA

Vladimira Velički: *Pričanje priča – stvaranje priča*, Povratak izgubljenom govoru, Alfa, Zagreb, 2013.

U vremenu nesklonu čitanju, u vremenu atraktivnih vizualnih medija kada se čini da je pričanje priča postalo suvišnim, osobito su dragocjeni svi pokušaji da se objasni potreba i važnost pričanja i slušanja priča. Upravo taj zadatak sebi je postavila dr. sc. Vladimira Velički, profesorica na Učiteljskom fakultetu, gdje godinama radi sa studentima predškolskoga odgoja i učiteljskoga studija Kao rezultat njezinih istraživanja s djecom predškolske dobi proizišla je ova knjiga.

Predmet kojim se bavi od osobite je važnosti za našu školu i

naše društvo. Govori o značenju pričanja i slušanja te stvaranja priča, vještini od velike važnosti za današnje dijete jer je osim osnovne komunikacije i pragmatičnog vokabulara djetetu za zdrav razvoj potreban slikovni govor koji dobiva slušanjem kvalitetnih priča. Autorica nudi učinkovite metode poučavanja pričanja priča zasnovane na znanstvenim istraživanjima. U djelu sustavno iznosi spoznaje i činjenice o pričanju i slušanju priča te iz njih izvodi zaključke kako se može poboljšati pričanje ili prepričavanje.

Riječ je o potpuno izvornom djelu jer u Hrvatskoj do sada nije objavljena niti jedna knjiga na tu temu s tako sustavnim pregledom svega što nam nudi znanost o pričanju i slušanju priča uz kvalitetne metodičke ideje i prijedloge za afirmiranje prakse pričanja i slušanja priča.

Autoričin pristup je vrlo dobro promišljen i izgrađen na dugogodišnjem visokoškolskom nastavnom iskustvu. Knjigu je podijelila na trinaest poglavlja i brojna potpoglavlja. U poglavlju *Bajka ili put do djeteta* autorica rezimira teorijska istraživanja o bajkama, njihovu značenju, podrijetlu, razumijevanju, simbolici i ulozi u životu djeteta. U poglavlju *O pričanju, pripovijedanju, prepričavanju* determinira terminološku diferencijaciju među pojmovima koji se katkada neopravdano upotrebljavaju kao sinonimi. U poglavlju *Kompetencije pripovjedača* analizira važnost uloge pripovjedača i definira koje sposobnosti i vještine treba imati dobar pripovjedač. U poglavlju *Pričanje priča i bajki – metodički aspekti* detaljno razlaže metodičke postupke koji omogućuju da pričanje u djetetu pobudi ispravne predodžbe, potakne maštu i željene aktivnosti. U poglavljima *Stvaranje priča s djecom* i *Stvaranje priča za djecu* autorica usustavljuje teorijske spoznaje

o kreativnosti prateći ih mogućim metodičkim primjerima. Učiteljima i odgojiteljima bit će osobito koristan dodatak *Primjeri priča i bajki za pričanje* jer je riječ o izboru literarno vrijednih tekstova koji se mogu odlično primijeniti u radu s djecom na temelju prethodno navedenih i elaboriranih teorijskih postavki.

Djelo je ponajprije namijenjeno studentima učiteljskih i odgojiteljskih studija, studentima pedagogije, psihologije i edukacijsko rehabilitacijskih fakulteta, zatim učiteljima, odgojiteljima i svima drugima koji se bilo profesionalno, bilo neprofesionalno, bave odgojem djece.

U praksi postoji mnogo odgojnih problema koji se mogu uspješno rješavati pomoću pričanja priča kako je autorica argumentirala u knjizi. Otkriva nam i koje su učinkovite metode pričanja priča što će sigurno pridonijeti osuvremenjivanju metoda rada u dječjim vrtićima i školama. Sve to ukazuje na društvenu potrebu za ovakvim djelom.

Pretpostavke, zaključci i spoznaje u ovoj knjizi temeljene su na autoričinu poznavanju bogate svjetske i skromne domaće literature o pričanju i slušanju priča, na njezinu dugogodišnjem istraživačkom iskustvu u izradi stručnih i znanstvenih radova s područja

proučavanja pričanja i stvaranja priča u ranome razvojnome razdoblju, kao i na dugogodišnjem iskustvu u edukaciji studenata. Znanstvene rezultate do kojih je došla, autorica na razumljiv i pregledan način približava praktičarima (učiteljima, odgojiteljima, roditeljima) poticajno i djelotvorno unaprjeđujući znanstvene spoznaje s ovoga područja. U djelu se, dakle, iznose teorijske podloge i praktični primjeri koji vode sustavnome, svr-

hovitome i uspješnome procesu učenja i doživljavanja svijeta.

Budući da su veze između istraživanja određenih pojava i primjene spoznaja do kojih su ta istraživanja dovela, u praksi obično vrlo slabe, vjerujem da će ova knjiga biti medij koji će pomoći učiteljima, odgojiteljima, roditeljima i svima drugima koji se bave djecom da u svoj rad ugrade sve korisne spoznaje do kojih je autorica ove knjige došla.

ŠTO SE SVE KRIJE POD PLAŠTEM *DIVLJEGA KONJA?*

Božidar Prosenjak: *Izabrana djela*, Nova stvarnost, Zagreb, 2014.

Božidar Prosenjak bio je slabo poznat pisac koji je objavljivao svoje tekstove u književnim časopisima, a onda je 1989. knjigom

Divlji konj meteorski izbačen u orbitu dječje književnosti gdje je snažno zabljesnuo, a svijetli još i danas uvodeći mlade u svijet literature u kojoj se na posredan način progovara o smislu života i bitnim životnim pitanjima i dvoj-bama. Iako je danas opus Božidara Prosenjaka prilično opsežan, gotovo sva djela ostaju mu u sjeni *Divljega konja*. Nakladnička kuća Nova stvarnost iz Zagreba u su-izdavaštvu s nakladničkom kućom Tonimir iz Varaždinskih Toplica objavila je *Izabrana djela* Božida-

ra Prosenjaka u osam knjiga, što će svakako pridonijeti promjeni slike o Božidaru Prosenjaku kao autoru jednoga djela i upoznavanju čitatelja s raznolikošću njegova opusa koji je sazdan ne samo od djela dječje književnosti, nego i djela namijenjenih odraslim čitateljima. No u ovom osvrtu zadržat ću se na djelima namijenjenima djeci i mladima.

Prva knjiga *Krilato dijete* donosi pjesme za djecu i mlade. Iako je danas najpoznatiji kao prozaist, Božidar je Prosenjak svoju literarnu karijeru započeo upravo pjesmama. Kao zanimljiva pjesnika Prosenjaka je prvi zapazio Tomislav Ladan sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća. U dječju poeziju, koju tada objavljuje po časopisima, Prosenjak vraća u prvi plan riječ i smisao, odbacivši apstrakciju i hermetičnost koji su pod utjecajem poezije za odrasle u drugoj polovici dvadesetoga stoljeća počeli prodirati i u dječju poeziju. Od 1973. godine Prosenjak objavljuje dječje pjesme na radiju, televiziji, zbornicima, antologijama i časopisima (*Modra lasta, Smib, Radost, Galeb, Maslačak, Vesela sveska, Cvitak, Ciciban, Koutek, Zvrk, Prvi Izbor*). Prvu zbirku dječje poezije objavio je 1980. sabravši pjesme koje su do tada bile rasute po spomenutim publikacijama. Nakon toga objavljuje nova izdanja zbirke dječjih pjesama varirajući stare i

nove pjesme (*A, Zrno soli, Krilato dijete*). Knjiga *Krilato dijete* unutar *Izabranih djela* zapravo je peto dopunjeno izdanje koje donosi najcjelovitiji prikaz Prosenjakove dječje poezije do sada. Slijedi pogovor urednice Lidije Barišić-Bogišić u kojemu određuje mjesto Prosenjakovoj poeziji u korpusu hrvatske dječje i nedječje poezije uz brojne citate iz dnevnoga tiska te stručnih časopisa i knjiga.

Druga knjiga *Miš, Kućni ljubimci, Vrijedne ruke...* donosi priče koje je Prosenjak pisao za slikovnice. Slikovnice su tematski podijeljene u šest skupina. *Slikovnice o životinjama* otvara antologijska priča *Miš*, topla i duhovita humoreska o dječjem pokušaju udomljivanja ulovljenog miša. *Autići* je serija slikovnica o personificiranim dječjim igračkama. Priča zgrade i nezgode personificirane obitelji automobila iz kojih će djeca već u najranijoj dobi izvući i etičke i prometne pouke. *Edukativne slikovnice* već samim naslovom odaju svoju namjenu. Dvije su priče (*Medin keks, Eko baka*) ispričane ritmičnim, veselim stihovima, a ostale su prozne priče s jačim ili slabijim didaktičnim nabojem. *Vrijedne ruke* serija je slikovnica o zanimanjima. Sve priče povezuju isti likovi, dječak Tin i njegova obitelj. Zajedno s Tinom mali čitatelji upoznaju različita zanimanja, ali i vrijedno-

sti poput strpljenja, požrtvornosti i prije svega poštena rada. U *Domoljubnim ili zavičajnim slikovnicama* nalazimo maštovitu *Priču o kravati* u kojoj se objašnjava hrvatsko autorstvo kravate kao univerzalnoga modnog predmeta, kao i zanimljivu priču *Velika Gorica* koju možemo shvatiti kao beletrizirani turistički vodič po Velikoj Gorici i Turopolju. Serija slikovnica *Biblijski motivi* samim naslovom objašnjava da je riječ o biblijskim pričama ispričanim na, današnjoj djeci, pristupačan i zanimljiv način.

Treća knjiga *Sijač sreće* prozni je ekvivalent pjesničkoj knjizi *Kri-lato dijete*. Naime ovdje su objavljene kraće proze koje je Prosenjak, kao i svoje pjesme, godinama objavljivao u dječjim časopisima, na radiju i televiziji. Sve te kratke proze imaju naglašene etičke komponente, a neke imaju i zanimljive transcendentne potke te su odgojne u najplemenitijem smislu. Zbirka je nastajala više od dvadeset godina jer ju je autor u svakom novom izdanju (do sada je bilo deset izdanja) dopunjavao novim tekstovima pa je i ovaj treći svezak *Izabranih djela Božidara Prosenjaka* dopunjen velikim brojem objavljenih, ali i još neobjavljenih tekstova što ga čini najopsežnijim izborom Prosenjakovih kratkih proza.

Četvrta knjiga *Plavičaste kriješnice* u pogovoru je određena kao SF

štivo iako zapravo ne odgovara poetici toga žanra, a budući da ne ulazi u okvire dječje književnosti, ovdje se ne bih zadržavala na tom romanu.

Peta knjiga donosi krunsko Prosenjakovo djelo, roman *Div-lji konj*. Roman je čim se pojavio obdaren visokim priznanjima (nagrade »Ivana Brlić-Mauranić« i »Grigor Vitez«), ocijenjen je kao jedno od najboljih djela dječje animalistike, ne samo hrvatske, i uvršten je u obveznu školsku lektiru i mnoge čitanke. Doživio je brojna izdanja, prijevode na slovenski, mađarski, albanski i engleski jezik te je prenesen u druge medije (strip, mjuzikl, monodrama). Tim romanom Prosenjak se afirmirao kao pripovjedač sklon metaforičnom i simboličnom iskazu, jer oblikom animalističke proze iskazuje određeni svjetonazor i životnu filozofiju. Višeslojnost romana očitavamo na prvoj razini kao životopis konja, a na višim razinama otkrivamo alegoriju bre-menitu pitanjima koja upućuju na čovjeka i egzistencijalne probleme ljudskoga roda kao i na ono što je nedohvatno osjetilnom iskustvu. Aforističkim rečenicama iznosi razmišljanja o nužnosti i slobodi, o slijepoj poslušnosti i herezi, o odnosima pojedinca i kolektiva, o prijateljstvu, vjernosti i izdaji, vjeri i humanosti, o bolima i radostima, o sukobu velikih ideala i svijesti o

čovjekovoj nemoći, o tajni, tragi-
ci i veličini života. Ide u red onih
djela koja mogu zadovoljiti i dječju
žed za uzbudljivom fabulom kao i
potrebe zahtjevnijih čitatelja za
tekstom koji u svojoj slojevitosti
otkriva životne zanimljivosti i mu-
drosti. U pogovoru ovome izdanju
urednica donosi opširnu genezu
romana kao i njegovu recepciju
kroz ulomke dnevne, žurnalističke
kritike, zatim stručne i znanstvene
kritike te učeničkih zapažanja u
dvadesetogodišnjem vremenskom
rasponu od 1989. do 2009. godine.

Šesta knjiga *Čežnja za hrvat-
skim nebom* roman je za odrasle s
temom hrvatske iseljeničke sudbi-
ne, o vezanosti čovjeka za svoj rod-
ni kraj, za svoj zavičaj što se očituje
velikom nostalgijom u tuđem „bo-
ljetu“ svijetu.

Sedma knjiga *Prva kravata*
roman je kojemu je kao polazište
poslužio tekst iz slikovnice *Priča
o kravati*. Autor je kratku dječju
priču o nastanku danas nezaobi-
laznoga detalja muške europske
mode – kravati – dobrano proširio
i nadogradio stvorivši povijesno-
pustolovni roman s ljubavnom
pričom, koji odgovara poetici po-
vijesnih romana iz doba roman-
tizma: isprepletanje realističnih
povijesnih događaja (borbe u Tri-
desetogodišnjem ratu u Europi
1618. – 1648.) s ljubavnom pri-
čom mladoga vojnika i lijepe se-

ljanke u kojoj kulminira snaga lju-
bavi usprkos brojnim zaprekama.
Iako današnja mladež ne pokazuje
previše zanimanja za povijesne ro-
mane, ovaj je roman zanimljiv i u
okviru književnosti za djecu i mla-
de s obzirom da su povijesni ro-
mani bili omiljeno štivo tinejdžera
(Scott, Sienkiewicz) dok pisci još
nisu počeli pisati romane ciljane za
tinejdžersku publiku s aktualnim
temama iz njihova života.

Osmi svezak donosi novu knji-
gu, *Djetinjstvo bez mraka* koja je
zapravo zbir autobiografskih zapi-
sa podijeljen u tri djela. U prvom
Djetinjstvo i školovanje autor donosi
reminiscencije na djetinjstvo u rod-
noj mu Podravini, gdje je odrastanje
bilo ispunjeno igrom, vedrinom i
ljubavlju iako u skromnim materi-
jalnim uvjetima. Drugi dio *Mladost
i književni počeci* evocira autorove
prve književne ambicije i zasnivanje
vlastite obitelji. Treći dio *Putovanja
i radosti susreta* prikazuje svojevrzne
rezultate književnog stvaralaštva
kroz vizuru piščevih susreta s uče-
nicima. Budući da je zadnji, ovaj
svezak donosi opću ocjenu Hrvojke
Mihanović-Salopek o *Izabranim
djelima*. Zatim slijedi životopis Bo-
židara Prosenjaka s detaljnim popi-
som objavljenih i uglazbljenih djela
te nagrade i priznanja koje je autor
dobio, da bi svezak završio iscrpnim
popisom literature o djelu Božidara
Prosenjaka.

Ovakva izdanja izabranih djela vrlo su korisna jer nam se uz najpoznatija djela jednoga autora na jednom mjestu nudi mnogo korisnih informacija. Pogovori svakom svesku daju kratkopoteznu analizu djela uz informacije o kritičkom viđenju tog djela, a o Prosenjakovim djelima pisalo je mnogo književnika (Božidar Petrač, Ljerka Car-Matutinović, Sunčana Škrinjarić,

Silvija Šesto-Stipaničić) novinara (Zdravko Zima, Miljenko Muršić), književnih teoretičara i povjesničara (Stjepan Hranjec, Diana Zalar, Dubravka Zima, Ivo Zalar), književnih metodičara (Karol Visinko, Dejan Slavić) prosvjetnih djelatnika (Branko Pilaš, Sanja Polak), pedagoga (Dubravka Milojković) te studenata (Štefaniya Šarec).

IZVJEŠĆE O DODJELI KNJIŽEVNE NAGRADE „MATO LOVRAK“ U 2014. GODINI

Za književnu nagradu „Mato Lovrak“ u 2014. godini, koja se dodjeljuje za najbolji dječji roman objavljen u 2013. godini, pristigla su čak 23 naslova, najviše otkako je ustanovljena spomenuta nagrada! Abecednim redom to su ovi autori i njihova djela:

1. Adamović, Julijana: *Da ti pamet stane*, Biblioteka velika, Zagreb, 2013.
2. Bakarić, Vladimir: *Želiš biti ja?*, Ogranak Matice hrvatske u Vinkovcima, 2013.
3. Balog, Ljubica: *Radoznala Šušu*, Alfa, Zagreb, 2013.
4. Balog, Zvonimir: *Bonton* (knjiga treća), *kako da ne postanem klip*

ica u sto lekcija, Mozaik knjiga, Zagreb, 2013.

5. Balog, Zvonimir: *Prasica je opet lagala*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2013.
6. Benačić, Ana: *Negdje između*, Ogranak Matice hrvatske u Vinkovcima, 2013.
7. Bjelčić, Ratko – Šesto, Silvija: *Služba reklamacija*, Biblioteka velika, Zagreb, 2013.
8. Bjelčić, Ratko: *Zagonetni smotuljak*, Ogranak Matice hrvatske u Vinkovcima, 2013.
9. Cmrk, Siniša: *Nulti sat*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2013.
10. Gavran, Miro: *Igrokazi za djecu*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2013.
11. Guljašević, Ivana: *Moja slavna*

prijateljica, Igubuka, Zagreb, 2013.

12. Huljić, Vjekoslava: *Moja baka ima dečka*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2013.

13. Kovačević, Hrvoje: *Tajna Zantara Vidovnjaka*, Školska knjiga, 2013.

14. Lulić, Borna: *Povratak vitezova*, Planetopija, Zagreb, 2103.

15. Mađarić, Damir: *Nespretni Dado*, Naklada Mlinarec&Plavić, Zagreb, 2013.

16. Marušcec-Roko, Josip: *Odvajanje*, vl. Naklada / Udruga umjetnika August Šenoa, Zagreb, 2013.

17. Mihaljević, Nada: *Anđeo plišanih igračaka*, Biblioteka mala, Zagreb, 2013.

18. Pilić, Sanja: *Baš sam hepi!*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2013.

19. Polak, Sanja: *Morski dnevnik Pauline P.*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2013.

20. Prosenjak, Božidar: *Prva kravatata*, Academica Cravatica, Zagreb, 2013.

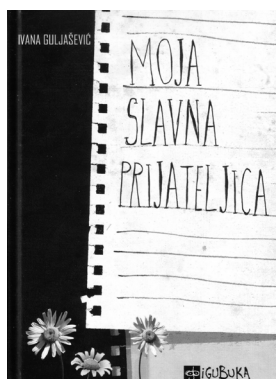
21. Rajić, Vlado: *Ljetovanje s čovjekom koji nije moj tata*, Alfa, Zagreb, 2013.

22. Šajatović, Ivona: *Jackpot*, Biblioteka velika, Zagreb, 2013.

23. Tihi-Stepanić, Jasminka: *Bacit ću ti kompjutor kroz prozor*, Alfa, Zagreb, 2013.

Stručno povjerenstvo u sastavu: učiteljica Lovorka Pralac, prof. dr. sc. Dubravka Težak i prof. dr. sc. Stjepan Hranjec (predsjednik) nakon uvida u tekstove odlučilo je da u uži izbor uvrsti ove romane: *Nulti sat* Siniše Cmrka, *Moja slavna prijateljica* Ivane Guljašević, *Anđeo plišanih igračaka* Nade Mihaljević, *Ljetovanje s čovjekom koji nije moj tata* Vlade Rajića, *Jackpot* Ivone Šajatović i *Bacit ću ti kompjutor kroz prozor* Jasminke Tihi-Stepanić. Nakon rasprave donijelo je odluku da se nagrada „Mato Lovrak“ u 2014. godini za najbolji roman u 2013. godini dodijeli romanu

***Moja slavna prijateljica* Ivane Guljašević.**

OBRAZLOŽENJE

U suvremenoj produkciji hrvatskoga dječjeg romana svjedočimo stanovitom tematskom i prostornom stereotipu – najčešće je riječ o obitelji, posebice o odnosu i problemima s kojima se mlada osoba suočava u toj obitelji, to jest o antagonizmu kao posljedici težnje da mladi čovjek ostvari vlastitu osobnost. U ovom romanu autorica se odlučila za posve drugi odnos: umjesto obiteljskih nesuglasica i lomova ona tematizira odnos među prijateljicama, učenicama osmoga razreda. Pri tom je odnos kontekstualizirala te roman nije samo knjiga o prijateljstvu i povjerenju, nego i o nekim suvremenim, najčešće nezdravim pojavama.

Pripovjedačica je Mia, osmašica. Pripovijedanje teče u 1. licu što je, zapravo, najčešća poetička gesta dječjeg romana jer implicira intimizam i ispovjednu razinu. Najbolja joj je prijateljica Lorena, a roman započinje popularnom medijskom igrom – ispunjavanje „deset naj“, dakle deset najdražih pojava iz svijeta glazbe, književnosti, mode i slično.

Mia upisuje one koji bi čitateljima mogli biti „in“, koji su popularni, a ne koji su njoj stvarno najbolji. Zaplet se u romanu javlja kad je otac njezine najbolje prija-

teljice postao direktor diskografske kuće te odlučio promovirati svoju kćer kao medijsku pjevačku zvijezdu. Lorena postaje poznata, daje intervju po revijama, a kulminacijsko mjesto u romanu pojavljuje se kad mlada zvijezda, opijena slavom, naprosto krade prijateljičinih „deset naj“ plasirajući ih u reviji kao svoje. Mia je vrlo povrijeđena i reagira prilično burno, braneći svoje, no nitko joj niti vjeruje niti je razumije, čak ni roditelji. Sa svih strana doživljava prijezir jer su svi uvjereni da je posrijedi zavist, razumijevanje nalazi tek u dobroj i mudroj baki, a svoju bol i povrijeđenost poradi izgubljenoga prijateljstva poslije svega nalazi u simpatiji prema dječaku Marku, koji je nedavno pristigao u njezin razred. Na kraju su i svi u razredu uvidjeli svoju pogrešku, no jedno je prijateljstvo posve ugaslo, ostalo je samo poznanstvo.

Psihološki dobro profilirani likovi pobudit će kod čitatelja empatiju za Miju koja se osjeća izdanom i prevarenom i osudu za Lorenu koja je prave životne vrijednosti zamijenila za lažne, ali blještave i primamljive.

Međutim, pokraj ove glavne teme autorica predstavlja, s blagim ironijskim odnosom, nekoliko važnih podtema. Osim priče o

sudbini jednoga djevojačkog prijateljstva, roman aktualizira i medijske pomodnosti, blještavilo javne pozornice koje često opija mlade ljude i deformira njihove osobnosti, ali i roditeljsku zablude da slava i novac donose obiteljski sklad i sreću. A sve te i takve podteme autorica donosi nenametljivo, vrlo vješto ugrađene u splet fabulativnih odnosa.

K svemu, roman *Moja slavna prijateljica* ispisan je uzorno čisto, u kronikalno složenoj strukturi, bez leksičkih i inih egzibicionizama. Ukratko, to je djelo koje logičnom, svakidašnjom pričom

podastire mladom čitatelju neka od pitanja s kojima se suočava u svom tinejdžerskom životu. Roman u kojem priča ima svoju punu funkciju i smisao.

Poradi svih tih obilježja Stručno je povjerenstvo bilo jednoglasno da se nagrada „Mato Lovrak“ za najbolji roman u 2013. dodijeli romanu *Moja slavna prijateljica* Ivane Guljašević.

Čakovec – Veliki Grđevac, 24. svibnja 2014.

Predsjednik Povjerenstva:
prof. dr. sc. Stjepan Hranjec

KRONOLOGIJA

Lipanj — rujan 2014.

KRONOLOGIJA

Od 15. svibnja do 7. lipnja 2014. godine održani su **27. Lovrakovi dani kulture**, tradicionalna kulturna manifestacija. Lovrakovi dani kulture svake se godine obilježavaju u Velikom Grđevcu, rodnome mjestu književnika Mate Lovraka. U sklopu Manifestacije održan je stručni skup za učitelje i stručne suradnike u osnovnim i srednjim školama na temu *Kako (p)ostati sretan učitelj – učitelj za novo doba*. Središnja manifestacija 27. Lovrakovih dana održana je 6. lipnja 2014. godine. Započela je kulturno-umjetničkim programom u kojem su sudjelovali: Klapa „Bjelovar“ iz Bjelovara, Kućni teatar „Škripzikl“, tamburaški sastav Kulturno-umjetničkog društva „Mato Lovrak“, mali folklor pod vodstvom učiteljice Ljerke Vodopije te dramska družina OŠ Mate Lovraka iz Velikoga Grđevca pod vodstvom učiteljice Ane Nakani. Za Književnu nagradu „Mato Lovrak“ u 2014. godini, koja se dodjeljuje za najbolji dječji roman objavljen u 2013. godini, pristigla su čak 23 naslova, najviše otkako je ustanovljena spomenuta nagrada. Ove je godine nagrada dodijeljena Ivani Guljašević za roman *Moja slavna prijateljica* u izdanju nakladnika Igubuka d.o.o.

iz Zagreba. Dodijeljene su i nagrade učenicima osnovnih škola iz cijele Hrvatske za najbolje literarne, novinarske i likovne ostvarenje. Spomenuti se radovi već tradicionalno objavljuju u zborniku dječjih radova *Darovi djetinjstva*. Posjetitelji su imali priliku posjetiti izložbu fotografija Cvjetni korzo u Velikom Grđevcu, jedne od manifestacija kojom su se također obilježavali Lovrakovi dani kulture tijekom prethodnih tridesetak godina. Lovrakovi dani kulture završili su 7. lipnja 2014. sajmom kreativnosti u Lovrakovu centru u sklopu kojeg su izložene rukotvorine školskih zadruga i domaćih proizvođača iz Bjelovarsko-bilogorske županije. I ove godine Sajam kreativnosti dobio je međunarodni karakter nastupom KUD-a iz općine Buzsák iz Mađarske. Na Sajmu svake godine sudjeluje i likovno-kiparska kolonija. Završna svečanost održala se u Domu kulture „Mato Lovrak“ prigodnim programom te predstavljanjem 18. broja časopisa *Mlinovi*. Pokrovitelji Lovrakovih dana kulture su: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, Ministarstvo kulture RH, Bjelovarsko-bilogorska županija te Općina Veliki Grđevac.

24. Svjetski festival animiranog filma – Animafest Zagreb 2014. održan je **od 3. do 8. lipnja 2014.** godine u kinima Europa, Tuškanac i Cineplex Centar Kaptol u Zagrebu. Novost tradicionalnoga festivala jest u tome što se ove godine iz zagrebačkih kina proširio i na druge gradove. Tako je publika diljem Hrvatske istodobno sa zagrebačkim izdanjem festivala uživala u umjetničkoj animaciji koju nema prilike vidjeti u redovnoj kinodistribuciji. Devetnaest odabranih animiranih filmova prikazivalo se u 16 nezavisnih kina u Čakovcu, Daruvaru, Gospiću, Koprivnici, Korčuli, Novskoj, Pazinu, Poreču, Puli, Rovinju, Samoboru, Sisku, Splitu, Velikoj Gorici, Zaboku i Osijeku.

Uz 144 filma koje je festivalsko povjerenstvo odabralo za natjecateljske i panoramske programe, na samome Festivalu prikazano je više od 400 filmova. Program je završen projekcijom u Kinu Europa – Best of Animafest – gdje su prikazivani nagrađeni filmovi Festivala: južnokorejski film *Ljubavne igre* Yumi Jouna (dobitnik Grand Prix), *Nedjelja 3* njemačkog autora Jochena Kuhna (dobitnik Nagrade Zlatni Zagreb za kreativnost i inovativno umjetničko postignuće), *Ziegenort* Tomasza Popakula (Nagrada Zlatko Grgić za najbolji prvi film napravljen

izvan obrazovne institucije), *Analni sok* Sawako Kabuki sa Sveučilišta Tama (Nagrada Dušan Vukotić za najbolji studentski film), *Stonoga i žaba* Ane Hmeljevske (Najbolji film za djecu), *Katachi* dvojca Kijek / Adamski (najbolji film Natjecanja namjenskih filmova) te favorita publike *Boles Špele Čadež*.

Animafest je po tradiciji drugi najveći festival ovoga tipa u Europi. Riječ je o manifestaciji koja tijekom svoje četrdesetogodišnje povijesti sustavno prati svjetsku animiranu produkciju u nizu natjecateljskih i nenatjecateljskih programa. Izgrađen na tradiciji poznate Zagrebačke škole crtanog filma, Animafest je svojom orijentacijom autorskom filmu izgradio ime koje se veže uz jednu od najvažnijih svjetskih manifestacija na području animiranog filma.

Od 21. lipnja do 5. srpnja 2014. u Šibeniku je održan **54. Međunarodni dječji festival**. Festival je bio otvoren 21. lipnja predstavom *Pepeljuga* u izvedbi Gradskoga kazališta lutaka iz Rijeke, a zatvoren je predstavom *Four Seasons* šibenske plesne udruge Sjene. U sklopu Festivala održano je devet inozemnih i dvadeset četiri domaće predstave, od čega je jedanaest bilo izvedeno na otvorenom, na šibenskim ulicama i trgovima.

Od inozemnih predstava čak su tri iz Španjolske, ovogodišnje zemlje partnera, dvije iz Izraela, te po jedna iz Italije, Belgije, Slovenije i Bosne i Hercegovine. Prema mišljenju šibenske osnovnoškolske djece, koja su dva tjedna pisala u novinarskoj radionici Nora, najviše su ocjene među predstavama dobile: *Pepeljuga*, *Djevojčica sa šibicama*, *Kraljica Vešmašina*, *Važno je zvati se Ernešto*, *Crvenkapica*, *Posvećenje proljeća* i *Srebrne cijevi*, a među filmovima *Ernest i Celestina* te *Konj na balkonu*. Osim tradicionalnoga filmskog, likovnog i literarnog programa, Sajma dječje knjige i Programa za ulice i trgove, u sklopu Manifestacije održane su i dvadeset dvije radionice.

Od 26. do 30. srpnja 2014. u istarskom srednjovjekovnom gradu Motovunu održan je **17. Motovun Film Festival**. Pobjednikom ovogodišnjeg Festivala proglašen je ukrajinski film *Pleme*, redatelja i scenarista Myroslava Slaboshpytskiya. Posebno priznanje žirija

osvojio je njemački film *Policačeva žena* Philipa Gröninga, dok je nagrada Međunarodnog udruženja filmskih kritičara FIPRESCI otišla švedskom redatelju Rubenu Östlundu za film *Viša sila*. Za sve ljubitelje filma koji nisu bili u mogućnosti pohoditi festival u Motovunu, a kao nastavak tzv. „skrivenih projekcija” po Zagrebu, Motovun film festival od 22. do 31. kolovoza prikazivao je selekciju filmova u glavnom gradu Hrvatske.

17. Motovun film festival predstavio je prvi **Buzz@teen** kao kreativni rasadnik nove generacije mladih filmofila koja će znati uživati ne samo u ljepoti europskih filmova nego i posebnoj atmosferi nezaboravnih filmskih festivala – i to na brdu do Motovuna, u susjednom Buzetu. U sklopu programa Buzz@teen prikazivani su filmovi namijenjenih djeci i mladima. Iz ovogodišnje selekcije 13 europskih filmova za djecu, peteročlani Žiri junior pobjednikom prvog Buzz@teen-a proglasio je film *Idemo na more*, češkog redatelja Jiří Mádl-a.

NOVE KNJIGE

Informacije preuzete s mrežne stranice Knjižnica grada Zagreba. Anotacije izradili: Maja Brajko-Livaković, Marina Danev, Natalija Dragoja, Lucija Kodžajev, Željka Krušlin, Dunja Lovrenčić, Anita Spevec, Alka Stropnik i Ljiljana Suton.

KNJIGE ZA DJECU MLAĐE DOBI

Branimir Dolenec: Koprivko u Muzeju krapinskih neandertalaca

Koprivnica: Superprint, 2013.

Slikovnica iz serijala o dječaku Koprivku, koji živi u 14. stoljeću u Kamengradu, namijenjena je predškolicima. U ovoj priči Koprivko odvodi prijateljicu Dunju (djevojčicu iz sadašnjeg vremena) kroz Crnu rupu u Muzej krapinskog neandertalca. Tamo su upoznali živog dječaka iz kamenog doba po imenu Pep. Slikovnica uz koju će najmlađi upoznati život praljudi i praživotinja te naučiti tko su i čime se bave paleontolozi.

Julia Donaldson: Grubzonovo dijete

ilustrirao Axel Scheffler; preveo Krešimir Krnic

Zagreb, Ibis grafika, 2014.

Grubzon, lik iz istoimene slikovnice, sada ima svoje dijete, malenu Grubzonicu. Kao pravi brižni tata upozorava je na opasnosti u šumi i prepričava joj svoj nemi-li susret sa zastrašujućim mišom. Uzbudljiva priča pobudila je znatiželju Grubzonice, pa se tijekom

noći iskrala i uputila u šumu kako bi upoznala Zlog Velikog Miša. Nagrađivana slikovnica zanimljivih ilustracija i simpatičnih likova namijenjena je najmlađima.

Josipa Franjić Radulović: Božić u srcu (uz popratni CD)

Zagreb: Naklada Bombon, 2013.

Zbirka prigodnih božićnih priča, igrokaza i pjesama (Pismo za Svetog Nikolu, Djed Mraz ide na put, Anđeli...) namijenjena je predškolicima i mlađim osnovnoškolcima. Tekstovi su pogodni za čitanje, ali i izvođenje na dječjim svečanostima i priredbama.

Josipa Franjić Radulović: Kako je cvijet upoznao svijet (uz popratni CD)

ilustrirala Đurđica Franjić; zvučna građa: tekst i glazba Josipa Franjić Radulović; izvode Gabrije-la Franjić et al.; Zagreb: Naklada Bombon, 2013.

Ilustrirana priča o malom cvijetu koji se tek budi i otkriva novi, nepoznati svijet. U priči se obrađuju teme različitosti i jedinstve-

nosti svakoga živog bića, prijateljstva, sreće, tuge.

Ema Pongračić: Princeza i zmaj
ilustrirala Ivana Guljašević;
Zagreb: Knjiga u centru, 2013.

Dragica je neobična princeza koja u visokoj kuli, gdje ju je zarobio neobični zmaj, čeka svog princa na bijelome konju. Ali čekanje joj brzo dosadi te ona poželi ići u školu, veseliti se Božiću i ljetnim praznicima kao i ostala djeca. Priča o princezi Dragici i zmaju koji voli svirati violinu, a ne voli rigati vatru, namijenjena je djeci mlađih razreda osnovne škole.

Ozana Ramljak: Uskrsno jutro
ilustrirala Ivana Crnošija Galović; Koprivnica: Knjigoljubac, 2013.

Stihovana uskršnja priča s velikim tiskanim slovima namijenjena je najmlađima. Zecu Ferdinandu dosadio je miran život bez pravog uzbuđenja. Usnuo je predivan san u kojem je njegov život postao baš onakav kakvim ga je priželjkivao. Postao je prvi i glavni uskršni zec. Nakon Ferdinandova sna uslijedilo je kratkotrajno razočaravajuće buđenje, ali pokazalo se da u životu treba vjerovati i da naši snovi mogu postati stvarnost. Na kraju slikovnice nalazi se notni zapis priče *Uskrsno jutro* pa se priču može osim čitanja i glazbeno interpretirati.

KNJIGE ZA DJECU

Nikolina Bošnjak: Tigiji u kraljevstvu Tamne magle

ilustrirala Petra Rundek Vrdoljak;
Zagreb: ViGea: Geologika, 2014.

Ekološka slikovnica, treća u nizu o neobičnim bićima, problematizira pitanja energije i njezina iskorištavanja. Kristale, koji energijom opskrbljuju cijeli planet na kojem žive Tigiji, želi ukrasti zla kraljica jer su resursi na njezinu planetu iscrpljeni. Stavljajući u naglašeno suprotan odnos prisutnost energije (skladan, bujan i bogat planet dobrih Tigija) i njezin ne-

dostatak (mračan, hladan planet zle kraljice) djecu se upućuje na promišljeno korištenje izvora koje posjedujemo i njihovu važnost za svakodnevno življenje.

Josip Janković: Djevojčica sa sjevera

ilustrirala Mia Janković Shenster; glazba na cd-u Yaniv Shenster; Zagreb: Et cetera, 2013.

Priča o inuitskoj djevojčici Ani koja se, zbog zanimljivih starih priča o dalekom jugu i toplim južnim morima plave ljepote, odlučila na

pustolovinu života. Svoje saonice i vjerne pse s kojima je prolazila bespućima dalekog sjevera, zamijenila je za brodsku kabinu i stigla sve do Splita, gdje ju je čekala nova medi-

teranska pustolovina. Priča donosi poruku da su djeca, ma gdje bila i bez obzira na boju kože i jezik, onaj znatiželjniji, iskreniji i na neki svoj način mudriji dio ljudskoga roda.

KNJIGE ZA MLADEŽ

Patrik Atanasovski, Julijana Adamović: Dnevnik sivog mačka i druge priče

Zagreb: Naklada Jurčić, 2013.

Ova knjiga duhovitih priča namijenjena je djeci starije školske dobi, a sastoji se od triju dijelova. Prvi dio pisan je u obli-

ku dnevnika što ga piše Sergej, čistokrvni plavi ruski mačak, o svom životu u udomiteljskoj obitelji. Drugi dio knjige nazvan je Kratkiši i sadrži kratke duhovite priče, dok treći dio nosi naziv Dugotarije i sadrži jednako duhovite, samo nešto duže priče.

STRUČNA LITERATURA ZA RODITELJE, ODGOJITELJE I NASTAVNIKE

Mira Čudina-Obradović: Psihologija čitanja – od motivacije do razumijevanja,

Zagreb: Goldenmarketing, 2014.

Djelo govori o čitanju, vješтини od izuzetne važnosti za modernoga čovjeka. Nudi učinkovite metode poučavanja čitanja zasnovane na znanstvenim istraživanjima. Sustavno se iznose činjenice o znanosti o čitanju i iz njih izvode zaključci kako se može poboljšati poučavanje čitanja. U praksi postoji mnogo problema u svladavanju čitanja. Ova knjiga otkriva koje

su učinkovite metode poučavanja čitanja pa će pomoći pri osuvremenjivanju metoda rada u dječjim vrtićima i školama. Autoričin je pristup vrlo promišljen i izgrađen na dugogodišnjem visokoškolskom nastavnom iskustvu. Djelo je ponajprije namijenjeno studentima učiteljskih i odgojiteljskih studija, studentima pedagogije, psihologije i edukacijsko-rehabilitacijskih fakulteta, zatim učiteljima, odgojiteljima i svima drugima koji se, bilo profesionalno bilo neprofesionalno, bave odgojem djece.

SURADNICI U OVOM BROJU

Marija Drobnjak Posavec, profesorica hrvatskoga jezika, novinarka i književnica, Zagreb

Iva Dužić, bibliotekarka, Sisak; childrensbook.id@gmail.com

dr. sc. Marina, Gabelica, asistentica, Učiteljski fakultet, Zagreb; marina.gabelica@gmail.com

dr. sc. Stjepan Hranjec, red. prof. u miru, Čakovec; stjepan.hranjec@ck.t-com.hr

dr. sc. Vjekoslava Jurdana, docentica, Odjel za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, Lovran; vjurdana1@gmail.com

Martina Jurišić, studentica, Hrvatski studiji, Zagreb; martina.jurisc4@gmail.com

Nada Kujundžić, studentica poslijediplomskoga studija književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Zagreb; nadkuj@utu.fi

Josip Laća, književnik, Zagreb; josolaca@gmail.com

Đuro Maričić, književnik, Žažina kraj Siska; 123djuro@gmail.com

Marina Marušić, diplomirana knjižničarka, Pazin; msironicus@gmail.com

Nada, Mihoković-Kumrić, farmaceutkinja i književnica, Velika Gorica; ljekarna.mihokovic@zg.t-com.hr

Sanja Polak, književnica i učiteljica, Zagreb; sanja.polak2@zg.t-com.hr

Ljiljana Radovečki, knjižničarka, OŠ Vukomerec, Zagreb, ljiljana.radovecki@gmail.com

dr. sc. Dubravka Težak, red. prof., Učiteljski fakultet, Zagreb; dubravka.tezak@ufzg.hr

Ljiljana Varjačić, studentica, Učiteljski studij, Zagreb; ljiljana.varjacic@gmail.com

NARUDŽBENICA

Tel. 00385 1 4816 931

Faks: 00385 1 4816 959

e-mail: knjizevnostidijete@dhk.hr

Pretplate se uplaćuju na žiro račun br. HR 5223600001101361393

Poziv na broj: 01114-3207714-2014

(Društvo hrvatskih književnika – za *Književnost i dijete*)

Ime / naziv naručitelja

OIB

Adresa (ulica, broj, mjesto)

Telefon

KNJIŽEVNOST I DIJETE

ČASOPIS ZA DJEČJU KNJIŽEVNOST I KNJIŽEVNOST ZA MLADE

	Cijena	broj primjeraka
1 broj	30 kn	
Dvobroj	50 kn	
Godišnja pretplata	100 kn / 20 EUR	

U

,

god.

Način plaćanja

☐ virmanom

potpis i pečat

